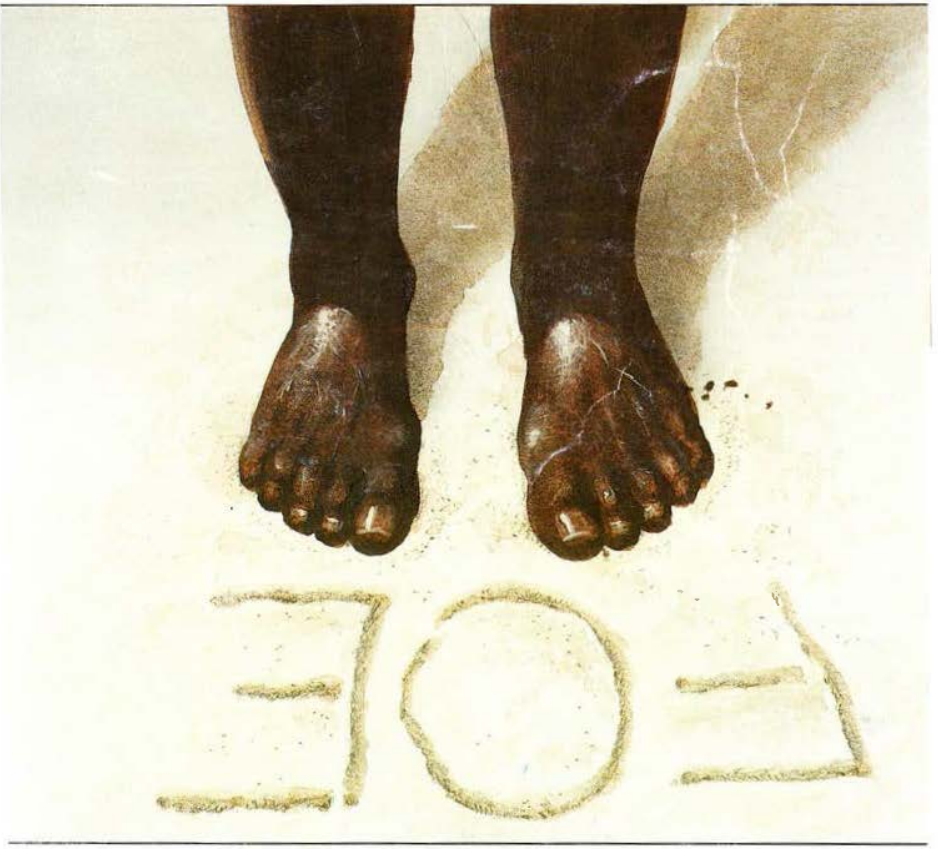
J.M.COETZEE

DÜŞMAN

Çeviren: Nihâl Geyran Koldaş

ADAM

J.M. Coetzee

●

Düşman

"Foe"

ADAM YAYINLARI

©

Anadolu Yayıncılık A.Ş.

© J.M. Coetzee, 1986

Birinci Basım: Mayıs 1990

Kapak Düzeni: Erkal Yavi

287.01.043.529.377
90.34.Y.0016.377

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ, ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 176 23 30 (8 hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 reda tr

J.M. Coetzee

●

Düşman

İngilizce'den Çeviren: Nihal Geyran Koldaş

Roman

I

'Sonunda artık kürek çekemeyecek kadar yorgun düşmüştüm. Ellerim su toplamış, sırtım yanmıştı. Tüm gövdem sızlıyordu. Hafif bir iç çekişle neredeyse hiç su sıçratmadan kendimi suya bıraktım. Sakin kulaçlarla ıssız adaya doğru yaklaşırken, uzun saçlarım denize özgü bir çiçek, bir anemon ya da Brezilya kıyılarında rastlanan bir tür deniz anası gibi çevremde yüzüyordu. Bir süre akıntıya karşı yüzdükten sonra, bir anda akıntıdan kurtularak dalgalar tarafından körfeze ve kumsal sahile doğru sürüklendim.

'Orada sıcak kumun üzerinde sere serpe uzandım. Başım güneşin yakıcı parlaklığı içinde, iç etekliğim (gemiden kaçarken birlikte götürebildiğim tek şey oydu) üzerimde kururken, bitkin ama bir felaketten kurtulan herkes gibi minnettardım.

'Üzerime karanlık bir gölge düştü. Geçmekte olan bir bulutun değil, çevresinde göz kamaştırıcı bir ışık halkası olan bir adamın gölgesiydi. Kurumuş olan dudaklarımla, "Kazazede," demeye çalıştım. "Ben bir kazazedeyim. Tek başınayım." Şişmiş, su toplamış ellerimi ona uzattım.

'Adam yanıbaşıma çömeldi. Karaderiliydi. Yün yumağı gibi kıvırcık saçları olan bu zenci, üzerindeki kaba don dışında çıplaktı. Dirseklerim üzerine doğrularak yassı yüzünü, donuk gözlerini, geniş burnunu, kalın dudaklarını ve siyahtan çok koyu gri olan ve tozla kaplanmışcasına kuru olan tenini inceledim. Önce Portekizceyi deneyerek, "Agua" dedim. Bir yandan da içme işareti yapıyordum. Hiç yanıt vermedi. Bana, dalgaların sürükleyip sahile attığı ve bir süre sonra soluğu kesilip yenmek üzere kesilecek bir yunus ya da fokbalığıymışımgibi bakıyordu. Yanında bir mızrak vardı. Bir talihsizlik eseri ayak basmamam gereken bir

adaya düştüğümü düşenerek umutsuzca kendimi yere bıraktım. Yamyamların arasına düştüğümü sanıyordum.

'Uzandı ve elinin tersi ile koluma dokundu. Etimi yokluyor diye düşündüm. Ama soluk alıp verişlerim giderek yavaşladı ve sakinleştim. Sıcakta balık ve koyun yünü gibi kokuyordu.

'Sonra sonsuza kadar böyle kalamayacağımız için tekrar kalkıp oturdum. Su içme isteğimi belirten hareketler yapmaya başladım. Sabahtan beri kürek çekiyordum ve bir önceki geceden bu yana su içmemiştim. Bana su verdikten sonra isterse beni öldürsün, umurumda bile değildi.

'Zenci ayağa kalktı ve onu izlemem için işaret etti. Her yanım sızlayarak kum tepecikleri ve daha sonra adanın içlerine doğru kaybolan patika yokuş boyunca onu izledim. Ancak tırmanmaya henüz başlamıştık ki, keskin bir acı duydum ve topuğumdan uzun siyah uçlu bir diken çıkardım. Ovduğum halde topuğum hemen şişti. Acıdan topallamaya başladım. Zenci beni taşıyabileceğini göstererek sırtını işaret etti. Önerisini kabul etmede duraksadım çünkü ufak tefek bir adamdı. Boyu benden kısa olmalıydı. Ancak başka çarem yoktu. Böylece biraz sekerek, biraz onun sırtında iç etekliğim toplanmış, çenem kıvırcık saçlarına gömülü olarak tepeye tırmanmaya devam ettim. Ona karşı duyduğum korku bir garip ters kucaklaşma ile biraz hafiflemişti. Ayağını bastığı yere hiç dikkat etmediğini farkettim. Benim derimi parçalayan diken demetleri onun tabanları altında eziliyordu.

'Seyyah öyküleri ile yetişmiş olan okuyucular için *ıssız ada* kelimesi, yumuşacık kumları, aralarında kazazedelerin susuzluğunu giderecek derelerin aktığı gölgelikli ağaçları, bu talihsiz yolcuların ellerine düşen olgun meyvaları ve onlardan, onları evlerine kadar götürecek olan gemi gelene kadar geçen günler boyunca beklemek dışında bir şey istenmeyen bir yeri çağrıştırır. Ama benim üzerinde bulunduğum ada çok farklı bir yerdi.

'Ada, üç yönde denize dik inen yalçın kayalarla çevrili üstünde bir düzlük alan olan yüksekçe bir tepeydi. Bitki örtüsü, yazın çiçek vermediği gibi kışın da yapraklarını dökmeyen donuk renkli çalılıklardan oluşuyordu. Adanın açıklarında kahverengi deniz yosunu yatakları vardı. Dalgalar tarafından kıyıya sürüklenen ve sahile vuran yosun tabakaları çevreye rahatsız edici bir leş kokusu yayıyor ve iri pire sürülerini besliyordu. Her tarafta

Bahya'da gördüğümüz türden telaş içinde koşuşan karıncalar vardı. Kum tepeceklerinin altında yaşayan bir başka haşere türü de ayak parmaklarınızın arasına gizlenir ve yavaş yavaş derinizin altına girerdi. Cuma'nın kalın derisi bile bu böceğe karşısavunmasız kalmıştı. Ayaklarındaki çatlaklardan kanayan ince yaraları görünüyordu. O ise bunları hiç önemsemiyordu. Adada hiç yılan görmedim. Ama güneşin yakıcı sıcaklığında ısınmak için ortaya çıkan kertenkeleleri gördüm. Bir kısmı küçük ve çevikti. Bazıları ise iri ve hantaldı. Tehlike içinde olduklarını hissettiklerinde solungaçlarındaki mavimtrak kırmalar açılıyor, ıslık sesi çıkarıp keskin bakışlarla etrafı süzüyorlardı Bunlardan birini bir torba içinde yakalamış ve sinekle besleyerek evcilleştirmeye çalışmıştım. Ama nedense ölü eti yemiyordu. Sonunda onu salıverdim. Adada ayrıca maymunlar (onlardan daha sonra sık sık söz edeceğim) ve kuşlar da vardı.Serçe sürülerinden başka (onları bu adla çağırıyordum. Gün boyunca bir çalılıktan öbürüne neşeyle cıvıldaşarak uçuşuyorlardı.) denizin üzerindeki kayalık yamaçlarda martı, sümsük kuşları, karabataklar büyük sürüler halinde yaşıyorlardı. Dökülen pislikleriyle kayalar bembeyaz bir örtüye kavuşmuştu. Denizde ise, yunuslar, ayıbalıkları ve daha bir sürü balık türü yaşıyordu. Bu yüzden, eğer benim için yalnızca hayvanların varlığı yeterli olsaydı, bu adada çok da mutlu bir yaşam sürmem mümkün olabilirdi. Ama insan sesi ve konuşmasının zenginliğine alışmış olan biri, cıvıltılar, çığlıklar, inlemeler ve rüzgârın uğultusu ile tatmin olabilir mi, daha doğrusu yetinebilir mi? 'Sonunda tırmanışımızı tamamladık ve hamalım soluklanmak üzere durakladı. Kendimi kampa benzer bir yerleşimden çok uzak olmayan düz bir alanda buldum. Biraz ilerde bir yerleşim noktası görünüyordu. Her yanımız ışıltılı denizle çevrelenmişti. Beni terkeden gemi doğu yönüne doğru tüm yelkenlerini fora etmiş uzaklaşıyordu.

'Benim tek düşüncem suydu. Su içebildiğim sürece beni nasıl bir sonun beklediği umurumda bile değildi. Kampın girişinde yanık tenli esmer, uzun sakallı bir adam duruyordu. Elimle işaretler yaparak, "Agua" dedim. Zenciye eliyle işaret etti. Bir Avrupalı ile konuştuğumu farkettim. "Fala İnglez?" diye sordum. Bunu Brezilya'da öğrenmiştim. Başıyla tasdik etti. Zenci bir tas içinde su getirdi. İçtim, biraz daha getirdi. Bu, içtiğim en tatlı

suydu.

'Yabancının gözleri yeşildi. Saçları güneşten açılmış saman rengine dönmüştü. Yaklaşık altmış yaşlarındaydı. Üzerinde eski deri bir yelek vardı. (Onu baştan sona iyice tarif etmeme izin verin) Şu Thames'de denizcilerin giydiği türden dizlerinin altına kadar uzanan paçalı bir don ve konik biçiminde yükselen uzun sivri bir başlık giyiyordu. Bunların hepsi birbirine eklenmiş hayvan postlarından yapılmıştı. Ayaklarında kalın bir çift sandalet vardı. Kemerinde kısa bir sopa ve bir bıçak taşıyordu. Aklıma ilk gelen onun bir isyancı olduğuydu. Ancak bu adam insaflı bir kaptan tarafından adanın yerlilerinden biriyle birlikte bu adaya bırakılmıştı. O da yerliyi uşağı olarak kullanıyordu. "Benim Adım Susan Barton," dedim, "Şu uzaklaşan geminin mürettebatı tarafından dalgaların ortasına bırakıldım. Kendi kaptanlarını öldürüp beni de gemiden attılar. Gemide karşı karşıya kaldığım tüm korkunç saldırılar ve hakaretler karşısında ve ayaklarımın ucunda gözünde bir manivela kolu saplı olarak ölü yatan kaptanla deniz üzerinde geçirdiğim umutsuz saatler boyunca bir damla gözyaşı dökmemişken, anda birden katıla katıla ağlamaya başladım. Şişmiş olan ayağımı ellerimin arasına alarak çıplak toprağın üzerine oturdum. Öne arkaya doğru sallanarak bir çocuk gibi hıçkırarak ağladım. Yabancı (yani demin size söz ettiğim Cruso) bana, talihsiz bir hemcinsine değil de, dalgaların sahile fırlatıp attığı bir balığa bakar gibi bakıyordu.

'Size Cruso'nu nasıl giyindiğini anlattım. Şimdi biraz da nasıl bir yerde yaşadığını anlatayım.

'Tepenin ortasındaki düzlükte bir ev yüksekliğinde bir kayalar kümesi vardı. Bu kayaların ikisinin oluşturduğu açı içine Cruso, sırık ve kamışlarla bir kulübe yapmıştı. Kamışlar sırıkların arasından geçirilerek ustaca örülmüş ve kulübenin tavanı ve duvarlarını oluşturmuşlardı. Deri menteşeler üzerinde açılıp kapanan kapı ve çitler de bu yerleşim yerinin sınırlarını çizmişler ve Cruso'nun şato olarak tanımladığı üçgen araziyi tamamlamışlardı. Çitin içinde maymunların saldırısından uzak korunma altında yabani acı salata yetiştiriliyordu. Bu salata, balık ve kuş yumurtaları ile birlikte, daha sonra öğreneceğiniz üzere, adadaki tek yemek listemizi oluşturuyordu.

'Kulübedeki tek eşya Cruso'nun dar yatağıydı. Cuma saçak-

ların altına serdiği bir hasır üzerinde yatıyordu.

'Sonunda gözyaşlarımı silerek Cruso'dan ayağımdaki dikeni çıkarabilmek için iğneye benzer bir şey istedim. Bana balık kemiğinden yapılmış, geniş kenarı nasıl açıldığını anlamadığım bir biçimde delinmiş bir iğne uzattı. Ben dikeni çıkartırken sessizce beni seyretti.

"Size başımdan geçenleri anlatayım. Eminim kim olduğumu ve nasıl olup da burada olduğumu merak ediyorsunuzdur." dedim.

' "Adım Susan Barton. Tek başına yaşayan bir kadınım. Babam Flandra'daki zulümden İngiltere'ye kaçan bir Fransızdı. Asıl adı Berton'u ama yabancıların ağzında değişerek Barton'a dönüştü. Annem İngilizdi.

' "İki yıl önce tek kızım nakliye işi yapan komisyoncu bir İngiliz tarafından Yeni Dünya'ya kaçırıldı ve satıldı. Onu bulabilmek umuduyla peşinden gittim. Bahia'ya vardığımda önce inkârla, arayışlarımı ısrarla sürdürdüğümde de kabalık ve tehditle karşı karşıya kaldım. Krallığın resmi görevlileri bu sorunu İngilizlerin kendi aralarında çözmeleri gerektiğini söyleyerek işin içinden sıyrıldılar. Pansiyonlarda kaldığım sürece dikiş dikerek kızımı aramayı sürdürdüm ve bekledim. Bekledim. Ama kızımdan hiç bir haber alamadım. Sonunda umudumu yitirerek ve varımı yoğumu tüketerek Lizbon'a gitmek üzere yola çıkan bir ticaret gemisine bindim.

' "O zamana kadar başıma gelenler yetmezmiş gibi, limandan ayrıldıktan on gün sonra mürettebat ayaklandı. Kaptan köşküne saldırarak, hayatını bağışlamaları için yalvardığı halde kaptanı öldürdüler. Kendileri ile birlikte hareket etmeyen arkadaşlarını zincire vurdular. Beni kaptanın cesedi ile birlikte bir sandala bindirerek denize salıverdiler. Beni neden gemiden attıklarını bilmiyorum. Ama namusuna saldırarak aşağıladığımız kişilerden bir süre sonra nefret etmeye başladığımızı ve onlarla gözgöze gelmekten kaçındığımızı, onların varlığını unutmaya çalıştığımızı biliyorum. İnsan yüreği karanlık bir ormana benzermiş. Brezilya'da böyle diyorlardı.

' "Belki şansım döndüğü için, belki de isyan hareketi öyle gerektirdiği için, bu adanın yakınlarında gemiden atıldım. Güvertedeki gemici, "Remos" diye bağırdı. Küreklere asılmamı işaret

Ama dehşetle titriyordum. Onlar benimle alay edip eğlenirken rüzgâr çıkana kadar dalgaların üzerinde yavaş yavaş açığa sürüklendim.

' "Gemi uzaklaşırken, ben sürekli kürek çekiyordum. Sanırım isyancılar İspanya açıklarında korsanlık yapmayı tasarlıyorlar. Avuçlarım bir süre sonra su topladı — bakın! — ama durmaya cesaret edemedim. Akıntının beni adanızdan uzaklaştırmasından korkuyordum. Kürek çekmenin verdiği acıdan daha kötü olan, gece denizin engin genişliğinde yapayalnız kalma ihtimaliydi. Duyduğuma göre derinliklerin canavarları, kurbanlarını avlamak için geceleri suyun yüzüne çıkıyorlarmış.

' "Sonunda artık kürek çekemeyecek kadar yorgun düşmüştüm. Ellerim su toplamıştı. Sırtım yanmıştı. Tüm gövdem sızlıyordu. Hafif bir iç çekişle, neredeyse hiç su sıçratmadan kendimi suya bıraktım. Dalgalar beni sahile taşıdı. Gerisini biliyorsunuz."

Bu sözlerle kendimi Robinson Cruso'ya tanıttım. Adasında hâlâ egemenliğini sürdürdüğü o günlerde, uşağı Cuma dışında ikinci bendesi ben oluyordum.

'Şimdi sizlere bu *tek* Cruso'nun öyküsünü onun ağzından duyduğum şekliyle anlatacağım. Ancak bana anlattığı öyküler öyle birbirinden farklıydı ve birbirleri ile öylesine zor bağdaşıyorlardı ki, yaşlılığın, yalnızlığın onun belleğinde ciddi zaaflar yarattığına ve neyin gerçek, neyin hayal ürünü olduğunu artık bilemediğine giderek daha çok inanmaya başlamıştım. Bir gün, babasının serüven peşinde ticarethanesini terkeden varlıklı bir tüccar olduğunu söylüyordu. Bir başka gün, ailesi olmayan zavallı bir çocuk olduğunu, miço olarak bir gemiye bindiğini, ve Faslılar tarafından kaçırıldığını söylüyordu (kolunda dağlama demirinin olduğunu söylediği bir yara izi vardı). Daha sonra, dediğine göre, kaçmış ve Yeni Dünya'ya gitmişti. Bazen de Cuma ile birlikte on beş yıldır bu adada yaşadıklarını, batan bir gemiden yalnızca ikisinin kurtulduğunu ileri sürüyordu. "Gemi battığında Cuma henüz çocuk muydu?" diye sordum. "Evet bir çocuktu, küçücük bir çocuk. Küçük bir köleydi," dedi Cruso. Ama bazen, örneğin hastalanıp ateşlendiğinde, (ateşli olduğumuzda, içkili olduğumuzda ki gibi gerçeklerin kendiliğinden ortaya döküldüğüne inanmaz mıyız hep?) yamyam öykülerinden bahsediyordu. Cuma'nın da

nasıl bir yamyam olduğundan, onu öbür yamyamların elinden kaçırıp, kızartılıp yenmekten nasıl kurtardığını sayıklıyordu. "Yamyamlar geri dönüp Cuma'yı kaçırabilirler mi?" diye sorduğumda, başını evet anlamında salladı. "Bu yüzden mi sürekli denize doğru bakıyorsunuz? Yamyamların geri dönmesinden korktuğunuz için mi?" diye üstelediğimde, başını yeniden salladı. Sonunda neyin gerçek, neyin yalan neyin yalnızca gevezelik olduğunu hiçbir zaman bilemedim.

'Şimdi izin verin öyküme döneyim.

'Kılımı bile kıpırdatamıyacak kadar yorgun olduğum için bir an önce yatmak için izin istedim ve hemen derin bir uykuya daldım. Uyandığımda gün batıyor ve Cuma akşam yemeğimizi hazırlıyordu. Kömür üzerinde kızartılmış balık ve salatadan oluşan mütevazi yemeği büyük bir iştahla yedim. Karnımın doymuş olmasından ve ayaklarımın sağlam toprak üzerine yeniden basıyor olmasından dolayı minnettardım ve tek kurtarıcıma hararetle şükranlarımı sundum. Ona kendim, benden koparılıp alınan kızımı arayışım, gemideki isyanla ilgili daha bir sürü şey anlatabilirdim. Ama o bana hiçbir şey sormadı. Batmakta olan güneşi seyrederken, kendi kendine başını sallıyor, sanki içinde onunla konuşan bir sesi dinliyordu.

'Bir süre sonra, "Size bir soru sorabilir miyim bayım," dedim. "Neden bunca yıldır bir tekne inşa edip bu adadan kurtulmaya çalışmadınız?"

' "Peki, nereye kaçmalıydım?" diye sanki verilebilecek başka yanıt olamazmış gibi gülümseyerek cevap verdi.

' "Neden? Brezilya kıyılarına varabilirdiniz ya da bir gemiye rastlayıp kurtulabilirdiniz."

' "Brezilya buradan yüzlerce mil uzakta. Ayrıca yamyamlarla dolu," dedi. "Yelkenli gemilere gelince, burada evimizde kalarak yelkenli gemileri çok daha iyi görebiliriz."

Sizinle aynı fikirde olmadığımı söylemeliyim," dedim, "Brezilya da iki yıl kaldım ve tek bir yamyama bile rastlamadım."

"Siz Bahia'daydınız," dedi. "Bahia Brezilya ormanlarının kıyısında yer alan bir adadan başka bir şey değildir."

'Böylece Cruso'yu kurtuluş konusunda ikna etmeye çalışmanın boşa nefes tüketmek olacağını çok erkenden öğrenmiş oldum. Adasındaki krallığı da geçirdiği uzun yıllar boyunca ona karşı

çıkacak hiç kimse olmaksızın yaşlanması ufkunu öylesine daraltmıştı ki, kendi kendini dünyada olup biten her şeyi bildiğine inandırmıştı. Oysa çevremizdeki ufuk çizgisi öylesine geniş ve görkemliydi ki! Ayrıca, kurtulma isteğinin onda yavaş yavaş önemini yitirdiğini daha sonra öğrendim. Yüreği öleceği güne kadar küçük ülkesinin krah olmaya kararlı görünüyordu. Gerçekte onu ateşler yakıp tepede dansederek şapkasını sallamaktan alıkoyan şey korsanlar ya da yamyamlardan korkusu değildi. Kurtuluşa karşı inançsızlığı, alışkanlıkları ve yaşının getirdiği inatçılıktı.

'Yatma zamanı gelmişti. Cruso bana yatağını ikram etti, ancak önerisini geri çevirdim. Cuma'nın yere hazırladığı otlardan oluşan yatağı yeğledim. Orada, Cruso'dan bir kol boyu uzaklıkta (kulübe küçüktü) yere uzandım. Bir gece önce evime doğru ilerliyordum. Bu gece ıssız bir adaya düşmüş bir kazazedeyim. Uzun saatler boyunca uyanık olarak yattım. Hayatımdaki değişikliklere inanamıyordum. Öte yandan ellerimin sızlaması da uyutmuyordu beni. Sonunda uykuya yenik düştüm. Gecenin ortasında bir kez daha uyandım. Rüzgâr dinmişti. Cırcır böceklerinin sesini dinledim. Uzaklardan dalgaların gübrelerini duyuyordum. "Kurtuldum artık, bir adadayım, her şey iyi olacak," diye kendi kendime fısıldadım. Sonra kendime sıkıca sarıldım ve tekrar uyudum.

'Yağmurun damın üzerindeki ritmik sesleri ile uyandım. Sabah olmuştu. Cuma ocağın başına çökmüş (size Cruso'nun çok düzenli bir biçimde taştan yapılmış ocağından söz etmedim henüz) ateşi besliyordu. Önce beni yatakta görmesinden dolayı utandım, ama Bahia'da bayanların uşakları önünde ne kadar rahat davrandıklarını anımsayınca, kendimi daha iyi hissettim. Cruso geldi. Kuş yumurtasından oluşan kahvaltımızı yaparken, yağmur damlaları damın aralıklarından yere damlıyor, düştükleri kızgın taşların üzerinde 'tıslıyorlardı'. Bir süre sonra yağmur azaldı. Güneş çıkınca, topraktan buhar huzmeleri yükselmeye başladı ve rüzgâr bir sonraki sağanağa ve sükunete kadar aralıksız esmeye devam etti. Adadaki günler yağmur, rüzgâr, yağmur düzeni içinde seyrediyordu. Sanırım ezelden beri de bu düzen değişmemişti. Bedeli ne olursa olsun, kaçma kararımı pekiştiren yaşadığımız hayatın ilkelliği, yalnızlığım ve tekdüze yemeklerimiz değildi asla.

Ama her allahın günü kulaklarımda ıslık çalan, saçlarını döven ve gözlerime kum dolduran rüzgâr bazen o kadar dayanılmaz oluyordu ki, kulübenin bir köşesine çökerek başımı ellerim arasına alıp rüzgârın sesinden başka bir ses duyabilmek için inliyordum. Bazen de denizde yıkanırken, nefesimi tutuyor başımı suyun altında tutabildiğim kadar tutarak sessizliğin sesini anımsamaya çalışıyordum. Olasılıkla kendi kendinize şunu söyleyeceksiniz: Patagonya'da rüzgâr yıl boyunca kesintisiz eser, ama Patagonyalılar başlarını bir yerlere gömme ihtiyacını duymazlar. Peki neden ben böyle bir ihtiyaç duyuyorum? Ama Patagonyalılar, Patagonya'dan başka bir yeri bilmedikleri için dünyanın her köşesinde rüzgârın tüm mevsimler boyu dur durak bilmeden estiğinden hiç kuşku duymazlar. Ama ben başka yerleri de biliyorum.

'Cruso adadaki gündelik işlerine başlamadan önce bana bıçağını vererek şatosundan ayrılmamam için beni uyardı. Dediğine göre, maymunlar bir kadın karşısında, onun ve Cuma'nın karşısında oldukları kadar ürkek davranmayabilirlerdi. Bu bana tuhaf geldi. Maymunlara göre kadınlar erkeklerden farklı bir tür hayvan mıydılar? Bununla birlikte sağduyuyla hareket ederek uyarısına uydum ve evde kalarak dinledim.

'Bıçak dışında adadaki bütün aletler tahta ya da taştan yapılmışlardı. Cruso'nun setlerini düzlediği (bu setlerden daha sonra söz edeceğim) bel, eğri saplı fazla kalın olmayan tahtadan bir şeydi ve bu tahta parçası oyulup ateşte sertleştirilmişti. Kazması bir sopaya bağlanmış keskin bir taştı. Yemek yediğimiz ve su içtiğimiz kaplar içleri oyulmuş büyük kaba tahta parçalarıydı. Bunun nedeni adada biçim verilip pişirilecek nitelikte kilin olmayışıydı. Ayrıca adadaki ağaçlar, sürekli esen rüzgâr tarafından bodur bırakılmış çelimsiz ağaçlardı. En kalın olanının gövdesi bileğim kadardı. Batan gemiden Cruso'nun bir bıçak dışında hiçbir alet almamış olması ne kadar yazıktı. En basit bir kaç marangoz aleti ve biraz çivi alabilseydi, şu anda kullandıklarından çok daha iyi aletlere sahip olur ve hayatı biraz daha az yorucu olabilirdi. Hatta belki bir tekne yapıp onunla uygarlığa doğru yelken açabilirdi.

'Kulübede birbirlerine ince deri şeritlerle bağlanmış kazıklardan yapılmış yataktan başka eşya yoktu. Yatak kaba bir işçilikle,

ama sağlam yapılmıştı. Bir köşede kulübeyi tabakhane gibi kokutan sertleştirilmiş maymun derileri duruyordu. (Zamanla bu kokuya alıştım ve adadan ayrıldıktan sonra özlemeye bile başladım. Bu gün bile yeni deri kokusu duyduğumda, üzerime bir ağırlık çöker.) Ocakta son ateşin korları her zaman küllenmiş olarak bırakılırdı. Çünkü yeni bir ateş yakmak çok zahmetli bir işti.

'Ama orada asıl bulmayı umduğum şey yoktu. Cruso günlük tutmamıştı. Belki kâğıdı ve mürekkebi olmadığı için. Ama şimdi daha kuvvetle inanıyorum ki, asıl neden anılarını yazmaya karşı bir isteği olmayışıydı. Belki de eskiden varolan bir isteği zamanla yitirmişti. Çatıyı taşıyan sırıkları, yatağın ayaklarını araştırdım ancak orada, onun adadaki sürgün yıllarını saydığını gösteren ne bir oymaya, ne de çentiğe rastlamadım.

'Daha sonraları onunla daha samimi olduğumuzda, ona bu durum karşısındaki şaşkınlığımı anlattım. "Günün birinde kurtulduğumuzu düşünün," dedim, "kazadan sonra adada geçirdiğiniz yıllarla ilgili anılarınızın herhangi bir biçimde kayda geçmeden zaman içinde belleğinizden silinip gitmesi karşısında pişmanlık duymaz mısınız? Belki de hiçbir zaman kurtulamayacağız. Birer birer yok olacağız, sonumuz böyle de olabilir. Arkanızda bir anıt kalsın istemez misiniz? Böylece buraya bizden sonra gelebilecek olan yolcular, her kim olursa olsun, bizim hakkımızda bilgi sahibi olabilirler. Belki de bizim için bir kaç damla göz yaşı dökebilirler. Çünkü her geçen gün anılarımız kesinlikle biraz daha bulanıklaşıyor. Tıpkı yağmurun mermerden bir heykeli, bizim heykeltraşın elinin mermere nasıl bir biçim verdiğini anlayamayacağımız kadar aşındırması gibi. O korkunç fırtına, yol arkadaşlarınızın yakarışları, dalgaların sizi sürüklediği zaman duyduğunuz dehşet, kıyıya ulaştığınız zaman hissettiğiniz şükran duygusu, düşe kalka yaptığınız ilk keşifler, vahşi hayvanlardan korkunuz, adadaki ilk birkaç gecenin rahatsızlığı (bana bir ağaç üzerinde uyuduğunuzu söylememiş miydiniz?), bütün bu anılarınızdan ne kadarını şimdi bile aynı zenginlikle taşıyabiliyorsunuz? Kalem ve kâğıt üretip bu anılardan size bu güne ne kaldıysa, onu kâğıda dökmek mümkün olamaz mıydı? Böylece geleceğe kendinizden bir parça bırakmış olmaz mıydınız? Diyelim kâğıt ve mürekkep bulamadınız. Öykünüzü tahta üzerine yakarak ya da kaya üzerine oyarak da yazamaz

mıydınız? Bu adada pek çok şeyden yoksun olabiliriz, ama zaman bunlardan biri değil. Asla değil."

'Eminim çok hararetli hararetli konuşuyordum, ama Cruso hiç de etkilenmiş görünmüyordu. "Hiçbir şey unutulmadı," dedi, sonra da, "Unuttuğum hiçbir şey de anımsanmaya değmez," diye ekledi.

'"Yanılıyorsunuz!" diye bağırdım, "Tartışmak istemiyorum ama, çok fazla şey unutmuşuzsunuz ve her geçen gün biraz daha unutuyorsunuz! Ama unutmak ayıp değil: yaşlanmak ve ölmek gibi unutmak da bizim doğamızda var. Ancak çok uzak bir gözlem noktasından bakıldığında, hayat özelliğini yitirmeye başlıyor. Bütün kazazedeler, güneş yanığı tenleri, yalnızlıkları ve öldürdükleri hayvanların postlarından yaptıkları giysileriyle hep o aynı kazazedeye dönüşüyor. Sizin öykünüzü yalnız sizin kılan gerçeklik, bu gün hiçbir önemi yokmuş gibi görünen binlerce ayrıntının içinde barınıyor. Sizi ocak başında deniz kızları ve canavarlarıyla ilgili masallar anlatan yaşlı denizcilerden ayıran şey, örneğin iğnenizi yaptığınızda (hani o kemerinizde sakladığınız iğne) iğnenin gözünü nasıl delmiş olduğunuz; başlığınızı dikerken iplik yerine ne kullandığınız. Bu tür ayrıntılar ve üslubunuzdaki farklılık, anlattığınız her şeyin kelimesi kelimesine doğru olduğu konusunda yurttaşlarınızı bir gün ikna edecektir. Bir zamanlar okyanusun ortasında rüzgârın sürekli ıslık çaldığı, kayalıklarında martıların çığlık çığlığa dönüp durduğu bir adanın ve Cruso adında hayvan postu giyinmiş, bir yelkenli görebilmek umuduyla ufku sürekli tarayan bir adamın gerçekten varolduğuna inanacaklardır."

'Cruso'nun kumral saçları ve hiç kesilmemiş olan sakalları sönmekte olan ışıkta parlıyordu. Çektiği çileyle sertleşmiş, derileri çatlamış güçlü ellerini açıp kapadı.

'"Deniz kuşları arkalarında gürlemesini bırakıyorlar," diye ısrarla sürdürdüm, "mürekkep balıkları kemiklerini, martılar tüylerini..."

'Cruso başını kaldırdı ve bana meydan okurcasına baktı. "Ben ardımda yaptığım setleri ve duvarları bırakacağım," dedi, "Yeterli olacaktır. Onlar gerektiğinden fazla bile." Yeniden sessizliğe gömüldü. Bana gelince, kendi topraklarımızda fazlasıyla gördüğümüz bu setleri ve duvarları görmek için kimin

okyanuslar aşıp da buraya geleceğini merak ettim doğrusu. Ama daha fazla da konuşmadım.

'Kulübede birlikte yatmaya devam ettik. O kendi yatağında, ben, üç günde bir Cuma'nın yenilediği, çok kalın ve rahat olan yerdeki ottan yatağımda yatıyorduk. Geceler serinlemeye başladığında, üstüme bir kaç hayvan postu alıyordum. Üzerimde adaya geldiğim zamanki iç etekliğimden başka giysim yoktu. Ancak henüz kokularına dayanabilecek kadar alışamadığım için hayvan postu giymek istemiyordum.

'Bazen Cruso uykusunda çıkardığı seslerle ve özellikle dişlerini gıcırdatmasıyla beni uykumdan alıkoyuyordu. Adada kaldığı süre içinde dişlerinin çoğu çürüdüğü için, ağrısını azaltmak için dişlerini birbirine sürtmek onda bir alışkanlık halini almıştı. Aslında onun yiyeceğini kirli elleriyle alıp, ağzının daha az acıtan sol tarafıyla kemirmesi hiç de hoş bir manzara yaratmıyordu. Ama Bahia ve orda yaşadığım hayat bana titiz olmamayı öğretmişti.

'Öldürülen geminin kaptanını düşümde gördüm. Ufak sandalının içinde güneye doğru yol alıyordu. Kürekler çapraz olarak göğsüne dayanmıştı ve gözüne o iğrenç çivi saplı olarak yatıyordu. Deniz korkunç dalgalarla altüst olmuştu, rüzgâr çılgınca uğulduyordu ve yağmur sağanak halinde boşanıyordu. Ancak sandal batmadı. Yavaşça buzdağına doğru ilerledi ve bana sanki orada buzdağının içine yeniden dirilişimize kadar öylece bir kalıp halinde kalacak gibi geldi. İyi bir adamdı — bunu unutmadan şimdi söyleyeyim — daha iyi bir sonu hak etmişti.

'Cruso'nun beni maymunlara karşı uyarması, benim kampı terketme konusunda ihtiyatlı davranmama neden oldu. Her neyse, adaya düşüşümün üçüncü günü, kamptan dışarı çıkmaya cesaret ettim ve Cruso ile Cuma kendi işlerinin başına gittikten sonra, Cuma'nın beni taşıdığı patikayı bulana kadar tepeyi araştırdım. Sonra patikayı izleyerek sahile indim. Çok dikkatli yürüyordum, çünkü hâlâ ayakkabılarım yoktu, yalınayak geziyordum. Sahilde gezinirken bir yandan da denizi gözlüyordum. Ama henüz kurtuluşum için çok erken olduğunu biliyordum. Suda yürürken, ayaklarımı ufak ısırışlarla gıdıklayan ve nasıl bir yaratık olduğumu anlamaya çalışan alaca renkli küçük balıkla eğlendim. Eğer ille bir kazazede olunacaksa, Cruso'nun adasının bir

kazazede için hiç de fena bir yer olmadığını düşünmeye başladım. Öğleye doğru tepeye tırmandım ve daha önce söz verdiğim gibi ateş için odun toplamaya başladım. Sabahki gezintimden dolayı çok mutluydum.

'Cruso döndüğünde, yürüyüşe çıktığımı hemen anladı ve bir anda parladı, "Benim çatım altında yaşadığın sürece benim sözüm dışına çıkmayacaksın!" diye haykırarak mızrağını toprağa sapladı. Cuma'nın konuşmamızı duyamayacak kadar uzaklaşmasını bile beklememişti. Ama kızgın bakışlarla beni korkutacağını ve ona bir köle gibi boyun eğeceğimi sanıyorduysa, kısa zamanda yanıldığını anladı. "Adanızda kendi seçimim sonucu değil, kaderin cilvesi sonucu bulunmaktayım Bay Cruso," diye yanıtladım. Ayağa kalkmıştım (ve en az onun kadar uzun boyluydum). "Ben bir kazazedeyim, mahkûm değilim. Eğer ayakkabılarım olsaydı, ya da siz bana bu konuda yardımcı olsaydınız, ben de çevrede böyle hırsız gibi dolaşma gereksinimi duymazdım."

'Akşama doğru, sinirlerim yatışınca, ters sözlerim için Cruso'dan özür diledim. O da isteksizce de olsa beni affetmiş göründü. Sonra kendime ayakkabı yapmak için ondan iğne ve bağırsak istedim. O da cevap olarak ayakkabıların mendil yapar gibi öyle göz açıp kapayana kadar yapılamayacağını, bir süre sonra bana kendisinin ayakkabı yapacağını söyledi. Ama günler geçti. Ben hâlâ ayakkabısızdım.

'Cruso'ya maymunları sordum. Dediğine göre, adaya ilk geldiğinde adanın her yerinde geziniyorlarmış. Hem cüretkârmışlar, hem de çevreye zarar veriyorlarmış. Çok sayıda maymunu öldürdükten sonra, geri kalanlar Cruso'nun Kuzey Uçurum dediği *kayalıklara çekilmişler*. Yürüyüşlerim sırasında bazen onların çığlıklarını duyar, kayadan kayaya atlayışlarını seyrederdim. Kedi ile tilki arasında bir büyüklükteydiler. Yüzleri ve pençeleri siyahtı. Ben onlardan bir zarar gelmeyeceğine inanıyordum, ama Cruso onları bir baş belası gibi görüyordu. Cuma ile ikisi buldukları her yerde onları sopalarla öldürüyor, derilerini yüzüyor, tuzluyor, birbirlerine dikerek giysi, battaniye gibi şeyler yapıyorlardı.

'Bir gün akşam yemeğimizi hazırlarken, ellerim dolu olduğu için, Cuma'ya döndüm ve, "Cuma, biraz daha odun getir," dedim. Cuma beni duydu (buna yemin edebilirim) ama kıpırda-

madı bile. O zaman, "odun" kelimesini tekrarlayarak ateşi gösterdim. Bu kez ayağa kalktı ama hareket etmedi. Bunun üzerine Cruso, "Ateş odunu Cuma," dedi. Cuma dışarı çıktı odunluktan odun alıp getirdi.

'İlk düşüncem Cuma'nın bir köpek gibi yalnız tek efendiye itaat eden bir köle olduğuydu. Ama böyle olmadığını anladım. "Ona öğrettiğim kelime *ateş odunu,* dedi Cruso, "*odun* kelimesini bilmez." Cuma'nın ateş odununun, çam odunu ya da kavak odunu gibi bir çeşit odun olduğunu anlamaması bana tuhaf geldi, ama üzerinde fazla durmadım. Yemekten sonra her zaman yaptığımız gibi oturup yıldızları seyredene kadar konuşmadım.

'"Cuma kaç ingilizce kelime biliyor?" diye sordum.

'"Gereksindiği kadar," diye yanıtladı Cruso. "Burası İngiltere değil. Burada o kadar çok kelimeye gereksinimimiz yok."

'"Dilden sanki para ya da çiçek hastalığı gibi hayatın afetlerinden biriymiş gibi bahsediyorsunuz, dedim," Cuma bugüne kadar İngiliz dilini sökmüş olsaydı, sizin yalnızlığınızı daha çok hafifletip sizinle daha çok şey paylaşamaz mıydı? Her ikiniz de bütün bu yıllar boyunca konuşmanın zevklerinden yararlanmış olurdunuz; ona uygarlığın nimetlerinden yararlanma fırsatını sağlayarak onu daha iyi bir insan yapabilirdiniz. Sessiz bir dünyanın kime ne yararı var?

'Cruso bu sözüme karşılık vermedi. Onun yerine Cuma'yı yanına çağırdı. "Şarkı söyle Cuma." dedi. "Bayan Barton için şarkı söyle."

'Bunun üzerine Cuma yüzünü yıldızlara doğru kaldırdı, gözlerini kapadı ve efendisine itaat ederek alçak bir sesle mırıldanmaya başladı. Dinledim ama ezgiyi alamadım. Cruso dizime vurarak, "insan sesi," dedi. Ne demek istediğini anlayamadım ama o bir parmağını dudağına götürerek beni susturdu. Karanlıkta Cuma'nın mırıldanmasını dinledim.

'Sonunda Cuma durakladı. Cuma konuşmaktan aciz bir geri zekâlı mı?" diye sordum. "Bana söylemek istediğiniz bu mu?" (Çünkü tekrar edeyim, Cuma'yı her açıdan son derece donuk birisi olarak görüyordum.)

'Cruso Cuma'ya yaklaşmasını işaret etti. "Ağzını aç," dedi ona. Cuma ağzını açtı. "Bak." dedi Cruso. Baktım, ama karanlıkta fildişi gibi parlayan bir dizi beyaz dişten başka bir şey

görmedim. "La-la-la" dedi Cruso ve Cuma'ya tekrar etmesi için işaret etti. Cuma boğazının arka tarafından çıkardığı bir ses ile, "Ha-ha-ha" diye tekrarladı. Cruso, "Dili yok," dedi. Cuma'yı saçlarından kavrayarak yüzünü bana doğru yaklaştırdı. "Görüyor musun?" dedi. "Çok karanlık," dedim. Cruso, "La-la-la," dedi. Cuma, "Ha-ha-ha," dedi. Ben geri çekildim. Cruso da Cuma'nın saçlarını bıraktı. "Dili yok," dedi. "Bu yüzden konuşamıyor. Dilini kesmişler."

'Şaşkınlık içinde kalakaldım. "Dilini kim kesmiş?"

'"Köle tüccarları."

'"Köle tüccarları dilini kestikten sonra onu köle olarak satmışlar mı? Afrika'nın köle avcıları mı? Ama onu aldıklarında herhalde küçücük bir çocuktu daha. Bir çocuğun dilini neden kessinler ki?"

'Cruso bakışlarını hiç kaçırmadan bana dikmişti gözlerini. Şimdi yemin edemem ama, onun o zaman bana gülümseyerek baktığına inanıyorum. Evet, bana gülümsüyordu. "Belki de Faslı köle tüccarları dili bir kibarlık olsun diye aldılar," dedi, "belki Cuma'nın gece gündüz durmadan yakınması ve sızlanmasına dayanamadılar. Belki onun öyküsünü anlatmasını önlemeye çalıştılar: kim olduğunu, yurdunun neresi olduğunu ve nasıl kaçırıldığını anlatmasını engellediler. Belki de kaçırdıkları her yamyamın dilini kesiyorlardır onu cezalandırmak için. Gerçeği nasıl bilebiliriz ki?"

'"Bu korkunç bir öykü," dedim. Bir sessizlik oldu. Cuma kaplarımızı aldı ve karanlığa çekildi.

'"Bu ne adaletsizlik! Önce bir köle, şimdi de bir kazazede. Önce çocukluğu elinden alınmış, sonra da sessizliğe mahkûm edilmiş. Cuma'nın başına bunlar gelirken Tanrı nerdeydi? Uyuyor muydu?"

'"Eğer Tanrı hepimizi aynı derecede gözetecek olsaydı, pamuğu kim toplayacaktı, şeker kamışını kim kesecekti? Dünyada işlerin verimli gidebilmesi için Tanrının bazen uyuması bazen uyanması gerekir. Tıpkı kendi yaratıkları gibi." Başımı salladığımı gördü ve devam etti. "Tanrıyı küçümsediğimi ve onunla eğlendiğimi sanıyorsun. Ama Cuma'nın kendisini, Brezilya'da çiftlik sahibinin kırbacı altında ya da yamyamla kaynayan Afrika yerine burada yumuşak huylu bir efendinin yanında bulması da Tanrının

işi olamaz mı? Belki de şu anda bunu göremiyoruz ama, onun, benim ve nihayet senin de burda olman, bizim için en iyisidir."

'O güne kadar Cuma benim için gölgede kalmış biriydi. Ona Brezilya'daki herhangi bir ev kölesinden daha fazla dikkat etmemiştim. Ama şimdi ona, yalnız sakatlara karşı hissetiğimiz bir dehşetle bakmaya başlamıştım — kendimi denetleyemiyordum. Sakatlığının dudaklarının ardına gizlenmiş olması (nasıl bazı özürler giysiler ardına gizlenirse) beni rahatlatmıyordu. Dışardan bakıldığında, bütün öbür zenciler gibi görünüyordu. İşte beni ürküten de asıl buydu. Yani eksik yanının bu derece gizli kalması. O yakınımdayken, dilimin ağzımın içinde ne kadar canlı hareketlerle döndüğünü düşünmeden konuşamıyordum. Dilini kavrayan kerpeteni ve onu kesen bıçağı gözümün önünde canlandırıp, dehşetten titriyordum. Yemek yerken gizlice onu seyrediyordum. Zaman zaman küçük öksürüklerle boğazını temizleyişi beni rahatsız ediyordu. Yiyecekleri tıpkı bir balık gibi ön dişleri ile çiğnemeye çalışıyordu. Yanıma yaklaştığında irkildiğini hissediyor ve kokusunu duymamak için nefesimi tutuyordum. Arkasından elini değdirdiği kapları yeniden siliyordum. Böyle davrandığım için bir yandan da utanmakla birlikte, uzun zaman hareketlerimi denetleyemedim. Cruso'nun beni sarsan bu öyküyü hiç anlatmamış olmasını diledim.

'Onunla konuştuğumuzun ertesi günü Cruso setlerinden geri döndüğünde, ben sandaletlerimle dolaşıyordum. Onu bir zahmetten kurtardığım için bir teşekkür beklediysem de bir karşılık alamadım. "Biraz daha sabırlı olsaydın, bunlardan daha iyi sandaletlerin olabilirdi," dedi. Doğruydu tabii, çünkü sandaletler çok acemice yapılmıştı. Ama bu sözleri karşısında sessiz kalamazdım. "Sabır beni burada bir mahkûm haline getirdi," diye karşılık verdim. Bunun üzerine Cruso öfkeyle döndü ve sandaletlerimi yaptığım deri parçalarını tüm gücü ile çitlerin üzerinden dışarı fırlattı.

'Onu yatıştırmanın olanaksızlığını görerek patikadan aşağı kıyıya doğru indim. Kıyıda dolaşırken kumsala vurmuş yosunların tüm kıyıyı kapladığı bir bölgeye geldim. Çürümekte olan yosun tabakalarının üzeri her adımımda bir bulut gibi havalanan sinek sürüleri ile kaplıydı. Orada durakladım. Sinirlerim yatışmaya başladı. Çok sert olduğunu düşündüm. Ama sert olmaması için

hiçbir neden yoktu. Yıllar süren tartışmasız ve yalnız egemenliğinden sonra ülkesi işgal ediliyor ve kendisine bir kadın tarafından birtakım işler yükleniyordu. Dilimi tutma konusunda kendi kendime söz verdim. Çok daha kötü durumlara düşmüş olabilirdim. Yanında ona yardım edebilecek bir kölesi olan ve kıyıya yüzerken yanına bir bıçak almayı akıl edebilecek kadar da öngörüşlü olan bir yurttaşımın hüküm sürdüğü bir adaya düşmüş olmam bir şans eseriydi. Aslanlar ve yılanlarla dolu bir adaya da düşebilirdim. Bir tek damla yağmurun düşmediği bir yer olabilirdi burası. Aynı şekilde yalnızlıktan çıldırmış ve çiğ et yemekten vahşileşmiş yabancı bir maceraperestin yaşadığı bir adaya düşmem de olasıydı.

'Böylece pişmanlık duyguları ile kampa geri döndüm Cruso'dan özür diledim ve Cuma'nın benim için bir kenara ayırdığı yemeğimi minnetle kabul ettim. O gece uyumak üzere yattığımda toprağın altımda sallandığı hissine kapıldım. Kendi kendime bunun fırtına sırasında sallanan gemiye ait anılarımdan kaynaklandığını söyledim. Ama öyle değildi. Bu sallantı adanın deniz üzerinde yüzerken kendi sallantısıydı. Bunun bir işaret olduğunu düşündüm. Benim de artık bir ada insanı olmaya başladığımı gösteren bir işaret. Karada yaşamanın nasıl bir şey olduğunu unutmaya başlamıştım. Kollarımı uzattım ve avuçlarımı toprağa koydum. Evet, sallanma sürüyordu. Denizin üzerinde yüzen adanın sallanması. Martıları, serçeleri, bitleri, maymunları ve kazazedeleri ile yüklü gecenin bu yükünü geleceğe doğru taşıması. Benim dışımda hiçbiri bunun farkında değildi bu an. Gülümseyerek uykuya daldım. Yeni Dünya'ya doğru yolculuğa çıktığımdan beri ilk kez gülümsediğimi farkettim.

'İngiltere'nin de bir ada olduğunu söylüyorlar. Büyük bir ada. Ama bu yalnızca coğrafyacıların fikri. İngiltere'de ayağımızın altındaki toprak sağlamdır. Cruso'nun adasında hiçbir zaman olamayacağı kadar.

'Artık ayakkabılarım olduğu için her gün kıyıya inip iki yönde de gidebildiğim kadar uzağa gidiyordum. Kendi kendime ufku bir gemi görebilmek için gözlediğimi söylüyordum, ama çoğunlukla gözlerim ufka sabit bir biçimde takılı uzun süre görmeden bakıyor ve sonunda sürekli esen rüzgârın, kükreyen dalgaların ve ayaklarımın dibinde çıtırdayan kumların sesinin

etkisiyle yarı uyanık bir uykuya dalıyordum. Kayaların arasında rüzgârdan korunaklı, denizi gözleyebileceğim bir boşluk bulmuştum. Zamanla burayı, bir başkası tarafından sahip çıkılan bir adadaki tek kaçış yerim, bir çeşit sığınağım olarak düşünmeye başladım. Aslında ada Portekiz kralına, hatta Cuma'ya ya da Afrika'nın yamyamlarına olmadığı kadar Cruso'ya da ait değildi artık.

'Yaşadığımız hayat ile ilgili size daha fazla, hatta çok daha fazla şey anlatabilirim: Ateşi nasıl gece gündüz kor halinde tuttuğumuzu; nasıl tuz yaptığımızı; sabunumuz olmadığı için nasıl kül ile temizlendiğimizi anlatabilirim. Bir keresinde Cruso'ya bir lamba ya da kandil yapabilmek için bir yol bilip bilmediğini sordum. Böylece hayvanlar gibi karanlık basınca yatmak zorunda kalmayabilirdik. Cruso şu sözlerle yanıt verdi: "Hangisi daha kolay? Karanlıkta görmeyi öğrenmek mi, yoksa bir balina öldürüp kandil için yağ elde etmek için onu haşlamak mı?" Çok sert ve keskin yanıtlar verebilirdim, ama sözümü hatırlayarak çenemi tuttum. Gerçek şuydu ki, Cruso adasında herhangi bir değişikliğe tahammül edemiyordu.

'Oraya geleli bir ay kadar olmuştu. Bir gün Cruso setlerden ev döndüğünde kendini iyi hissetmediğini söyledi. Titrediğini görerek onu yatağa yatırdım ve üstünü örttüm. "Yine o eski ateş," dedi. "Hiç çaresi yok, kendi kendine geçmesini bekleyeceğiz."

Tam on iki gün ve gece boyunca ona hastabakıcılık ettim. Nöbetler geldiğinde çırpınmaya başlayınca, gölgeler içinde gördüğü hayallere Portekizce bağırarak yumruklarını sallayınca, onu yatıştırmaya çalıştım. Bir gece, dört saat boyunca titreyip inledikten sonra, elleri ve ayakları buz kesilmişti. Onun yanına uzandım. Onu ısıtabilmek için ona sıkı sıkıya sarıldım. Onu ısıtamazsam, öleceğine inanıyordum. Sonunda koynumda uyuya kaldı. Ben de onunla birlikte rahatsız bir uykuya daldım.

'Bütün bu süre boyunca Cuma bana yardımcı olmak için hiçbir çaba göstermediği gibi, sanki ikimiz de vebalıymışız gibi kulübeye girmekten çekindi. Gün ağarır ağarmaz mızrağı ile balık avlamaya gidiyor, akşam avı ile döndüğünde temizlenmiş balığı ocağın kenarına bırakıyor ve bahçenin ücra bir köşesine çekiliyordu. Burada ya kedi gibi kıvrılarak yatıp uyuyor ya da küçük bambu düdüğü ile yalnızca altı notadan oluşan ezgisini hiçbir

değişiklik yapmadan defalarca çalıyordu. Çalmaktan bıkıp usanmadığı ezgi beni öylesine rahatsız etmeye başladı ki, bir gün dayanamayıp üzerine yürüdüm ve düdüğünü elinden zorla çekip aldım. Cruso'nun uyanmasından çekinmeseydim, anlayıp anlamamasına aldırmayıp onu azarlayacaktım. Cuma gözlerini irileştiren bir şaşkınlıkla fırlayıp ayağa kalktı. Çünkü daha önce ona karşı hiç böyle davranmamıştım. Ama o da böylesine sabrımı taşırmamıştı. Daha doğrusu o güne kadar onu hiç de önemsemiyor, varlığını neredeyse görmezden geliyordum.

'Cruso yavaş yavaş iyileşmeye başladı. Gözlerindeki vahşi parıltı yok oldu. Yüzünün çizgileri yumuşadı. Çırpınma nöbetleri dindi ve huzur içinde uykuya daldı. Giderek iştahı yerine geldi. Bir süre sonra kulübeden bahçeye kadar yardımsız yürüyebiliyordu. Ardından Cuma'ya emirler yağdırmakta gecikmedi.

'Sağlığına kavuşmasını mutlulukla karşıladım. Brezilya'da ondan daha genç insanların bu nöbetlere dayanamayıp öldüğünü görmüştüm. Ancak hastalığı sırasında bir gün ve gece boyunca onun öleceğine kesinlikle inandım ve Cuma ile birlikte yapayalnız kalacağımı düşünerek umutsuzluğa kapıldım. Sanırım Cruso'yu kurtaran yaşadığı çetin hayat oldu. Hastalığını benim yardımım ile değil, doğa koşullarının dayanıklı kıldığı bünyesi ve basit yemek rejimi sayesinde yendi.

'Kısa bir süre sonra büyük bir fırtına koptu. Rüzgâr esip savuruyor, yağmur bardaktan boşanırcasına sağnak halinde yağıyordu. Rüzgârın en şiddetli estiği anların birinde kulübenin çatısının bir bölümü uçtu ve o çok dikkatle koruduğumuz ateşimiz söndü. Yatağı kuru kalan tek köşeye taşıdık. Kulübenin zemini kısa zamanda çamur deryası halinde geldi.

Cuma'nın doğa güçlerinin bu çılgınlığı karşısında dehşete kapılacağını sanıyordum (daha önce bu şiddette bir fırtına görmemiştim ve denizdeki zavallı gemicilere acıyordum). Ama Cuma başını dizleri arasına alarak saçakların altına oturdu ve bir bebek gibi uyudu.

'İki gün iki gece süren yağmurdan sonra fırtına dindi. Biz de uyuşan eklemlerimizi harekete geçirmek için dışarı çıkabildik. Sel bahçemizi neredeyse bütünüyle alıp götürmüştü. Tepeden aşağı inen patikada bileğim kalınlığında bir dere oluşmuştu. Kumsal dalgalar tarafından sürüklenen deniz yosunlarıyla kaplanmıştı.

Sonra yeniden yağmur başladı ve aç, susuz ve üşümüş bir halde, ateş yakmaktan aciz bir durumda yeniden kulübemize sığındık.

'İyileşmiş görünen Cruso o gece sıcaktan yakındı. Giysilerini çıkarıp attı ve nefes nefese yattı. Sonra çırpınmaya ve nefes alamıyormuşcasına kendini ordan oraya atmaya başladı. Kendini o kadar şiddetli savuruyordu ki, bir an yatak kırılacak sandım. Onu omuzlarından kavrandım ve yatıştırmaya çalıştım ama bana vurarak beni kendinden uzaklaştırdı. Şiddetli ürpermeler geliyordu. Gövdesi tahta gibi sertleşiyor ve anladığım kadarıyla hiçbir anlamı olmayan *Masa* ya da *Massa* gibi bir sözcüğü böğürerek tekrarlıyordu. Cruso'nun yaptığı patırtıya uyanan Cuma eline düdüğünü almış o her zamanki lanet ezgisini çalmaya koyulmuştu. Yağmurun,rüzgârın sesi, Cruso'nun böğürtüsü ve Cuma'nın tekdüze müziği hepsi birbirinin üzerine binerek öylesine bir gürültü çıkardılar ki, bir ' deliler evinde olduğuma inanmaya başladım. Ama Cruso'yu tutmaya ve yatıştırmaya devam ettim. Sonunda sakinleşti. Cuma'nın ezgisi dindi. Hatta yağmur bile daha yumuşak bir biçimde yağmaya başladı sanki. Gövdemi Cruso'nun gövdesi üzerine bırakarak, onu kendi sıcaklığımla ısıtmaya çalıştım. Bir süre sonra titremesi kesildi ve ikimiz de uyuya kaldık.

'Uyandığımda gün ağarmıştı. Çevrede alışık olmadığım garip bir sessizlik vardı: sonunda fırtına dinmişti. Bir el vücudum üzerinde geziniyordu. Öylesine sersem gibiydim ki, bir an kendimi denizde Portekizli kaptanın yatağında sandım. Ama yanıma döndüğümde Cruso'nun tarak görmemiş saçlarını, hiç eksilmeyen sakalını, sarı gözlerini gördüm ve her şeyin gerçek olduğunu anladım. Gerçekten de İngiliz olduğu halde bana bir Lapon kadar yabancı gelen Cruso adında bir adamla birlikte bir adada kazazede olarak bulunuyordum. Elini iterek kalkmaya yeltendim ama beni bırakmadı. Aslında ondan kurtulabilirdim çünkü o an ondan daha güçlüydüm. Ama en azından on beş yıldır kadınsız yaşadığını düşününce kendi kendime neden istediğini elde etmesin ki dedim. Direnmeyi bırakarak kendimi gevşettim. İstediği gibi davranmasına izin verdim. Kulübeden dışarı çıktığımda Cuma görünürlerde yoktu. Onun ortalıkta olmamasına sevindim doğrusu. Kulübeden biraz uzaklaştıktan sonra kendimi toparlayabilmek için yere oturdum. Çevremdeki çalılıklarda

yaşayan serçeler merakla kafalarını uzatıp beni gözetliyorlardı. Dünyanın kuruluşundan bu yana insanoğlundan hiçbir zarar görmedikleri için benden hiç de ürkmüş görünmüyorlardı. Cruso ile aramda geçenlerden dolayı pişmanlık duymalı mıydım? Daha önce yaşadığımız gibi iki kardeş, efendi ve uşak, evsahibi ve konuk olarak ya da her neysek o olarak yaşamayı sürdürseydik, acaba daha iyi mi olacaktı? Bu adaya şans eseri olarak gelmiştim. Yine bir şans eseri olarak onun kollarına düşmüştüm. Talihin egemen olduğu bir dünyada daha iyi ya da daha kötü diye bir şey olabilir mi? Ya bir yabancının bizi kucaklayışına boyun eğiyoruz ya da kendimizi dalgaların kucağına bırakıyoruz; irademiz bir anda çözülüveriyor. Uyuyoruz. Uyandığımızda ise hayatımızın gidiş yönünü yitirdiğimizi anlıyoruz. Onlara karşı tek savunma silahımızın ebedi ve insan ötesi uyanıklığımız olan bu anlık çözülmeler nedir? Bunlar hayatımıza sızan bir başka ses ya da seslerin süzüldüğü yarıklar ve çatlaklar olamaz mı? Hangi hakla onlara kulaklarımızı tıkıyoruz? Bu yanıtı olmayan sorular kafamda yankılanıp durdu.

'Bir gün adanın kuzeyindeki uçurumun kenarında dolaşırken aşağıda Cuma'mn en az kendi boyunda bir kütüğü taşıdığını gördüm. Durup onu seyrettiğimde, sarp kayalığın denize uzanan kaya parçası üzerinde ilerlediğini, taşıdığı kütüğü denize indirdikten sonra, onun üzerine ata biner gibi binip denize açıldığını gördüm..

'Cuma'yı balık avlarken çok izlemiştim. Kayaların tepesinde durup, yanma bir balık yüzerek yaklaştığında büyük bir ustalıkla mızrağını balığa saplıyordu. Bu ilkel deniz aracıyla karın üstü yatarak nasıl mızrağını kullanacağını anlayamamıştım.

'Ama Cuma bu kez balık avlamıyordu. Kıyıdan yüz metre kadar açıldıktan sonra, yosun tabakasının en yoğun olduğu bölgeye gelince boynunda asılı olan torbaya elini daldırarak içindenbir avuç dolusu pul gibi bir şey çıkardı. Beyaz renkli pul gibi şeyleri denize serpmeye başladı. İlk önce bunun balıkları çekmek için bir çeşit yem olduğunu sandım. Ama hayır, torbadaki tüm pulları denize serptikten sonra kütüğü çevirdi ve geriye, kıyıya doğru elleriyle kürek çekmeye başladı. Kabaran dalgalar yüzünden kütüğü denize indirdiği kayalık kıyıya çok zor yanaştırdı.

'Cuma'nın o gün dalgalara ne serptiğini merak ediyordum. O akşam su kaplarını doldurmaya gidince, yattığı hasırın altını araştırdım ve orda ağzı iple büzülen cinsten bir torba buldum. Torbayı tersine çevirince içinde, o sıralar adanın bazı bölgelerinde çiçek açmakta olan böğürtlen çalısına ait çiçek yaprakları ve tomurcuklardan olduğunu gördüm. Böylece onun balıkların bereketlenmesi için dalgalar tanrısına bir adakta bulunduğunu, ya da ona benzer batıl geneklerinden birini yerine getirdiğine kani oldum.

'Deniz ertesi gün de dinginliğini korudu. Ben de Cuma'nın yaptığı gibi Uçurum'un dibindeki kayalara inip denize doğru uzanan kayalık tabakanın ucunda durdum. Su soğuk ve karanlıktı; kendimi derinliklere bırakıp yüzmeyi düşündüm. Yosunların vücuduma sarılan binlerce kolu arasında yüzmek... Kuşkusuz mürekkep balıkları bir yerlere gizlenmiş onlara doğru yüzecek olan avlarını bekliyorlardı. İçimi bir ürperti kapladı. Cuma'nın karanlık sulara savurduğu taç yapraklarından eser yoktu.

'O güne kadar Cuma'nın hayatına, dilsiz herhangi bir hayvanınkinden daha fazla önem vermemiştim. Belki de onu kafamdan bütünüyle silmeme neden olan sakatlığı nedeniyle daha da fazla görmezliğe gelmiştim onu. Yanıma yaklaştığında, onunla herhangi bir alışverişim olmasından kaçınıyordum. Çiçek yapraklarını denize serpmiş olması, bu sönük ve tatsız dış görünüşe sahip yaratığın da içinde bir yerlerde bir ruh ya da manevi bir gücü — adına ne derseniz deyin — olduğu konusunda bana ilk işareti verdi.

'"Cuma ile bindiğiniz gemi nerde battı?" diye sordum Cruso'ya.

'Sahilin hiç gitmediğim bir bölümünü işaret etti.

'"Batık gemiye şimdi bile dalsak, belki bize yararlı olabilecek bazı aletler çıkarabiliriz," dedim. "Örneğin bir testere, ya da balta. Bizde ikisi de yok. Geminin kaburgasını oluşturan keresteleri bile belki söküp buraya taşıyabiliriz. Batığı yeniden araştırma olanağı yok mu? Cuma oraya kadar yüzüp, ya da kütük üzerinde gidip, beline bir ip bağlayıp batığa dalamaz mı?"

'Cruso, "Gemi okyanus tabanında, dalgalar tarafından parçalanmış ve kumla örtülmüş olarak yatıyor," diye yanıtladı sorularımı. "Geriye kalan, tuzun ve deniz kurtlarının çürütemediği ne

varsa, bunların bize bir yararı olacağını sanmıyorum. Başımızı sokabileceğimiz bir damımız var. Bunu balta ve testere kulanmadan yaptık. Yiyiyoruz, içiyoruz, uyuyoruz ve yaşıyoruz. Bizim herhangi bir alete gereksinimimiz yok."

Sanki aletler putperestlerin icadıymış gibi konuşuyordu. Ama eminim ki, ben kıyıya bileğimde bir testere bağlı olarak yüzseydim, o testereyi alır, pek de hoşnut olarak kullanırdı.

'Size biraz da Cruso'nun setlerinden söz edeyim.

'Setler adanın doğu kısmındaki tepelerin büyük bir kısmında yer alıyorlardı. Burası sürekli esen rüzgâra karşı en kapalı bölgeydi. Ben adaya geldiğimde, tepede on iki kademelik set yapılmıştı. Her set yaklaşık yirmi adım genişliğindeydi. Bir metre kadar kalınlıkta ve en yüksek noktası bir adam yüksekliğinde taş duvarlarla desteklenmişti. Her sette toprak zemin düzeltilmiş ve temizlenmişti. Duvarların yapıldığı taşlar topraktan kazılarak çıkarılmış ya da tek tek adanın bir başka bölgesinden buraya taşınmıştı. Cruso'ya duvarlar için kaç tane taş taşındığını sordum. Yüz binden biraz fazla, diye yanıtladı. Zorlu bir iş, dedim. Ama içimden, güneşin altında kavrulan duvarlarla sınırlanmış çıplak bir toprak, küçük taşlar, çalılıklar ve kuş sürülerinin oluşturduğu bir araziye yeğlenebilir mi diye de düşündüm. "Tasarınız tüm adayı doğal bitki örtüsünden sıyırıp, setler halinde düzenlemek mi?" diye sordum. "Tüm adayı temizleyebilmek için çok sayıda insanın bir ömür boyu çalışması gerekir," diye yanıtladı. Sorumu yalnızca anlamak istediği düzlemde yanıtlamıştı. "Peki herhangi bir şey ekmek istediğinizde ne ekeceksiniz?". "Yetiştirmek bizim işimiz değil," diye yanıtladı bu sorumu da." Bizim elimizde ekebileceğimiz tohumumuz yok — bu da bizim talihsizliğimiz." Yüzüme öyle vakur bir hüzünle baktı ki, dilimi ısırabilirdim. "Yetiştirme bizden sonra gelecek ve yanlarında tohum getirecek kadar basiretli olacak insanların işi olacak. Ben yalnızca onlar için toprağı hazırlıyorum. Toprağı temizleyip taşları taşımak yeterli olmayabilir ama boş boş oturmaktan iyidir." Sonra büyük bir içtenlikle devam etti, "Şunu unutmamanı isterim ki, alnında kazazede işareti taşıyan herkes, gerçekten bir kazazede olmayabilir."

'Uzun süre bu sözlerin anlamını düşündüm ama çözemedim. Setleri gezerken artık genç olmayan bu adamı güneşin alnında

ağır bir taşı kaldırırken ya da çalılıkları sabırla sökerken seyrediyordum. Onun bir yandan çalışırken,her yıl bir kurtarıcı kazazedenin bır gemiyle kolunun altında bir çuval tohumla gelmesini beklemesi, bana aptalca bir tarım şekli gibi görünüyordu. Bana göre, zamanını altın aramak için etrafı kazarak değerlendirmesi de mümkündü. Hatta önce kendisi ve Cuma için, daha sonra bu adaya düşebilecek bütün öbür kazazedeler için mezarlar kazması da aynı derecede akla yakın bir uğraş olabilirdi.

'Zaman geçtikçe hayatımız giderek daha usandırıcı bir hal almaya başlıyordu. Toprak setlerle, yapmaya yanaşmadığı tekneyle, tutmak istemediği günlükle, batıktan kurtarmayı reddettiği aletlerle ve Cuma'nın diliyle ilgili Cruso'ya yönelttiğim sorular tükendikten sonra hava durumundan başka konuşacak konumuz kalmamıştı. Cruso'nun gemi faciasından önce bir tüccar ve çiftçi olarak yaşadığı hayatla ilgili anlatacak fazla öyküsü yoktu. Bahia'ya neden ve nasıl geldiğimi ve orda ne yaptığımı merak ettiği söylenemezdi. İngiltere'den söz ettiğimde ve kurtulduğumda görmek ve yapmak istediğim şeyleri anlattığımda, beni duymazlığa geliyordu. Sanki öykülerimizin adaya ayak bastığımız an başladığına ve yine adada son bulacağına inanmak ister gibi bir hali vardı. Cruso adadan hiç kurtulamasa daha iyi olur diye düşünüyordum. Çünkü dünyanın serüvencilerden beklediği şey öykülerdi. Hem de on beş yılda şu kadar sayıda taşın şurdan şuraya taşınmış olmasının çetelesinden daha iyi öyküler bekliyordu dünya. Issız adadan kurtulmuş olan bir Cruso, uygar dünya için bir düş kırıklığı olacaktı. Issız adadaki Cruso düşüncesi, kendine yabancı gelen İngiltere'de suskun ve asık yüzlü bir Cruso'dan daha iyiydi doğrusu.

Günlerimi ya kayalık kıyılarda gezinerek, ya da uyuyarak geçiriyordum. Cruso'ya setlerin yapımında yardım etmeyi hiç düşünmedim, çünkü bu işi aptalca bir çaba olarak görüyordum. Kulaklarımı da örtecek bir başlık yaptım. Bazen bunu takıyordum. Ayrıca kulaklarıma tıkaç da tıkıyordum. Böylece rüzgârın sesini bir süre için duymamış oluyordum. Sonunda Cuma nasıl dilsizse, ben de sağır olmuştum. Zaten kimsenin konuşmadığı bir adada duyabilmenin ne önemi vardı? Adaya gelirken üzerimde olan iç etekliğim artık paçavra haline gelmişti. Derim yerliler gibi kararmıştı. Hayatımın henüz baharında olmama karşın başıma

neler gelmişti de bu hale gelmiştim. Ağlamıyordum ama, bazen kendimi çıplak toprak üzerine oturmuş, ellerimle gözlerimi kapatmış bir halde ileri geri sallanıp inlerken buluyor ve oraya nasıl geldiğimi anlayamıyordum. Cuma önüme yiyecek koyduğunda, kirli parmaklarımla yemeğimi alıyor ve bir köpek gibi çiğnemeden yutuyordum. Bahçede herhangi bir yere çöküveriyor, beni kimsenin görmesini umursamıyordum. Ve ufku gözlüyor, gözlüyordum. Gelecek olan İspanyol, Rus, ya da yamyam olabilirdi. Kim gelirse gelsin umurumda bile değildi. Yeter ki kurtulayım.

'Bu umutsuzluk ve uyuşukluk dönemi adada yaşadığım en karanlık günleri kapsıyordu. Nasıl Cruso hastalık nöbetleri içinde çırpındığı dönemde bana yük olmuşsa, şimdi de ben ona öyle yük oluyordum.

'Bir süre sonra yavaş yavaş kendimi toplamaya, umudumu tekrar kazanmaya ve kendime küçük küçük işler çıkarmaya başladım. Yüreğim Cruso'ya karşı hâlâ sıcak hislerle dolu değildi, ama en azından umutsuzluk döneminde bana tahammül etmiş olmasından ve beni kapı dışarı etmemiş olmasından dolayı ona minnettardım.

'Cruso beni bir daha kullanmadı. Tam tersi sanki aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi mümkün olduğunca benden uzak durmaya çalıştı. Böyle davranması beni üzmedi. Ama itiraf edeyim ki, hayatımın geri kalanını adada geçireceğime inansaydım, ona kendimi yeniden sunarak ve hatta gerekirse onu zorlayarak bir çocuk sahibi olmaya çalışırdım. Çünkü bu adadaki son günlerimi Cuma ile başbaşa geçirme olasılığı bir yana, Cruso'nun hayatımızın üzerine kurduğu bu asık suratlı sessizlik beni çılgınlık noktasına sürüklemek üzereydi.

'Bir gün Cruso'ya bu ada üzerinde herhangi bir yasa olup olmadığını, varsa bunların neler olduğunu sordum. Yoksa yüreğinin ona doğruluk yolunda yeterli bir rehber olduğuna inanarak yalnız kendi iç sesini mi dinlemekteydi?

" Yasalar ancak bir nedenle yapılır," diye anlattı bana: "İsteklerimiz aşırıya kaçtığında bizi dizginlemek için. İsteklerimiz aşırı olmadığı sürece bizim yasalara gereksinimimiz yoktur."

'"Benim bu adadan kurtulma isteğim sanırım aşırı bir istek. Gece gündüz bu istekle yanıyorum. Başka hiçbir şey düşünemi-

yorum."

"'Senin isteklerin beni hiç ilgilendirmiyor. Dinlemek bile istemem," dedi Cruso. "Senin bu isteğinin ada ile bir ilgisi yok. Adaya ait bir sorun değil bu. Ada üzerinde ekmeğimizi kazanmamız için çalışmamız gerektiğinden başka yasa yok. Bu, uymamız gereken tek yasa, tek emir." Bu sözleriyle birlikte hızla uzaklaştı.

'Bu yanıt beni tatmin etmemişti. Eğer ben adada doyurulması gereken üçüncü kişiysem ve setlerdeki işlere emeğimle katkıda bulunmuyorsam, Cruso'yu, ellerimle ayaklarımı bağlayıp, beni kayalıklardan aşağı fırlatmaktan alıkoyan şey neydi? Cuma'yı bu kadar yıl efendisinin kafasını, o uyurken bir taşla ezip köleliğini sona erdirerek başıboş saltanatını ilan etmekten alakoyan neydi? Peki Cruso her gece daha güvenli uyuyabilmek için, Cuma'yı bir direğe bağlayamaz mıydı? Ya da Brezilya'da merkeplere yaptıkları gibi onun gözlerini dağlayamaz mıydı? Bana bu adada ufak bir ölçekte her türlü kötülük ve despotluk yapılabilir gibi geliyordu. Olasılık dahilindeki her türlü kötülüğe karşın barış içinde yaşıyorsak, o zaman bu bizim bilmediğimiz bazı yasaların bizi etkilediğinin kanıtıydı. Ya da bu kadar zaman boyunca biz bizi harekete geçiren yüreklerimizin sesini dinliyorduk ve yüreklerimiz bize ihanet etmemişti.

'Bir başka gün, "Cuma'yı cezalandırmak gerektiğinde, nasıl cezalandırıyorsunuz?" diye sordum Cruso'ya.

'Cuma'yı cezalandırmak için bir neden yok," diye yanıtladı. "Cuma uzun yıllardır yanımda yaşıyor. Benden başka hiçbir efendi tanımadı. Bana kayıtsız şartsız itaat eder."

"'Ama Cuma dilini yitirdi," dedim kelimeler kendi kendine dökülmüştü dudaklarımdan.

'Cruso, "Cuma, benim olmadan önce dilini yitirmişti," dedi ve bana meydan okuyarak baktı. Hiç ses çıkarmadım. Ama şöyle düşündüm: Hepimiz cezalandırılıyoruz. Her gün. Bu ada bize verilen ceza. Bu ada ve ölene kadar birlikte olmak bizim cezamız.

'Cruso ile ilgili yargılarım her zaman bu kadar acımasız değildi. Bir gün akşam üzeri onu Uçurumun kıyısında sırtını güneşe dönmüş otururken gördüm. Sırtında kıpkızıl güneş, yüzü denize dönük, elinde sopası, başında başlığı sessiz oturuyordu. Onun gerçekten muhteşem bir kişilik olduğunu düşündüm. O gerçekten de bu adanın kralıydı. Umutsuzluk ve melankoli

vadisinden geçmekte olduğum o eski günleri düşündüm. Talihsizliğime sızlanıp dolaştığım, kayıtsızca sürüklendiğim o günleri... Ben acıyı biliyor muydum? Cruso bu adaya ilk ayak bastığında onun acısı benim tattığımdan çok daha derin olmalıydı. Vahşi doğa ile baş eden, yalnızlık canavarını alt eden ve zaferi ile güçlenen bu adam bir kahraman sayılmaz mıydı?

'Cruso'yu gün batarken böyle oturur gördüğümde, önceleri onun da ufuk çizgisinde bir yelkenli görmeyi beklediğini sanmıştım. Ama yanıldığımı anladım. Uçurumun başına olan ziyaretlerinin nedeni, orda suyun ve gökyüzünün boşluğunda kendini yitirip derin düşüncelere dalabilmesiydi. Cuma o kendi kendine kalmak istediğinde onu hiçbir zaman rahatsız etmezdi. Bir keresinde hiç farkında olmadan ona yaklaştığımda, öfkeli sözlerle beni geri püskürttü ve bu olaydan sonra günlerce birbirimizle konuşmadık. Benim için deniz ve gökyüzü yalnızca deniz ve gökyüzüydü. Yani boş ve usandırıcı. Yaratılışım böylesi bir boşluktan keyif almamı engelliyordu.

'Size Cruso'nun ölümünü ve kurtuluşumuzu anlatmalıyım.

Adaya düşüşümden bir yıl kadar sonra bir gün, Cuma efendisini setlerden hasta ve baygın durumda eve getirdi. Ona bir bakışta eski hastalığının nüksettiğini anladım. Biraz çekinerek onu soydum, yatağa yatırdım ve onun bakımını yapmak üzere hazırlandım. Bir yandan da şişe çekmek ve kan almak konusunda daha fazla şey bilmediğim için hayıflanıyordum.

'Bu kez Cruso'da çırpınma, bağırma nöbetleri yoktu. Cruso bir ruh gibi solgun yatıyor, vücudu buz gibi terliyor, açık olan gözleri görmüyordu. Dudaklarının kıpırtısını izliyor ancak hiçbir sözcük çıkaramıyordum. Bu adam ölüyor, diye düşündüm, onu kurtaramam. Hemen ertesi günü sanki Cruso'nun denize diktiği bakışlarının büyüsü bozulmuş gibi, Bristol'a gitmekte olan, pamuk ve keten yüklü John Hobart adlı ticaret gemisi adanın açıklarında demir attı ve kıyıya bir filika gönderdi. Cuma birdenbire kulübeye dalıp telaşla balık avlamada kullandığı mızrakları alarak maymunların bulunduğu kayalıklara gidene kadar benim hiçbir şeyden haberim yoktu. Dışarı çıktığımda aşağıda gemiyi geminin armasını taşıyan gemicileri ve filikanın dalgalara gömülen küreklerini gördüm. Büyük bir sevinç çığlığı atarak dizlerim üzerine çöktüm.

'Cruso krallığına yabancıların girdiğini ilk kez üç denizci onu yatağından kaldırıp bir sedyeye koydukları ve patikadan aşağı sahile taşıdıkları zaman hissetti. Ama o zaman bile her şeyin bir düş olduğunu sanıyordu. Ama gemiye bindirildiğinde, katran kokusunu duyup, geminin ahşap omurgasının gıcırtısını işittiği zaman kendine geldi ve bir anda kurtulmak için öylesine zorlu bir mücadeleye girdi ki, onu zaptetmek için bir kaç güçlü denizci tüm güçleri ile uğraştılar.

'Geminin kaptanına, "Adada bir başka insan daha var," dedim. "Zenci bir köle. Adı Cuma. Kuzey kıyısındaki kayalıklara saklanmaya gitti. Ona söyleyeceğiniz hiçbir şeyonu ikna edemeyecektir. Çünkü sözlü dilin gücünden habersizdir. Onu alıp buraya getirmek çok büyük bir güç gerektirecektir. Ama herşeye rağmen size yalvararım adamlarınızı tekrar kıyıya yollayın. Cuma bir köle ve bir çocuk da olsa, onun sorumluluğu bize aittir ve onu ölümden de daha kötü olan bir yalnızlığa mahkûm edemeyiz."

Cuma için yalvarışım dikkate alındı. İkinci kaptanın nezaretinde bir grup denizci kıyıya gönderildi. Aldıkları emir onu hiçbir biçimde incitmeden gemiye getirmekti. Adaya gidecek ekipte bulunmayı önerdim ama Kaptan Smith buna izin vermedi.

'Böylece Kaptanla birlikte onun kamarasında oturdum, tuzlanmış domuz eti ve bisküvi yiyerek bir bardak Maderiaşarabı içtim, – bır yıl sürekli balıkyedikten sonrabu yemekolağanüstüydü — bir yandan da ona, size daha önce anlattığım kendi öykümü anlatıyordum. Beni büyük bir dikkatle dinliyordu. "Kâğıda dökülüp kitapçılara satılabilecek kadar ilginç bir öykü," dedi. "Bildiğim kadarıyla daha önce ulusumuzda bir kadın kazazede olmamıştı. Öykünüz büyük bir heyecan uyandıracaktır," diye üsteledi. Üzüntüyle başımı salladım. "Size anlattığım kadarıyla öyküm hoşça vakit geçirtiyor. Ama kitap yazma ile ilgili çok az bilgim bile bana, yaşadıklarım kâğıda döküldüğünde, çekiciliğinden çok şey yitireceğini söylüyor. Yaşanılan olayların kâğıda döküldüğünde yiten canlılığı, sanat ile yeniden kazanılmalıdır. Ama ne yazık ki, benim sanatım yok." Kaptan Smith, "Sanat konusunda, tabii, ki ben bir şey söyleyemem, çünkü yalnızca bir denizciyim, ama kitapçılara güvenebilirsiniz. Onlar bir yazar kiralayacaklardır ve bu yazar öykünüzü derleyip toplayıp, şurasına burasına çarpıcı ekler yaparak süsleyecektir," dedi. "Benim

adıma yalanlar söylenilmesine izin veremem," dedim. Kaptan gülümsedi. "Bakın bu konuda onlara kefil olamam, onların işi kitaplarla, gerçekle değil." "Benim adıma yalanlar söylenmesine razı olmaktansa, kendi öykümün yazarı olmayı yeğlerim," diye üsteledim. "Eğer bir yazar olarak ortaya çıkıp, öykümün doğruluğu konusunda yemin edemeyeceksem, böyle bir öykünün ne değeri olabilir ki? Aynı öyküyü Chichester'da rahat bir yatakta uyurken düş olarak da görmüş olabilirim."

'Konuşmanın bu noktasında yukarı güverteye çağrıldık. Kıyıya giden ekip dönüyordu. Denizcilerin arasına Cuma'nın esmer gövdesini seçince çok sevindim. Kayık gemiye yaklaşırken, "Cuma, Cuma!" diye bağırdım ve herşeyin yolunda gittiğini, bu denizcilerin düşman değil dost olduğunu anlatmak için gülümsedim. Ama Cuma gemiye çıkartıldığında benimle gözgöze gelmekten kaçındı. Omuzları düşük, kafası yerde, başına geleceklere razı bekliyordu. "Onu efendisine götürebilir miyiz? Belki Bay Cruso'ya iyi bakıldığını görünce, ona bir zarar vermek istemediğimizi anlar" diye sordum Kaptana.

'Böylece yelkenler yukarı çekilip, geminin burnu açık denize doğru dönerken, Cuma'yı Cruso'nun yattığı kamaraya götürdüm. "İşte efendin burda Cuma," dedim, "Uyuyor. Uyku ilacı aldı. Gördüğün gibi burdaki insanlar çok iyi. Bizi, İngiltere'ye, efendinin ülkesine geri götürecekler. Orada özgür olacaksın. İngiltere'deki hayatın adada tanıdığın hayattan çok daha iyi olduğunu öğreneceksin."

'Cuma'nın söylediklerimin kelimesini bile anlamadığını tabii ki biliyordum. Ama daha başından beri Cuma'nın insan sesindeki içtenliği, yumuşak konuşma tonunu anladığına inanıyordum. Böylece onunla konuşmaya devam ettim. Aynı sözcükleri tekrar tekrar söylüyor bir yandan da onu yatıştırmak için elimle kolunu sıvazlıyordum. Onu efendisinin yatağının yanına götürdüm ve dizüstü çökmesini sağladım. Burada üzerimize bir dinginlik geldi ve bize eşlik eden denizci esnemeye başladı.

'Benim de Cruso'nun kamarasında yatmam kararlaştırılmıştı. Cuma'nın öbür denizcilerle birlikte kalmaması için Kaptan'a yalvardım. "Onun için efendisinin ayakları dibinde yerde yatmak en yumuşak yataktan bile daha rahat gelir," dedim. Böylece Cuma, Cruso'nun kamarasından bir kaç adım ötedeki çapraz

kirişlerin altında yatmaya başladı. Bu küçük sığınağında tüm yolculuk boyunca hemen hemen hiç kımıldanmadan yattı. Sığınağını tek terk ettiği zaman, onu efendisinin yanına götürdüğüm zamanlardı. Onunla ne zaman konuşsam, gülümsemeyi unutmuyor, kolunu hafifçe tutuyor ve ürkmüş bir ata karşı nasıl davranırsa insan, işte öyle davranıyordum. Çünkü geminin ve denizcilerin onun en karanlık anılarını uyandırdığını hissedebiliyordum. Evinden koparılıp Yeni Dünyada köleliğe doğru çıktığı yolculuğun karanlık anıları.

'Bütün yolculuk boyunca bize karşı çok uygarca davranıldı. Gemi doktoru Cruso'yu günde iki kez ziyaret etti. Kan alarak acılarını biraz olsun hafifletti. Ama beni bir kenara çekerek başını sallar ve "Kocanız göçüyor," derdi, "Korkarım çok geç geldik."

'(Size Kaptan Smith'in önerisinden söz etmeliyim. Ona göre Cruso'yu kocam olarak tanıtmam ve deniz kazasına birlikte uğradığımızı ileri sürmem benim öykümün hem gemide, hem de İngiltere'de daha kolay kabul edilmesini sağlayacaktı. Eğer Bahia'da yaşadıklarım ve isyancılarla olan gemi yolculuğum duyulacak olursa, benim nasıl bir kadın olduğum konusunda kuşkular uyanabilecekti. Bunu söylediğinde güldüm — gerçekten de ben nasıl bir kadındım? — ama onun öğüdünü tuttum ve gemideki herkes tarafından Bayan Cruso olarak tanındım.

Bir gece yemekte — bütün yemeklerimi Kaptan'ın masasında yiyordum — kulağıma eğildi ve daha sonra kamarasını ziyaret edip onunla bir kadeh likör içmeye razı olursam, şeref duyacağını söyledi. Onun bu davetini yalnızca bir iltifat olarak aldım ve gitmedim. Beni daha fazla zorlamadı ama iltifatkar davranmaya devam etti. Sonuç olarak yalnızca bir seyyar satıcının oğlu, bana dediğine göre ve bir gemi süvarisi olmasına rağmen gerçek bir centilmendi.

'Cruso'nun yemeğini yatağına getiriyor ve onu bir çocuğu besler gibi diller dökerek besliyordum. Bazen nerde olduğunu biliyor gibi görünüyor, çoğu kez bilinci bulanıyordu. Bir gece kalktığını duyarak bir mum yaktım ve onun kamaranın kapısında durup kapının içeri doğru açıldığını bilmeden dışarı doğru ittiğini gördüm. Onun yanına gittim, koluna dokundum. Bana doğru döndüğünde yüzünün gözyaşları ile ıslanmış olduğunu farkettim. "Hadi gel benim Cruso'm," diye fısıldadım ve onu yatağına geri

götürdüm. Yeniden uyuyana kadar onu teskin etmeye çalıştım.

'Adada olsaydık, Cruso'nun hastalığını daha öne defalarca yendiği gibi yeniden yenebileceğine inanıyordum. Genç bir adam olmamasına rağmen güçlüydü. Ama şimdi kederden ölüyordu, kederlerin en büyüğünden... Her geçen gün özlediği, hasretini çektiği krallığından biraz daha uzaklaştırılıyordu. Bir daha oraya dönemeyecekti. O şimdi bir mahkûmdu. Bense, kendime rağmen onun gardiyanı.

'Bazen uykusunda Portekizce sayıklıyordu. Geçmişine ne zaman dönse hep yaptığı gibi. O zaman elini tutup, ya da yanına uzanarak onunla konuşuyordum. "Anımsıyor musun Cruso'm," diyorum ona, "Büyük fırtına çatımızı uçurduğu zaman, gece yattığımızda nasıl yıldızları seyrediyorduk. Ayışığında uyanıp gündüz olduğunu sanmıştık. Adamızın üzerindeki ay, sana da İngiltere'deki aydan daha büyük gibi görünmüyor muydu? Yıldızlar da daha çoktu değil mi? Belki orda, güneşe daha yakın olduğumuz gibi aya da daha yakındık.

'"Evet ama," diye üstelerdim, "Eğer göklere orda daha yakın idiysek, neden adanın çok az bir bölümü olağanüstüydü? Neden garip meyveler, iblisler, aslanlar yoktu orda? Neden yamyamlar hiç gelmedi? İngiltere'deki dostlarımız kendilerini oyalamamızı istediklerinde, onlara ne anlatacağız?"

'"Cruso," diyordum ona, (Bu konuşma aynı gece olmuyor, dalgaları yararak ilerlediğimiz, İngiltere'nin bir hayal gibi giderek yaklaştığı bir başka gece)," Brezilya'da unuttuğun biri var mı? Brezilya'daki topraklarında seni bekleyen bir kızkardeşin yok mu? Belki hesaplarını tutan vefalı bir kâhya kadın? Brezilya'daki kızkardeşine gidip yanyana hamaklarımızda yatıp yıldızlarla dolu Brezilya gökyüzünü seyredebiliriz seninle." Cruso'nun üzerinde yatıyordum, dilimin ucuyla tüylü kulağının içindeki kıkırdakların üzerinde geziniyorum. Yanaklarımı sert bıyıklarına sürtüyordum. Tüm gövdemi onunkinin üzerine kapayarak uyluklarımla onu okşuyordum. "Senin içinde yüzüyorum Cruso'm," diye fısıldayarak yüzüyorum. O uzun boylu bir adam. Ben de uzun boylu bir kadın. Bu bizim çiftleşmemiz, bu yüzme, bu tırmanma, bu fısıldama.

'Ya da adadan bahsediyordum. "Söz veriyorum bir tahıl tüccarına gideceğiz Cruso'm," diyordum. "En iyi cinsinden bir

çuval tahıl alacağız. Amerika'ya gitmek için yeniden bir gemiye bineceğiz. Yolda bir fırtına bizi yolumuzdan saptıracak. Ve yeniden adamıza döneceğiz. Setlere tohum ekeceğiz. Hepsi çiçek açacak. Bunların hepsini yapacağız."

'Önemli olan sözler değil, onları söyleyişimdeki ateşlilikti: Cruso elimi iri kemikli elleri arasına alıp dudaklarına götürüyor ve ağlıyordu.

'Limana varmamıza üç gün kala Cruso öldü. Daracık ranzada onun yanında yatıyordum. Gece uzun uzun iç çektiğini duydum. Sonra bacaklarının soğumaya başladığını hissettim. Kalkıp bir mum yaktım ve şakaklarını ve bileklerini ovmaya başladım; ama çoktan gitmişti. Dışarı çıkıp Cuma ile konuştum. "Efendin öldü Cuma," diye fısıldadım ona.

Cuma küçük sığınağında, doktorun ona verdiği tayfalara ait bir cekete sarınmış yatıyordu. Gözleri mum ışığında parladı, ama hareket etmedi. Ölümün anlamını biliyor muydu? O zamana kadar onun adasında hiç kimse ölmemişti. Bizim de hayvanlar gibi ölümlü olduğumuzu biliyor muydu acaba? Elimi uzattım, ama tutmadı. Böylece onun bir şey bildiğini anladım. Ama ne biliyordu? Bunu bilmiyorum.

'Cruso ertesi gün gömüldü. Mürettebat şapkalarını çıkarıp onu selamladılar. Kaptan bir dua okudu. İki denizci tabutu biraz eğdiler ve Cruso'nun cesedi burnuna kadar dikilmiş bir kefenin içinde (Cuma da, ben de bu işlemi seyretmiştik) ve büyük bir zincire dolanmış olarak yavaşça dalgaların içine doğru kaydı. Tören boyunca denizcilerin meraklı bakışlarını üzerimde hissettim (çok ender olarak güverteye çıkıyordum). Kaptan'dan ödünç alınmış koyu renkli palto, denizci pantolonu ve maymun postundan sandallarımla kuşkusuz tuhaf bir görüntü arzediyorum. Gerçekten beni Cruso'nun karısı mı sanıyorlardı? Yoksa benimle ilgili öyküler çoktan kulaklarına gitti mi? Denizcilerin uğrak yerlerinde dedikodudan geçilmez. Bahia'dan gelen İngiliz kadın, Portekizli isyancılar tarafından ıssız adaya bırakıldı. Bay Foe, beni Cruso'nun karısı olarak mı, yoksa cüretli bir serüvenci olarak mı görüyorsunuz? İstediğinizi düşünebilirsiniz. Cruso'nun yatağını paylaşan ve gözlerini kapatan bendim. Cruso'nun geride bıraktıklarının tasarruf hakkı da bende. Yani bu adanın öyküsü.

II

15 Nisan

'Şu anda Long Acre dışındaki Clock Lane üzerinde bulunan pansiyonlardan birine yerleşmiş bulunuyoruz. Burada Bayan Cruso adını kullanıyorum. Sizin de bu noktaya dikkat etmenizi dilerim. Binanın ikinci katında bir odada yatıyorum. Cuma ise bodruma serdiğimiz bir yatakta yatıyor. Yemeklerini ona ben götürüyorum. Onu asla adada bırakamazdım. Ama büyük kentlerin de ona uygun yerler olmadığı kesin. Cumartesi günü onu sokaklardan geçirişim sırasında yaşadığı şaşkınlık ve duyduğu acı yüreğimi burktu.

'Pansiyon kiramız haftada 5 şilin. Bize bir miktar para yollarsanız size minnettar kalırım.

'Adada yaşadıklarınızı elimden geldiğince doğru bir biçimde kâğıda döktüm. Yazdıklarımı da mektuba ekliyorum. Başımızdan geçenleri yazarken sürekli tökezledim (yaşadıklarımızın kendisi değil sakat olan, onların tarihini yazmaya kalkmak!) — ertesi gün, ertesi gün diye nakarat gibi kendini yineleyen bir yazı. Ama sizin, yazdıklarımı bir düzene koyacağınıza eminim.

'Sizi neden ve nasıl seçtiğimi merak ediyorsunuzdur. Bir hafta önce adınızı bile bilmediğim düşünülecek olursa... İtiraf edeyim ki, sizi ilk gördüğümde avukat veya borsada çalışan biri sanmıştım. Ama tanıdığım hizmetkârlar sizin çok sayıda öyküyü dinleyip kitap haline getiren ünlü yazar Bay Foe olduğunuzu ve bir hayli gizemli bir kişiliğe sahip olduğunuzu söylediler. Yağmur yağıyordu (anımsıyor musunuz?) pelerininizin önünü iliklemek için basamakta duraklamıştınız. Ben de dışarı çıkıp kapıyı arkamdan kapattım. "Cüretkârlığımı mazur görün bayım," dedim (Kullandığım kelimeler bunlardı... cüretkâr kelimeler). Beni baştan aşağı süzdünüz, ama hiç bir şey söylemediniz. O zaman kendi kendime başkalarının itiraflarını dinlemenin hiç bir yaratıcı yanı olamayacağını düşündüm. Avını gözleyen ve sabırla bekleyen bir örümcek bile daha yaratıcı olmalıdır. "Biraz zamanınızı alabilir miyim, ben yeni bir iş arıyorum," dedim. "Hepimiz yeni bir iş arıyoruz," diye yanıtladınız. "Ama ben bir başka kişiden de

sorumluyum. Dilini yitirdiği için kendi başına iş bulamayacak olan bir zenci," dedim. "Müessesenizde ikimiz için bir yer bulabileceğinizi ummuştum. "Saçlarım yağmurdan ıslanmıştı. Başımda şalım bile yoktu. Yağmur damlaları şapkanızın kenarından damlıyordu. "Burada bir işim var, ama daha iyi koşullara alışığım," diye üsteledim. "Benimki gibi bir öykü duymadığınıza eminim. Çok uzak yerlerden henüz döndüm. Bir kaza sonucunda issız bir adaya düşmüştüm. Orada tek başına yaşayan bir adamla karşılaştım."

Gülümsedim. Gülümseyişim sizinle değil, söyleyeceklerim ile ilgiliydi. "Ben bir talih kuşuyum, Bay Foe. Hepimizin umutla beklediği talih kuşuyum ben."

'Böyle konuşmam küstahlık mıydı? Gülümsememde bir yüzsüzlük mü vardı? İçinizde bana karşı bir ilgi uyandıran bu küstahlığım mıydı yoksa?'

20 Nisan

'Altmış şilin için teşekkürler. Cuma'ya yünlü bir arabacı yeleği ile yine yünlü bir pantolon aldım. Ayrıca bize eski iç çamaşırlarınızdan gönderirseniz size minnettar kalırız. Ona aldığım giysileri itirazsız giyiyor, ancak ayakkabı giymeyi kesinlikle reddediyor.

'Bizi evinize alamaz mısınız? Beni neden uzakta tutuyorsunuz? Beni sadık bir uşağınız olarak, Cuma'yı da bahçıvan olarak yanınıza alamaz mısınız?

'Merdiveni tırmanıyorum (eviniz yüksek bir ev, yüksek ve havadar, bir kaç merdiven var) ve kapıyı vuruyorum. Arkanız bana dönük bir masa başında oturuyorsunuz. Dizinize battaniyeniz örtülmüş, ayaklarınız sıcacık puf terlikleriniz içinde. Pencereden dışarıya tarlalara doğru bakıyorsunuz. Bir yandan da kaleminizle çenenizi kaşıyarak düşünüyorsunuz. Tepsiyi masanın üzerine bırakıp çekilmemi bekliyorsunuz. Tepside içine ağaç kavunu sıkılmış bir bardak sıcak su ve iki dilim tereyağlı ekmek var. Siz buna ilk kahvaltı adını veriyorsunuz.

'Odada çok az eşya var. Aslında burası tam bir oda sayılmaz. Burası sessizlik gereksinimi içinde sığındığınız tavanarasının bir bölümü. Masa ve iskemle pencerenin önündeki ahşap yükseltinin

üzerine yerleştirilmiş. Tavanarasının kapısından bu yükseltiye kadar dar bir yol oluşturacak şekilde bir sıra kereste yerleştirilmiş. Bunun dışında odada yalnız tavan tahtaları var. Bunların üzerinde yürümek ise bir hayli riskli. Çatı kirişleri ve gri çatı kiremitleri tavanarasında bulunan öbür mimari elemanlar. Yerde bir karış toz var. Rüzgâr saçakların altında estiğinde, tozlar ani olarak havalanıyor ve köşelerden inilti sesleri geliyor. Burda fareler de var. Aşağı inmeden önce, kâğıtlarınızı farelerden korumak için onları bir yere kapatmanız gerek. Sabahları masanızın üzerindeki fare pisliklerini aşağı süpürüyorsunuz.

'Pencerenin camı üzerine camın yapılışı sırasında oluşan bir hata nedeniyle bir dalga var. Başınızı çevirerek bu dalganın çayırda otlayan sığırların, ekilmiş arazinin, ilerdeki kavakların çizdiği sınırın ve yukarda gökyüzünün üzerinde gezinmesini sağlayabilirsiniz.

'Sizi hurda bir gemiye benzer bu evin dümenindeki bir gemici gibi düşünüyorum. Günler ve geceler boyunca, ilerdeki bir fırtınanın işaretlerini gözleyerek evin dümenini bırakmıyorsunuz.

'Kâğıtlarınız masanızın yanında bir çekmecede duruyor. Cruso'nun adasının öyküsü, yazıldıkça, sayfa sayfa oraya, ordaki kalın kâğıt destesinin yanına girecek. Bu kâğıtların arasında Londralı dilencilerin nüfus sayımı, büyük salgın zamanından kalma ölüm kayıtları, sınır bölgelerine yapılan yolculuk hikâyeleri, tuhaf ve şaşırtıcı olayların raporları, yün ticaretine ait bilgiler, Dickory Cronke'un hayatı ve düşünceleri anısına yazılmış bir kitap (o da kim?) var. Ayrıca, Yeni Dünya'ya yapılan yolculuklarla ilgili kitaplar, Faslılara esir düşen birinin anıları, Hollanda, Belçika gibi ülkelerde çıkan savaşların tarihi, ünlü kanun kaçaklarının itirafları ve çoğunun yalanlarla dolu olduğunu sandığım bir sürü kazazede öyküsü de bu çekmecede saklanıyor.

'Adadayken, başka bir yerde olmak için can atıyorum. Ya da o zaman kullandığım kelime ile kurtulmak en büyük arzumdu. Ancak şimdi içimde hissetmeyi hiçbir zaman aklıma getirmediğim yeni bir istek filizleniyor. Gözlerimi kapatıyorum ve ruhum evlerin sokakların, ormanların, çayırların üzerinden uçarak benden uzaklaşıyor ve evimize, Cruso ile benim eski evimize kavuşuyor. Ordaki hayatımızın sıkıcılığı hakkında söylediklerimden sonra, bu isteğimi anlayabileceğinizi sanmıyorum. Belki

yalınayak serin kumlar üzerinde yürürken aldığım zevki daha fazla anlatmalıydım. Adlarını bilmediğimi ve onlara daha güzel bir ad uyduramadığım için serçeler diye çağırdım o çeşit çeşit küçük kuşlardan daha fazla söz etmeliydim. Gruso'nun öyküsünü kendisinden daha doğru kim anlatabilir? Ondan daha az, kendimden daha çok söz etmeliydim belki. Başlangıç olarak, kızımı nasıl yitirdiğimi, onu ararken nasıl Bahia'ya vardığımı, o iki yıl boyunca yabancılar arasında nasıl yaşadığımı, gerçekten de söylediğim gibi yalnızca bir pansiyonda mı kaldığımı, Bahia'nın Brezilya ormanları ortasında bir ada mı olduğunu, kaderi güney denizlerinde sonsuza kadar bir buzdan giysi altında sürüklenmek olan kaptanın kim olduğunu... Cruso'nun adasından hiçbir şey, bir tek tüy, bir avuç kum bile getirmedim. Ordan getirdiğim tek şey sandaletlerim. Öykümü anlattığımda, yalnızca ordan gelen, tanık olan ve bugün orada olmaya can atan kişi olarak varolduğumu görüyorum; maddesi olmayan bir varlık, Cruso'nun gerçek gövdesi yanında bir hayalet gibi. Tüm öykü anlatıcılarının kaderi bu mudur? Ama ben de en az Cruso kadar gerçektim. Ben de yedim, içtim, uyudum, uyandım, arzu ettim, özledim. Ada Cruso'nundu (ama hangi yasayla? Adaların yasasıyla mı? Böyle bir yasa mı var?), ama ben de orda yaşadım. Ben bir göçmen kuş değildim ki. Adanın çevresinde bir daire çizip, bir kanadımı ıslatıp, sonra uçsuz bucaksız okyanusları aşmak için havalanan bir albatros ya da sümsük kuşu da değildim ben. Yitirdiğim gerçekliğimi bana geri verin, Bay Foe, Sizden isteğim bu. Çünkü öyküm gerçeği anlatmasına karşın, gerçeğin kendisini geri getirmiyor (bunu çok açık bir biçimde görüyorum, başka türlü olduğunu düşünerek kendimizi aldatamayız). Gerçeği tüm somutluğu ile anlatabilmeniz için, ilginizin dağılmayacağı bir biçimde sessizliğe ve rahat bir koltuğa ve dışarısını seyredebileceğiniz bir pencereye gereksiniminiz var. Ayrıca, gözlerinizin önündeki tarlalara bakarken dalgaları görebilme, hava soğukken, tropik güneşi hissedebilme ustalığını ve görüntüler henüz silinmemişken onları zaptetmek için parmak uçlarınızda sözcükler gizleme yeteneğini kullanmanız gerek. Ben de bunların hiçbiri yok. Siz ise hepsine sahipsiniz.'

'Dünkü mektubumda yazı yazma sanatı ile alay ediyormuşum gibi oldu. Sizden özür dilerim, haksızdım. İnanın bana, zaman zaman tavanarasındaki odanızda hırsızlara, fahişelere ve askerlere hayat vermek için uğraştığınızı düşününce size çok acıyorum ve yüreğim size hizmet aşkı ile çarpıyor. Sizi bir yük hayvanı gibi (benzetmemi mazur görün) görüyorum. Eviniz de, sizin taşımaya mahkum olduğunuz büyük bir yük arabası. İçinde masaları iskemleleri, dolapları, ve hepsinin üstünde bir karı (bir karınız olup olmadığını bile bilmiyorum) nankör çocuklar ve tembel uşaklar, kediler ve köpekler. Tümü de sizin erzağınızı yiyor, sizin kömürünüzü yakıyor, sizin çektiğiniz zahmetleri hiçe sayarak gülüyor, esniyor. Sabahın erken saatlerinde, sıcak yatağımda yatarken, ayaklarınızın hah üzerinde yürürken çıkardığı sesleri dinler gibiyim. Tavanarasındaki odanıza çıkıyorsunuz. İskemlenize oturduğunuzda nefes nefesesiniz. Lambayı yakıyorsunuz. Gözlerinizi kısarak bir gece önce nerede kaldığınızı anımsamaya çalışıyorsunuz. Karanlığın içinden soğuk yağmurun içinden, koyunların birbirine sokularak yattığı çayırlar üzerinden, ormanlar, denizler üzerinden, Flandra'dan ya da kaptanlarınız ya da askerleriniz bir ertesi güne nerden başlamaları gerekliyse ordan, odanızın köşelerinden fareler bıyıklarını titreterek sizi seyrederken, başlamalısınız. Pazar günleri bile iş sürmeli. Sanki her gün kaldırılıp harekete geçirilmezse bütün bir piyade taburu sonsuz bir uykuya dalıp kalacak. Soğuk algınlığının verdiği ızdırapla bile sebatla işi sürdürüyorsunuz. Boynunuza atkılar dolayarak, hapşırarak, öksürerek, tükürerek... Bazen öylesine yorgun ve bitkin oluyorsunuz ki mum ışığı gözünüzün önünde yüzüyor. Başınızı bir an için masaya koyuyorsunuz ve uyuya kalıyorsunuz. Elinizden düşen kalem kâğıdın üzerinde kalın siyah bir çizgi çiziyor. Ağzınız alt dudağınızın sarkması ile açılıyor ve yavaşça horluyorsunuz. Yaşlı bir adam gibi kokuyorsunuz (ikinci kez özür dilerim). Size yardım etme olanağım olmasını nasıl isterdim Bay Foe! Gözlerimi kapatarak gücümü topluyor ve size gözünüzün önünde asılı durması için adanın bir görüntüsünü yolluyorum. Somut bir nesne gibi görebilesiniz onu diye. Kuşları, pireleri, türlü balıkları, güneşin keyfini süren kertenkeleleri, siyah dillerini uzatan kerten-

keleleri, kabuklu deniz hayvanlarıyla kaplı kayaları, damımız üzerinde davul çalan yağmuru ve rüzgarı, hiç dur durak bilmeyen rüzgarıyla ne zaman isterseniz resmini çizebileceğiniz bir hayalini yolluyorum

25 Nisan

'Cruso'nun nasıl olup ta batık gemiden bir tek tüfek bile kurtarmadığını sormuştunuz; yamyamlardan o kadar korkan bir adam kendini savunmak için bir silah edinme konusunda neden bu kadar ihmalkâr davransın?

'Cruso batık geminin nerde olduğunu bana hiç bir zaman söylemedi. Ama inancıma göre, gemi adanın kuzeyindeki kayalıkların açıklarında bir yerde derin sulardaydı ve sanırım hâlâ da ordadır. Fırtınanın doruk noktasında Cruso genç Cuma ile birlikte — belki yanlarında başka denizciler de vardır — gemiden denize atladı, ancak yalnız ikisi kurtulabildi. Dev bir dalga onları kaldırıp kıyıya attı ve kurtuldular. Şimdi size soruyorum: Bir dalganın göbeğinde kim barutu kuru olarak saklayabilir? Dahası, bir adam canını zor kurtaracakken, neden yanında bir tüfek taşıma gayretine girsin ki? Yamyamlara gelince, Cruso'nun korkularına karşın, ben okyanuslarda yamyamların yaşadığı konusunda ikna olmuş değilim. Haklı olarak şöyle yanıt verebilirsiniz: Köpek balıklarını dalgalar üzerinde dans ederken görmeyi ummadığımız gibi yamyamları da kıyı boyunca dans ederken görmeyi beklemeyiz. Köpek balıkları nasıl derinliklere aitse, yamyamlar da geceye, karanlıklara aittir. Benim söyleyeceğim şu: Gördüğümü yazdım. Hiç yamyam görmedim. Eğer gece bastıktan sonra gelip, gün ağarmadan önce gittilerse, o zaman geride hiç ayak izi bırakmadılar demektir.

'Dün gece Cruso'nun ölümünü rüyamda gördüm. Uyandığımda gözyaşlarım yanaklarımdan aşağı süzülüyordu. Uzun süre yüreğimdeki acı azalmadan öylece yattım. Sonra aşağı, Clock Lane'deki küçük bahçemize indim. Henüz gün ışımamıştı. Gökyüzü berraktı. İşte, diye düşündüm, üzerinde yaşadığımız adamız da bu durgun yıldızların altında yüzüyor. Ve o adada bir kulübe var. O kulübede yumuşak otlardan yapılmış bir yatak... Kimbilir

hâlâ gövdemin izlerini taşıyor mu? Şimdi taşıyorsa bile, her geçen gün izler biraz daha silinecek. Her geçen gün rüzgâr çatıdan bir parça koparacak, sarmaşıklar Cruso'nun setlerini yavaş yavaş kaplayacak. Bir yıl, ya da on yıl sonra, kulübenin yerini belirtecek birkaç sırıktan başka bir şey kalmayacak. Bir de setlerin duvarları. O duvarları görenler, bunlar yamyamların duvarları diyecekler. Burası bir yamyam kentinin kalıntıları. Yamyamların altın çağına ait bu kalıntılar. Bu duvarların, bir gün elinde bir torba tohum ile gelecek bir denizci için yaşlı bir adam ve onun kölesi tarafından yapıldığına kim inanabilir ki?

'Cruso'nun batık gemiden yalnız tüfek, barut ve gülle değil, bir de marangoz takımı alıp onunla kendine bir tekne yapmış olmasının daha iyi olacağını söylemişsiniz. Mantığınıza bir kusur bulmaya çalıştığımı düşünmeyin lütfen ama üzerinde yaşadığımız ada öylesine rüzgâra açık bir yerdi ki, ada üzerindeki tüm ağaçlar onlardan düzgün kereste elde edilemeyecek kadar eğri ve bükülmüştü. Çarpık bir sal yapabilirdikbelki ama hiç bir zaman bir tekne yapamazdık.

'Ayrıca Cruso'nun maymun postundan yapılmış giysilerini de sormuşsunuz. Ne yazık ki onlar kamaramızdan alınıp cahil denizciler tarafından denize atıldı. Eğer arzu ederseniz, bizi adadaki giysilerimizle gösteren bir resmimizi yapabilirim.

'Gemide giydiğim denizci bulüzü ve pantolonunu Cuma'ya verdim. Ayrıca yeleği ve gemicilerden aldığımız ceketi de var. Bodrum bahçeye açılıyor. Böylece istediği gibi bahçede dolaşıyor. Ancak çok korktuğu için pek dışarı çıkmıyor. Zamanını nasıl geçirdiğini bilmiyorum çünkü bodrumda onun yatağı, birkaç parça kırık eşya ve kömürlükten başka bir şey yok.

'Ancak Clock Lane'deki yamyam ile ilgili öykü şimdiden çevreye yayılmış durumda. Çünkü daha dün bir kaç oğlanı bodrumun penceresinden Cuma'yı gözetlerken yakaladım. Onları kovaladım. Yolun sonuna kadar kaçtıktan sonra orda durarak, "Yamyam Cuma, bugün hanımını yedin mi?" diye bağırdılar.

'Cuma tüm yaşamı boyunca zincire vurulan bir köpek gibi zamanından önce yaşlanıyor. Ben de yaşlı bir adamla yaşayarak ve onun yatağında yatarak yaşlandım. Zaman zaman kendimi bir dul gibi hissediyorum. Eğer Brezilya'da kalan bir karısı varsa, o ve ben bir açıdan kardeş sayılabiliriz.

'Haftada iki gün sabahları çamaşırhaneyi kullanma hakkım var. O günler Cuma'yı çamaşırcı olarak kullanıyorum. Çünkü işsizlik onu yavaş yavaş yokedecek. Onu lavabonun önüne üstünde denizci giysileri ile oturtuyorum. Ayakları her zamanki gibi çıplak, soğuk taşlara basıyor (ayakkabı giymiyor). "Cuma, şimdi beni izle!" diyerek bir iç etekliğini sabunlamaya başlıyorum, (sabunu önce ona tanıtmak gerek, çünkü bundan önceki hayatında sabun diye bir şey yoktu. Adadayken temizliğimizi kül veya kum ile yapardık), sonra da çamaşır tahtasında ovuyorum. "Şimdi, sen de yap Cuma!" diyerek bir kenara çekiliyorum. *İzle* ve *Yap*. Bunlar benim Cuma için kullandığım iki ana kelime. Bu iki kelime ile çok şeyler başarıyorum. Sabahtan akşama kadar gezebildiği, kuş yumurtaları toplayıp, balık avlayabildiği setlerdeki işi dışında tümüyle özgür yaşadığı hayattan sonra buradaki durumunun onun için çok kötü bir düşüş olduğunu biliyorum ama bütün gün bir bodruma tıkılıp hiçbir şey yapmadan, ne olduğunu bilmediğim düşünceler içinde yatıp durmaktansa, bazı yararlı işleri öğrenmesi kuşkusuz onun için daha iyidir.

'Cruso ona hiç bir şey öğretmedi çünkü Cuma'nın kelimelere gereksinimi olmadığım düşünüyordu. Ama Cruso yanılıyordu. Benim adaya gelişimden önce Cuma ile nasıl iletişim kurabileceğini araştırsaydı, örneğin Cuma, elleriyle işaret ederek ya da çakıl taşları ile şekiller oluşturarak anlatmak istediklerini anlatabilseydi, adadaki hayatları daha az sıkıcı olabilirdi. Böyle Cruso kendini kendi diliyle ifade ederken, Cuma da ona kendine özgü anlatım biçimiyle yanıt verir bomboş geçen saatleri değerlenmiş olurdu. Çünkü, Cuma'nın Cruso'nun yanına gelmeden önceki hayatının o zaman daha küçücük bir çocuk bile olsa, harhangi bir ilgi alanından yoksun olduğuna inanamıyorum. Köle tüccarları tarafından nasıl yakalanıp, dilinin nasıl kesildiğini öğrenebilmek için neler vermezdim.

'Cuma yulaf ezmesini çok sevdi. Bir günde bir düzüne İskoçu doyurabilecek kadar lapa yemeye başladı. Giderek çok fazla yiyip hiçbir iş yapmadan yatmaktan aptallaşmaya başladı. Onu gergin karnı, sıska bacakları ve uyuşuk hali ile gördüğümde, birkaç ay önce kayaların üzerinde elinde mızrağı, çevresinde dalgalar, güneşin ışınları kollarında ve bacaklarında danseden, mızrağı bir anda fırlayacak olan bir balığa saplanmaya hazır o enerjik insanla

aynı kişi olup olmadığını soruyorum kendi kendime.

'Çalışırken ona bazı nesnelerin adlarını öğretiyorum. Kaşığı kaldırıp ona doğru tutuyorum. "Kaşık, Cuma," diyorum. Sonra kaşığı ona veriyorum. Sonra "Kaşık!" diyerek elimi ona uzatıp kaşığı istiyorum. Umudum, Ne zaman bir kaşık görse, "Kaşık" kelimesinin de kendiliğinden kulaklarında yankılanması.

'Ama esas korkum, bu kadar yıl dilsiz kalmış olmasının onda dil kavramını ortadan bütünüyle kaldırmış olması. Kaşığı elinden aldığımda (gerçekten kaşık onun için kaşık mı yoksa herhangi bir şey mi? bilemiyorum) ve *Kaşık* kelimesini söylediğimde, benim, bir maymun ya da saksağan gibi kendi kendime çıkardığım sesten keyif alarak mırıldandığımı düşünmediğinden nasıl emin olabilirim. O da kendi düdüğünü çalmaktan hoşlanmıyor mu? Bir çocuğa, kolunu bükerek ya da kulağını çekerek de olsa eninde sonunda *kaşık* demesini öğretebilirim. Ama Cuma ile ne yapabilirim? "Kaşık, Cuma," diye bağırıyorum, "Çatal, Bıçak!". Sonsuz bir kış uykusuna yatmış bir kaplumbağa gibi, o kalın dudakları arkasına gizlenmiş olan dil kökünü düşünüp ürperiyorum. "Süpürge, Cuma," diyerek süpürme hareti yapıp süpürgeyi Cuma'nın eline tutuşturuyorum.

Veya çamaşırhaneye bir kitap getirip, "Cuma, bu bir kitap" diyorum, "Bu kitabı ünlü bir yazar olan Bay Foe yazmış. Bu beyi tanımıyorsun ama şu sıralar bir başka öyküyü kaleme alıyor; senin öykünü. Senin, efendinin ve benim öykümü. Bay Foe seni tanımıyor, ama senin hakkında ona anlattıklarımla senin hakkında çok şey biliyor. Seni ona kelimelerle anlattım. Kelimelerin büyüsünün yalnızca bir parçası bu. Kelimeleri kullanarak Bay Foe'ya senin, Bay Cruso'nun ve benim adada geçirdiğimiz zaman ile ilgili özellikleri anlattım. Bay Foe işte bu özellikleri bir öykünün içinde kullanarak, onları işleyerek bizi ülke çapında ünlü yapacak. Aynı zamanda zengin tabii. Artık bodrumda yaşaman gerekmeyecek. Sahip olduğun parayla ister Afrika'ya, ister Brezilya'ya, canın neresini isterse oraya gidebilirsin. Beraberinde götüreceğin armağanlarla ailene kavuşursun, Tabii onlar seni hâlâ anımsıyorlarsa. Orda evlenip bir sürü çocuğa sahip olabilirsin. Ben de sana kitabımızın deri kaplı bir örneğini veririm. Sana her sayfada ismini nasıl bulabileceğini gösteririm. Böylece çocukların da babalarının, dünyanın kitap okunan bütün ülkelerinde tanınan

bir kişi olduğunu öğrenirler. Okuyup yazmak çok iyi bir şey değil mi Cuma? Bir yazıya konu olarak sonsuza kadar yaşayacağını bilmek sana mutluluk vermiyor mu?"

'Sizi böylece ona tanıştırdıktan sonra, kitabınızı açıp Cuma'ya ondan bir bölüm okudum. "Bu Bayan Veal'in öyküsü. O da bizim gibi bay Foe'nun onun hakkında yazdıkları ile ünlü olmuş mütevazi bir insan," diyorum, "ama ne yazık ki onunla hiç karşılaşamayacağız çünkü ölmüş. Arkadaşı bayan Barfield'e gelince, o da üzerinde bulunduğumuz Britanya adlı adanın bizim bulunduğumuz bölgesinin güneyinde yeralan Canterbury adlı şehirde oturuyor. Oraya hiçbir zaman gidebileceğimizi sanmam."

'Tüm bu gevezeliğim boyunca Cuma çamaşır tahtasında çamaşırları ovmaya devam ediyor. Anladığına dair bir işaret beklemiyorum doğrusu ondan. Eğer onu kelimelerin bombardımanına tutarsam ve içinde yaşadığı atmosferi sözcüklerle zenginleştirirsem, belki Cruso'nun yönetiminde yaşarken yitirdiği geçmişine ait anıları yeniden doğabilirdi onda. Ve onlarla birlikte sessizlikte yaşamanın, birbirlerinden fersah fersah ötede yüzen büyük et kaleleri balinalar gibi ya da herbiri kendi ağının merkezinde yapayalnız oturan örümcekler gibi yaşamak olduğunu farkedebilirdi. Onun için de dünyanın tümü buydu. Cuma dilini yitirmiş olabilirdi ama kulaklarını da yitirmemişti — kendi kendimi inandırmaya çalıştığım bir şeydi bu. Cuma kulaklarının yardımıyla öykülerin barındırdığı zenginliklerden yararlanabilir ve dünyanın, adada yaşamanın ona öğretmiş olduğu gibi, boş, anlamsız ve sessiz bir yer olmadığını anlayabilirdi (öykü kelimesinin gizli anlamı da bu muydu sizce? Yani anıların saklandığı yer?).

'Ayak parmaklarının kaldırım taşları ve yer tahtaları üzerinde bükülüşünü seyrediyorum. Biliyorum ayaklarının altında yumuşak toprağın özlemini çekiyor. Onu götürebileceğim bir bahçenin olmasını ne kadar çok isterdim! Stoke Newington'daki bahçenizi ziyaret edebilir miyiz'. Bir ruh kadar sessiz olabiliriz. Ona, "Cuma, bel!" diye fısıldarken beli ona uzatırım, ve "Kaz." derim. Bu ona efendisinin öğrettiği bir kelime. "Toprağı altüst et, yabani otları yakmak üzere bir kenara kümele. Aleti iyice yokla. Ne güzel bir bel değil mi? İngiliz demircilerinin yaptığı çok iyi cins bir İngiliz beli bu."

'Böylece elinin belin sapını kavrayışına ve gözlerine bakarak,

yapmaya çalıştığım şeyi kavradığına dair bir işaret ararım. Yapmaya çalıştığım şey, çiçek tarhlarının temizlenmesi (sizin bir bahçıvanınızın olduğuna eminim), onu başıboşluktan kurtarmak, hatta sağlığını düşünerek onu yaşadığı küf kokulu bodrumdan biraz olsun dışarıya çıkarmak da değil. Ben onunla bir kelimeler köprüsü kurmak istiyorum. Öyle ki, bu köprü bir gün yeterince güçlendiğinde, Cruso'dan önceki, dilini yitirmeden önceki yaşamına bu köprü aracılığıyla dönebilsin ve içinde yaşadığı denizden bihaber bir balık gibi içinde yaşadığı o sözcüklerle zengin hayatı yeniden tanıyabilsin. İşte o noktadan adım adım, sizin Bay Foe, benim ve öbür insanların yaşadığı sözcükler dünyasına yeniden dönebilir.

'Veya sizin bahçe makasınızı ona gösterip nasıl kullanıldığını anlatırım. "Burada, İngiltere'de," derim, "kendi arazimizin sınırlarını belirlemek için taflanlar yetiştirmek adeti vardır. Kuşkusuz Afrika ormanlarında bu olanaksızdır. Ama burada taflanlar yetiştirir tepelerini düzgün bir biçimde keseriz. Böylece bahçelerimizin sınırları kesin bir biçimde belirlenmiş olur." Cuma ne yaptığımı anlayana kadar taflanları budamayı sürdürürüm. Ne taflanlarınızın arasına bir geçit ararım ne de onları kısaltırım. Yalnızca üstten düzgün bir biçimde budarım. "Cuma, şimdi makası al!" derim ona. "Kes!" Cuma makası alıp ona olan güvenimi sarsmayacak bir ustalıkla düzgün bir çizgi halinde taflanları keser. Çünkü Cuma toprakla ilgili işlerde çok başarılıdır.

'Kendi kendime, Cuma'yı karanlık ve sessizlikten kurtarmak için onunla konuşarak onu eğittiğimi söylüyorum ama bunun ne kadarı gerçek? Zaman zaman hedefimden sapıp, kelimeleri yalnızca ona istediğimi en kısa yoldan yaptırabilmek için kullanıyorum. Böyle zamanlarda Cruso'nun neden onun suskunluğunu bozmak istemediğini anlıyorum. Yani bir kişinin bir köle sahibi olmayı neden isteyebileceğini anlıyorum. Bu itirafımdan sonra benim hakkımda neler düşüneceksiniz bilemiyorum.'

28 Nisan

'25 tarihli mektubum açılmamış olarak geri geldi. Bir yanlışlık olduğunu ummak istiyorum. Aynı mektubu ilişikte yolluyorum.'

1 Mayıs

'Stoke Newington'a gittim ve evinizin icra memurlarınca işgal edilmiş olduğunu gördüm. Bunu söylemek biraz zalimlik olacak ama, sessizliğinizin nedeninin bu olduğunu öğrenince, nerdeyse gülecektim. Bize olan ilginizi yitirmediniz ve bizi yüzüstü bırakmadınız. Ama kendi kendime şunu sormam gerek: Mektuplarımı şimdi nereye yollayacağım? Gizlenirken bizim öykümüzü yazmayı sürdürecek misiniz? Geçimimize katkıda bulunmaya devam edecek misiniz? Cuma ve ben, öyküsü yazılırken sizin tarafınızdan himayesine alınmış yegâne kişiler miyiz? Yoksa Londra'nın çeşitli yerlerine dağılmış bize benzer başkaları da var mı? İtalya'daki savaşlara katılan gönüllüler, terkedilen kadınlar, tövbekâr soyguncular, zengin hırsızlar ve bunlara benzer daha bir sürü kişiyi de mi pansiyonlarda besliyorsunuz? Gizlenirken hayatınızı nasıl sürdüreceksiniz? Yemeğinizi pişirip, çamaşırlarınızı yıkayacak bir yardımcı kadın var mı yanınızda? Komşularınız güvenilir mi? Unutmayın, icra memurlarının her yerde casusları vardır. Hanlarda kalmaktan çekinin. Rahatsız edilirseniz Clock Lane'e gelin.'

8 Mayıs

'Geçen hafta iki kez haber almak umuduyla evinize gittiğimi belirtmeliyim. Lütfen tedirgin olmayın. Bayan Thrush'a kim olduğumu söylemedim. Ona yalnızca size verilecek çok önemli mesajlarım olduğunu söyledim. İlk gidişimde Bayan Thrush bana inanmadığını açıkça belli etti. Ama ısrarım ve içtenliğim ikinci gidişimde onu yumuşattı. Mektuplarımı, özenle saklayacağını belirterek aldı. Ben bu davranışını, mektupları size yollayacağı şeklinde aldım. Doğru düşünmüş müyüm? Mektuplarım size ulaşıyor mu? Bana gizlice sizin sağlığınızdan endişe ettiğini ve icra

memurlarının bir an önce evinizi terketmelerini dilediğini söyledi.

'İcra memurları kitaplığınıza yerleşmişler. Biri kanapede öbürü de anlaşılan yan yana getirip birleştirdiği iki koltuğun üzerinde uyuyor. Yemeklerini yakındaki bir handan getirtiyorlar. İşlerini tamamlayana kadar, bir ay, iki ay, hatta dediklerine göre bir yıl da evde beklemeye hazırlıklıymışlar. Bir ay kalacaklarına inanabilirim. Ama bir yıl, asla. Bir yılın ne kadar uzun bir süre olabileceğini bilmiyor onlar. İkinci kez bana kapıyı açan içlerinden biri o Wilkes denilen iğrenç herifti. Sizinle Bayan Thrush arasında mesaj taşıdığımı sanıyor. Beni geçitte durdurdu ve bana cezaevinden sözetti. Orda erkeklerin aileleri tarafından nasıl terkedildiklerini ve şehrin ortasında nasıl birer kazazede gibi yapayalnız olduklarını anlattı. Bay Foe eğer tutuklanıp cezaevine girerseniz sizi kim kurtaracak? Bir karınız olduğunu düşünüyordum. Ama Bayan Thrush sizin uzun yıllardır dul olduğunuzu söylüyor.

'Kitaplığınız pipo tütünü kokuyor. Büyük camlı dolabın kapısı kırılmış ve yerdeki cam kırıkları iyice süpürülmemiş, öylece duruyor. Bayan Thrush Wilkes ve arkadaşının dün gece kitaplığa bir kadın getirdiklerini söylüyor.

'Clock Lane'e bozuk bir moralle döndüm. Bazen gücümün sınırsız olduğunu hissederim. İşte o zamanlarda sizi ve sorunlarınızı, gerekirse icra memurlarını, Cuma'yı ve Cruso'yu ve adayı sırtımda taşıyabilirim. Ama bazen de üstüme bir bıkkınlık ve kasvet havası çöker. O zaman da hiç görmediğim uzak bir şehirde hayata yeniden başlamak ve ne sizin ne de Cruso'nun bir daha adını bile duymamak isterim. Yazmayı biraz hızlandırabilir misiniz Bay Foe? Böylece Cuma bir an önce Afrika'ya geri dönebilir. Ben de bu sıkıcı yaşantımdan kurtulmuş olurum. İcra memurlarından gizlenmek kuşkusuz çok usandırıcı bir durum, yazı yazmak ise zamanı değerlendirmek açısından birçok işten daha iyi. Sizin için yazdığım biyografiyi yatağımın üzerinde bir tepsinin içine koyduğum kâğıtlara üç günde yazdım. Bir yandan yazarken bir yandan da Cuma'nın gönderildiği bodrumdan çıkıp, Covent Garden'ın kalabalık mahalleleri ve meydanlarında kaybolacağı korkusu içindeydim. Yine de kısaca öykümüzü üç günde tamamladım. Kabul etmem gerekir ki sizin yazacağınız yaşam öyküsü daha zor çünkü yalnızca bizimle ilgili gerçekleri ortaya

koymakla kalmayıp, aynı zamanda okuyucuları da hoşnut edecek nitelikte olmalı. Ancak, siz yazmakta olduğunuz öyküyü tamamlayana kadar benim hayatımın kasvetli bir duraklama dönemine girdiğini aklınızdan çıkarmayın.'

19 Mayıs

'Günler geçiyor ve sizden hiçbir haber yok. Penceremin altındaki duvardan bir küme hindibağ çiçeği fışkırdı (Clock Lane'de ondan başka çiçek yok). Öğleye doğru odam ısınıyor. Yaz geldiğinde herhalde bu odada sıcaktan boğulacağım. Ama hâlâ burda hapisim. Çuvaldan elbisemin içinde rahat rahat yürüyüşler yapabilmeyi özlüyorum. Tıpkı adada yaptığım gibi.

'Yolladığınız altmış şilini harcadım. Cuma için aldığım giysiler çok para tuttu. Bu haftanın kirasını ödeyemedim. Aşağı inip bezelye ve tuzdan oluşan yemeğimizi pişirmeye utanıyorum.

'Kime yazıyorum bunları? sayfaları karalayıp onları pencereden aşağı savuruyorum. Kim isterse okusun onları,'

'Newington'daki ev kapatıldı. Bayan Thrush ve uşaklar evi terkettiler. Adınızı telaffuz ettiğimde komşuların dudakları kitleniyor. Ne oldu? İcra memurları izinizi buldu mu? Hapisteyken de yazmayı sürdürebilecek misiniz?'

29 Mayıs

'Evinize yerleştik. Şimdi size ordan yazıyorum. Bunu duyunca şaşırdınız mı? Pencerelerin üstleri örümcek ağları ile kaplanmıştı bile. Onları temizledik. Evinizde hiçbir şeye zarar vermeyeceğiz. Eve döndüğünüzde hiç şikayet etmeden ruh gibi ortadan kaybolacağız.

'Sizin masanıza oturup, sizin pencerenizden etrafı seyrediyorum. Sizin kaleminizle sizin kâğıdınıza yazıyorum. Sayfaları tamamlandıkça onları çekmenize koyuyorum. Böylece siz yokken bile hayatımız sürüyor.

'Mahrum olduğum tek şey ışık. Evde bir tek mum bile kalmamış. Belki bu bile bir lütuftur çünkü perdeleri kapatarak

yaşamamız gerektiği için gündüz alacakaranlıkta, gece ise karanlıkta yaşamayı öğrenmemiz gerekecek.

'Yaşadığınız yer bütünüyle hayalimde canlandırdığım gibi değil. Yazı masanız olarak düşündüğüm yer bir yazı masası değil, daha çok bir yazıhane. Pencere ormana ve çayırlara değil sizin bahçenize bakıyor. Pencere camında yapım hatası bir dalga yok. Yazılarınızı koyduğunuz çekmece daha çok bir mektup kutusuna benziyor. Ama her şeye rağmen yine de gözümde canlandırdığıma yakın bir atmosferi var buranın. Nesnelerle, onların kafamızdan canlandırdığımız görüntüsü arasındaki bu ilişki sizi de beni olduğu kadar şaşırtıyor mu?'

**

'Cuma ile ben bahçenizi inceledik. Çiçek tarhlarında yabani otlar boy atmış ama havuç ve fasulyeler çok iyi büyüyor. Cuma'ya otları temizleteceğim.

'Burda yoksul akrabalarınız gibi mütevazi bir hayat sürüyoruz. En iyi cins masa örtülerinizi kaldırdım. Uşakların tabaklarından yiyoruz. Beni, ancak geçinmesini sağlayacak kadar bir sorumluluk duyduğunuz ikinci dereceden bir kuzenin birden bire karşınıza çıkmış yeğeni olarak kabul edin.

'İnşallah sömürgelere gitmek için bir girişimde bulunmamışsınızdır. En büyük korkum böyle bir yolculuğa çıkmanız durumunda Atlantik'te bir fırtınaya yakalanmanız ve haritada yeri bilinmeyen kayıklara çarpıp, ıssız bir adaya düşmeniz.

'İtiraf edeyim ki, Clock Lane'de bir ara size karşı çok da iyi olmayan düşünceler besledim. Bizimle artık ilgilenmiyor diye düşündüm. Bizi sanki Flandralı iki askermişiz gibi bir kenara attı. Ama, o kendi kendini onlardan ne zaman sıyırsa, askerler büyülü bir uykuya dalarken, Cuma ile benim yemeye, içmeye ve üzülmeye devam ettiğimizi unutuyor. Benim için sokağa çıkıp, dilenmek, çalmak, ya da daha kötü bir şey yapmaktan başka bir çıkar yol yokmuş gibi geliyordu artık. Ama şimdi sizin evinizdeyiz ve tekrar huzur bulduk. Neden böyle hissediyorum bilmiyorum ama, geçen aya kadar hiç görmediğim bu ev sanki bizim doğduğumuz ev gibi geliyor bana. Tüm gizli köşeleri, odaları,

bahçesinin kuytu yerleri ile bu evde bana aşina gelen bir hava var. Sanki unutulmuş bir çocuklukta bu evde saklambaç oynamıştım.

***

'Hayatımın ne kadar büyük bir bölümü beklemek ile geçiyor! Bahia'da beklemek dışında çok az şey yaptım. Ama neyi beklediğimi ben bile bazen bilemiyordum. Adada tüm zamanımı kurtulmayı bekleyerek geçirdim. Burada ise sizin ortaya çıkmanızı, ya da beni Cruso ve Cuma'dan kurtaracak olan kitabı bitirmenizi bekliyorum.

'Bu sabah yazıhanenize oturdum (şimdi öğleden sonra, aynı yerde sabahtan beri oturuyorum) temiz bir kâğıt aldım ve kalemi mürekkebe batırdım. Sizin kaleminizi sizin mürekkebinize batırdım. Elimdeki kalem yazdığım sürece, sanki benim elimin bir uzantısıymış gibi benim oluveriyor. Su başlığı yazdım: "Kadın kazezede. Issız bir Adada Geçirilen Bir Yılın Gerçek Öyküsü. Hiçbir Yerde Anlatılmamış Garip Olaylar." Daha sonra adada yaşadığım yıl başımdan geçen ve hatırlayabildiğim tüm garip olayların bir listesini yaptım: İsyan, Portekiz gemisindeki cinayet, Cruso'nun şatosu, aslan yelesi gri saçları, sakalı, maymun postundan giysileri ile Cruso'nun kendisi, dilsiz kölesi Cuma, birlikte inşa ettikleri üzerinde hiçbirşey yetişmeyen büyük setler, kulübemizin çatısını uçuran ve kumsalı ölü balık yığınları ile dolduran büyük fırtına. Kuşku içinde kendi kendime sordum: İyi bir hikaye için bu olaylar yeterli miydi? Yeni ve daha ilgi çekici olaylar uydurmadan daha ne kadar dayanabileceğim: Cruso'nun gemiden marangoz aletleri ve tüfekleri kurtarması, bir tekne yapması, en azından bir sal yapması ve ana karaya gidebilmek için denize açılması, yamyamların adaya gelmesi ve bunu takiben adada sonu kanlı ölümlerle biten çatışmaların olması ve en sonunda elinde bir torba tohumla altın saçlı bir yabancının adaya gelmesi ve setleri ekip biçmesi. Ne kadar yazık! İçinde garip olayların yer almayacağı öyküler yazabileceğimiz günler hiç gelmeyecek mi?

'Sonra Cuma'nın dili sorunu var. Adada Cuma'nın dilini nasıl yitirdiğini merak etmemem gerektiğini öğrenmiştim. Tıpkı

maymunların denizi nasıl aştıklarını merak etmemem gerektiği gibi. Ama yaşarken bize olağan gelen şeyleri tarihin bir parçası haline geldiklerinde kabullenemiyoruz. Öykümü anlatıp Cuma'nın dili konusunda sessiz kalmak, sayfaları boş bırakılmış bir kitabı sükunetle satışa sunmak gibi bir şey. Ancak Cuma'nın sırrını ortaya koyabilecek yalnız bir tek dil var. O da Cuma'nın kendi yitirdiği dili!

'Böyle düşünerek bu gün iki çizim yaptım. Birinde yelekli pantolonlu, üçgen şeklinde bir şapkası olan bir adam vardı. Adamın sakalları gelişigüzel uzamıştı. Gözleri ise kedi gözüne benziyordu. Onun önünde diz çökmüş karaderili bir adam çizdim Karaderili kısa pantolonu dışında çıplaktı ve elleri arkasından bağlanmış, (elleri bağlıydı ama önden gözükmüyordu). Ayakta duran adamın sol elinde öbürünün canlı dili vardı. Sağ elinde ise bir bıçak tutuyordu.

'İkinci resmi size birazdan anlatacağım.

'Resimlerimi bahçeye Cuma'nın yanma götürdüm. "Bu resimlere iyice bak Cuma," dedim. "Sonra bana hangisinin doğru olduğunu söyle." Birinci resmi kaldırdım. "Sahip Cruso," dedim sakallı adamı göstererek. Diz çökmüş adamı göstererek de "Cuma," dedim. Bıçağı göstererek "Bıçak," dedim. "Cruso, Cuma'nın dilini kesti," dedim ve kendi dilimi çıkararak kesme hareketi yaptım. "Gerçek bu mu Cuma?" diye sordum. Gözlerinin içine bakarak onu zorluyordum. "Dilini kesen Sahip Cruso mu?".

'(Cuma'nın *gerçek* kelimesinin anlamını bilmediğine kanaat getirdim; yine de eğer resim onda gerçeğe ait bir duygu kırıntısı uyandırdıysa bakışları değişip derinleşecekti mutlaka. Gözlerin ruhun aynası olduğu doğru değil mi?)

'Ancak, konuşmaya başladıktan sonra kendi kendimden kuşku duymaya başladım. Eğer Cuma'nın bakışlarında gerçekten bir değişim olduysa bile, bu biraz da benim birden bire evden fırlayıp onun yanma gelerek, daha önce hiç yapmadığım bir biçimde ona resimler göstererek onu soru yağmuruna tutmuş olmamdan da kaynaklanmış olamaz mı? Resmin kendisi onun aklını karıştırmış olamaz mı? (Çünkü resmi bir kez daha incelediğimde, resmin Cruso'nun küçük Cuma'nın ağzına balık verdiği şeklinde de algılanabileceğini düş kırıklığı ile gördüm.)

Peki benim dilimi çıkararak yaptığım hareketi acaba Cuma nasıl anladı? Ya Afrika yamyamları arasında dilini çıkarmak, bizim dudaklarımızı öpüşmek için uzatmamız gibi bir anlam taşıyorsa? O zaman Cuma, kendisine dilini çıkartan bir kadına karşı, çıkartacak bir dili olmadığı için utançtan yerin dibine geçmez miydi?

'İkinci resmimi ortaya çıkardım. İkinci resimde de çocuk Cuma elleri arkasında bağlı ağzı açık resmedilmişti. Elinde bıçağı ile önünde duran adam bir köle tüccarıydı. Cübbe giymiş adamın elinde orak biçiminde bir bıçak ya da pala vardı. Bu Faslı tüccarın arkasında, fonda Afrika'nın palmiye ağaçları görünüyordu. Adamı göstererek, köle tüccarı," dedim. "Çocukları kaçırıp köle olarak satan kişi. Dilini bir köle tüccarı mı kesti., Kim yaptı sahip Cruso mu? Yoksa köle tüccarı mı?"

'Ama Cuma'nın bakışları hiçbir ipucu vermiyordu. Umudumu yitirmeye başlamıştım. Dilini, yahudilerin oğlan çocuklarını sünnet ettikleri bir yaşta yitirmediğini kim söyleyebilirdi? Eğer böyleyse, o zaman yitirdiği şeyi nasıl anımsıyabilirdi ki? Afrika'da bazı kavimlerin erkeklerinin dilsiz olduğu ve konuşmanın yalnızca kadınlara özgü bir yetenek olduğunu birisi öne sürse, ona kim karşı çıkabilirdi ki? Böyle bir şey neden olmasın? Dünya bizim inandığımızdan çok daha çeşitli ve zengin. Bu Bahia'da öğrendiğim derslerden biri. Böyle kavimler neden varolamasın, çoğalamasın serpilip gelişemesin ve kendi kendilerinden hoşnut olarak yaşamlarını neden sürdüremesin?

'Veya gerçekten Faslı bir köle tüccarı var idiyse, benim çizdiğim resim Cuma'nın anımsadığı köle tüccarına ne kadar benziyordu? Tüm Faslılar uzun boylu ve beyaz cübbeli midirler? Faslı tüccar Cuma'nın dilini kesmesi için güvendiği bir başka köleyi görevlendirmiş olamaz mı? Kölelerin dilini kesen belki beline bir peştemal dolamış olan yaşlı bir köleydi. "Resimdeki dilini kesen adama benziyor mu?" Acaba Cuma ne sorduğumu anlamış mıydı? Anladıysa hayırdan başka ne cevap verebilirdi? Dilini kesmiş olan kişi bir Faslıysa, onun Faslısı benimkinden olasılıkla bir kaç santim uzun ya da daha kısaydı. Beyaz yerine mavi veya siyah cübbeliydi. Belki sakallıydı. Kıvrık uçlu bir pala yerine düz bir bıçak taşıyordu. Böyle binlerce farklılık olabilirdi.

'Sonunda Cuma'nın önünde durarak resimlerimi yırttım.

Uzun bir sessizlik oldu. İlk kez belin sapı üzerinde kıvrılmış duran parmaklarının ne kadar uzun olduğunu farkettim. "Ah, Cuma," dedim, "Deniz kazası insanlar arasındaki toplumsal farkları ortadan kaldıran bir fırsattır. Yoksulluk da öyle. Ama ikimizin arasındaki farklar henüz ortadan kalkmazdı. Sonra ondan hiçbir yanıt gelmemesine ve hiçbir zaman da gelmeyecek olmasına karşın yüreğimde birikenleri dışarı vurmayı sürdürdüm. "Hayatımı senin için harcıyorum Cuma. Senin için ve aptalca öykün için. Seni kırmak istemiyorum ama bu gerçek. Yaşlanıp seninle geçirdiğim şu süreye dönüp baktığımda, onu zaman geçirilerek yitirilen bir zaman dilimi olarak göreceğim. Biz ikimiz burada Newington'da bu asık suratlı kasabalılar arasında ne yapıyoruz? Ne işimiz var burada bizim? Hiçbir zaman gelmeyecek olan bir adamı bekliyoruz.

'Eğer Cuma Cuma olmayıp da bir başka insan olsaydı, onun beni kollarına alıp teselli etmesini isterdim. Çünkü hemen hemen ilk kez kendimi bu kadar zavallı ve çaresiz hissediyordum. Ama Cuma bir heykel gibi hareketsiz duruyordu karşımda. İnsanca duyguların Afrikalılar arasında da bizim aramızda olduğu kadar yaygın ve yoğun olduğundan kuşkum yoktu. Ama Cuma'nın Cruso ile birlikte geçirdiği ve insani ilişkiler açısından hiç de doğal yaşamadığı yıllar onun yüreğini katılaştırmış, onu soğuk, ilgisiz, bir hayvan gibi yalnız kendisine dönük bir insan haline getirmişti.'

1 Haziran

'İcra memurlarının evinizde hüküm sürdüğü dönemde komşularınız evinizden uzak durmuşlar. Ama bugün kendini Bay Summers olarak tanıtan bir bey geldi. Ona kendimi yeni kahya kadın, Cuma'yı da bahçıvan olarak tanıtmanın uygun olacağını düşündüm. Sanırım boş bir ev görüp içine yerleşen çingeneler olmadığımız konusunda onu ikna edebildim. Evin içi yeterince temiz ve düzenliydi. Hatta kitaplık bile. Cuma da bahçede çalışıyordu.Böylece yalanım çok da göze batmadı.

'Zaman zaman Londra'daki dairenizde sabırsızlıkla evinizdeki kazazedelerin kaçıp gittiği ve evinize rahatlıkla dönebileceğiniz yolunda haber bekleyip beklemediğinizi düşünüyorum. Evinizde

hâlâ oturup oturmadığımızı size bildirecek, bunun için de gizlice pencerelerden içerisini gözetleyecek casuslarınız var mı? Gündüzleri kılık değiştirmiş olarak evin önünden geçiyor musunuz? İzlendiğiniz yerin hepimizin tahmin ettiği gibi Shoreditch veyea Hite Chapel olmayıp, bu güneşli köy olduğu doğru mu? Bay Summers sizin dostunuz mu? Onun tavanarasına yerleşip yaşadığımız hayatı bir casusun dürbünü ile inceliyor musunuz? Eğer öyleyse, yaşadığımız hayatın Cruso ile adada yaşadığımız hayattan giderek çok uzaklaştığını söylediğimde bana inanacaksınız. Bazen uyandığımda nerde olduğumu bilemiyorum. Cruso bir zamanlar dünya adalarla doludur demişti. Sözleri her geçen gün daha önem kazanıyor benim için, daha da gerçek oluyor.

'Mektuplarımı yazıyor, zarfa koyup kapatıyor ve kutuya koyuyorum. Bir gün bu evden gittiğimizde onları çıkarıp biz göz gezdirirsiniz. Kendi kendinize, "Keşke adada yalnız Cruso ve Cuma olsaydı," diye mırıldanırsınız. "Keşke kadın olmasaydı." Ama kadın olmasaydı siz nerde olurdunuz? Cruso size nasıl gelebilirdi? Cruso ve Cuma'yı,pireli, maymunlu ve kertenkeleli adayı siz kafanızdan yaratabilir miydiniz? Sanmıyorum. Ustası olduğunuz çok şey var. Ama yoktan varetme bunlardan biri değil.'

* *

'Bir yabancı evi gözetliyor. Bir kız. Sokağın karşısında saatlerce duruyor. Kendini gizlemek için hiçbir gayret sarfetmiyor. Yoldan geçenler durup onunla konuşuyorlar ama o onları görmezden geliyor. Kendi kendime şunu soruyorum. O icra memurlarının casusu mu? Yoksa sizin bizi gözetlemek için gönderdiğiniz biri mi? Yaz sıcağına rağmen, başlıklı gri bir pelerin giyiyor ve elinde bir sepet tutuor.

'Bugün onun sokakta nöbet tutuşunun dördüncü günü dışarı çıkıp yanına gittim. "İşte efendiniz için bir mektup," diyerek, hiç bir giriş yapmadan mektubu sepetinin içine bıraktım. Bana şaşkınlıkla baktı. Daha sonra mektubun kapının altından atılmış olduğunu gördüm. Açılmamıştı. Mektubu icra memuru Wilkes adına yollamıştım. Eğer kız icra memurlarının hizmetinde ise, mektubu onlara götürmemezlik edemez diye düşünmüştüm.

Böylece size yazdığım tüm mektupları bir paket haline getirip ikinci kez sokağa çıktım.

'Akşamüstü geç bir vakitti. Önümde pelerinine sarınmış bir heykel gibi hareketsiz duruyordu. "Bay Foe'yu gördüğünüzde lütfen şunları ona verir misiniz?" diyerek mektupları ona uzattım. Başını hayır anlamında salladı. "Bay Foe'yu görmeyecek misiniz?" diye sordum. Tekrar başını salladı. "Kimsiniz? Neden Bay Foe'nun evini gözetliyorsunuz?" diye üsteledim. Bir yandan da bir başka dilsize mi çattığımı merak ediyordum.

'Başını kaldırdı. "Kim olduğumu bilmiyor musunuz?" dedi. Sesi çok alçaktı. Dudakları titriyordu.

'"Daha önce sizi hiç görmedim," dedim.

'Bir anda beti benzi soldu. "Doğru değil bu," diye fısıldadı. Pelerinin başlığı kayarak düştü, kestane rengi saçları omuzlarından aşağı serbestçe döküldü.

'"Adınızı söylerseniz belki çıkarabilirim," dedim.

'Benim adım Susan Barton," diye fısıldadı. "Artık konuştuğum kadının bir deli olduğunu anlamıştım.

'"Pekala, neden bütün gün evimi gözetliyorsunuz Susan Barton," diye sesimin tonunu denetlemeye çalışarak sordum.

'Sizinle konuşmak için," diye yanıtladı.

'"Peki benim adım ne?"

'"Sizin adınız da Susan Barton."

'"Benim evimi gözetlemek için sizi kim yolladı? Bay Foe mu? Bay Foe gitmemizi mi istiyor?"

'"Bay Foe diye birini tanımıyorum. Ben yalnız sizi görmek için geldim."

'"Benimle ne gibi bir işiniz olabilir?"

'"Bilmiyor musunuz?" diye benim bile zor duyabileceğim bir sesle fısıldadı — "Benim kimin çocuğu olduğumu bilmiyor musunuz?"

'"Sizi hayatımda görmedim," dedim. "Kimin çocuğusunuz?"

'Bu soruya hiç yanıt vermedi, ama başını eğip ağlamaya başladı. Elleri biçimsizce iki yana sarkmıştı sepeti ayaklarının dibinde duruyordu.

'Onun kim olduğunu bilmeyen zavallı kayıp bir çocuk olduğunu düşünerek teselli etmek üzere elimi omzuna koydum. Ama ona dokunur dokunmaz birdenbire dizlerinin üstüne çöküp

bana sarıldı ve hıçkıra hıçkıra, yüreği yerinden kopacakmışcasına ağlamaya başladı.

"'Neyin var çocuğum," dedim kendimi ondan sıyırmaya çalışarak.

"'Beni tanımıyorsun, beni tanımıyorsun!" diyerek ağlıyordu.

"'Seni tanımadığım doğru, ama şimdi adını biliyorum. Bana adının Susan Barton olduğunu söyledin. Benim adımın aynısı."

"'Bu yanıtım üzerine daha fazla ağlamaya başladı. "Beni unuttun!" diye hıçkırıyordu.

"'Seni unutmadım, çünkü seni hiç tanımadım. Ama artık kalkıp gözyaşlarını kurulamalısın."

'Onu kaldırmama izin verdi. Mendilimi alıp gözlerini kuruladı ve burnunu sildi. Ne şamatalı bir ağlama diye düşündüm. "Şimdi bana söylemelisin," dedim, "Benim adımı nasıl öğrendin?" (Çünkü Bay Summers'a kendimi yalnız kahya kadın olarak tanıtmıştım. Newington'da hiç kimseye adımı söylemiş değildim.)

"'Seni her yerde takip ettim," dedi.

"'Her yerde mi,?" diye gülümsedim.

"'Her yerde." dedi.

"'Bir yer biliyorum ki beni orda takip etmem olanaksızdı," dedim.

"'Seni her yerde takip ettim" dedi.

"'Beni Okyanusu aşarken de mi takip ettin?" diye sordum.

"'Adayı biliyorum" dedi.

'Kız yüzüme bir tokat atmış gibi oldu. "Ada hakkında hiçbir şey bilmiyorsun" diye sert bir şekilde yanıtladım onu.

"'Bahia'yı da biliyorum. Beni bulmak için Bahia'yı nasıl arayıp taradığını biliyorum."

'Bu sözlerle benimle ilgili bilgileri kimden aldığını da açığa vurmuş oldu. Size ve ona karşı birden öfkeyle doldum ve kapıyı arkamdan çarparak içeri girdim. Bir saat kadar bulunduğu yerde bekledi. Akşama doğru gitti.

'Bu kız kim ve neden onu bana yolladınız? Yaşadığınızı gösteren bir işaret olarak mı yolladınız onu bana? O benim kızım değil. Kadınların çocuklarını, yılanların yumurtladıkları gibi yumurtlayıp sonra da unuttuklarını mı sanıyorsunuz? Yalnızca bir erkek böyle bir düş kurabilir. Eğer evi terketmemi istiyorsanız, emir verin hemen evi boşaltayım. Neden yaşlı kadın giysileri

giymiş bir çocuğu yolluyorsunuz? Yuvarlak yüzlü, küçük o şeklinde bir ağzı ve yitik bir anneye dair öyküsü ile onu bana neden yolladınız? O benden çok sizin kızınız.

* *

'Bir biracı. Babasının bir biracı olduğunu söylüyor. 1702 Mayısında Deptford'da doğmuş. Ve annesiymişim. Sizin oturma odanızda oturuyoruz ve ben ona, Deptford'da hiç bulunmadığımı, bir biracı tanımadığımı, evet gerçekten bir kızım olduğunu, ama kızımın kayıp olduğunu ve onun benim kayıp kızım olmadığını anlatıyorum. Tatlılıkla başını sallıyor ve yeniden biracı George Lewes'in yani kocamın öyküsünü anlatmaya başlıyor. "Eğer babanın adı Lewes ise, o zaman senin adın da Lewes olmalı," diye onu durduruyorum. "Belki yasal olarak öyle ama gerçekte benim adım Lewes değil," diyor "Gerçek isimlerimizden konuşacak olursak," diyorum, "Benim adım da Barton olmazdı o zaman." "Benim demek istediğim o değil," diyor, "Ne demek istiyorsun öyleyse?" "Ben, bizim esas adlarımızdan sözediyorum, gerçek adlarımızdan" dedi.

'Biracının öyküsüne geri dönüyor. Biracı kumarhaneleri dolaşmaktan son kuruşuna kadar kaybediyor. Borç aldığı parayı bile yitiriyor. Borçlularından kurtulmak için İngiltere'den kaçıyor ve Hollanda'da asker olmak üzere başvuruyor. Ve daha sonra orda kaybolduğu rivayeti yayılıyor. Ben kızımla birlikte yokluk içinde bir başıma kalıyorum. Amy, ya da Emmy adında bir kadın yardımcım var. Amy yada Emmy kızıma büyüdüğünde nasıl bir hayat sürmek istediğini soruyor (bu onun anımsadığı en eski anı). Kendine özgü çocukça anlatımıyla bir hanımefendi olmayı istediğini söylüyor. Amy yada Emmy onun bu yanıtı üzerine gülüyor: Sözlerimi unutma, üçümüzün de uşak olacağı bir gün gelecek, diyor. "Hayatımda Emmy, Amy ya da ona benzer bir isimde bir hizmetçim olmadı," diyorum. (Cuma benim değil Cruso'nun kölesiydi. Şimdi de özgür bir insan. O kadar başıboş yaşıyor ki, bir uşak bile olduğu söylenemez şimdi.) "Beni bir başka insanla karıştırıyorsun."

'Yeniden gülümseyip başını sallıyor. "Gerçek annemizi

bulmamızı sağlayan işarete bak," diyor, öne eğilip elini benimkinin yanına koyuyor. "Bak, ikimizin de eli aynı. Aynı eller ve aynı gözler."

'Yanyana duran iki ele bakıyorum. Benim elim uzun, onunki kısa. Onun parmakları, şişman bir çocuğun henüz tam biçimini bulmamış parmakları. Onun gözleri gri, benimkiler kahverengi. Bu kadar kanıta karşın körlüğünü sürdüren bu kız nasıl biri?

'"Seni buraya bir adam mı gönderdi?" diye soruyorum. "Orta boylu, çenesinde, şurda bir beni olan bir beyefendi mi?"

'"Hayır," diyor.

'"Sana inanmıyorum," diyorum. "Senin buraya yollandığına inanıyorum. Şimdi de ben seni yolluyorum. Şimdi hemen gitmeni ve beni bir daha rahatsız etmemeni istiyorum senden."

'Başını sallıyor ve oturduğu koltuğun kenarına yapışıyor. O sakin hava birden yokoluyor. "Gitmeyeceğim!" diye kenetlenmiş dişlerinin arasından konuşuyor.

'"Pekâlâ," diyorum, "Kalmak istiyorsan kal." Geri çekiliyorum, odadan çıkıp kapıyı kızın üzerine kilitliyorum ve anahtarı cebime koyuyorum.

'Holde Cuma'ya rastlıyorum. Bir köşede kayıtsız bir biçimde duruyor (Cuma her zaman köşelerde durur. Hiçbir zaman açıklık bir alanda durmaz. Bu onda güvensizlik yaratıyor. "Bir şey yok, Cuma" diyorum. "Yalnızca zavallı deli bir kız. Bizimle kalacak. Bay Foe'nun evinde çok oda var. Şimdilik yalnızca bir kazazede, bir dilsiz köle ve bir deli kadın yaşıyor burada. Bu koleksiyona akrobatlar, korsanlar cüzzamlılar ve fahişeler de katılabilir. Burada herkese yer var. Ama sen bana aldırma. Yatağına gidip uyu." Onun yanından geçip gidiyorum.

'Cuma ile konuşacak kimsesi olmadığı için yalnızlığı başına vurmuş yaşlı kadınlar gibi konuşuyordum. Bu kadınlara bir süre sonra çevrelerindekilerce büyücü muamelesi yapılır ve sokakta onları gören yolunu değiştirir.

'Daha sonra oturma odasına geri döndüm. Kız koltuğa oturmuş ayaklarının dibine sepetini koymuş örgü örüyordu. "Bu ışıkta örgü örmeye devam edersen gözlerin bozulur," dedim. Örgüsünü bir kenara bıraktı. "Anlayamadığın bir şey var," diye devam ettim. "Dünya, bir zamanlar başkalarına verdikleri kızları ve oğullarını arayan anaların öyküleri ile doludur. Ama annelerini

arayan kızlarla ilgili bir tek öykü yoktur. Böyle bir arayışın öyküsü yoktur. Çünkü böyle bir şey gerçekte yoktur. Böyle bir arayış hayatın bir parçası değildir."

"Yanılıyorsun," dedi. "Benim annem sensin. Seni buldum ve asla terketmeyeceğim."

'"Gerçekten bir kızımı yitirdiğimi itiraf etmeliyim. Ama onu hiç kimseye vermedim. Onu benden çaldılar. Sen o değilsin. Kapıyı açık bırakıyorum. Hazır olunca gidersin."

'Bu sabah aşağı indiğimde onu burada buldum. Koltuğa kıvrılmış pelerininin içinde bir bohça gibi uyuyordu. Ona doğru eğildiğimde bir gözünün yarı açık olduğunu ve gözbebeğiningeriye kaydığını gördüm. Onu sarstım. "Gitme zamanı geldi." dedim.

"Hayır," dedi. Yine de biraz sonra mutfak kapısının kapandığını ve kapı mandalının kızın arkasından klik diye yerine oturduğunu duydum.

'"Seni terkettikten sonra seni kim büyüttü?" diye sordum ona. "Çingeneler," diye yanıtladı. "Çingeneler öyle mi!" diye alay ettim," Yalnız kitaplarda çocuklar çingeneler tarafından kaçırılır! Daha iyi bir öykü uyduramadın mı?"

'Şimdi de sanki yeteri kadar sorunum yokmuş gibi bir de Cuma her zamanki bunalımlarından birine girdi. Hiç bir neden yokken aletlerini bir kenara bırakıp, adanın ücra köşelerinden birine gidip ortadan kaybolduğunda Cruso onun için bunalıma girdi derdi. Bir gün sonra, hiçbir şey olmamış gibi ortaya çıkar ve işlerine bıraktığı yerden devam ederdi. Şimdi koridorlarda üzüntülü bir halde dolaşıyor, kapı önlerinde kaçma özlemiyle duruyor ancak dışarı çıkmaya korkuyor ya da yatağında yatıp onu çağırdığımda beni duymamazlığa geliyor. Yatağının başucunda oturarak "Cuma, Cuma," diye ona sesleniyorum. Başımı sallıyarak kendime rağmen onunla yürüttüğüm o uzun, amaçsız konuşmalardan birine başlıyorum. "Dalgalar tarafından sürüklenerek adanıza geldiğimde, elinde mızrağın, başının arkasında güneş bir hale gibi parlayan seninle karşılaştım. Daha o zamandan kaderimizin bizi İngiltere'deki bu eve getireceğini ve bir mevsim boyunca boş boş bekleteceğini düşünebilir miydim? Bay Foe'yu seçerken acaba hata mı yaptım? Ya bize yolladığı bu çocuk, bu çılgın çocuk da kim? Onu bize bir işaret olarak mı yolluyor? O kız neyin işareti?

"'Ah Cuma, bizim gibi sözcükler dünyasında yaşayanların sorularının yanıtlanması için duydukları isteğin şiddetini nasıl anlayabilirsin sen? Birini öptüğümüz zaman, öptüğümüz kişinin dudaklarının bize yanıt vermesini arzuladığımız gibi bir arzu duyarız. Böyle olmasaydı, kralların, kraliçelerin, tanrıçaların heykellerini öpmekle de tatmin olabilirdik. Sence neden heykelleri öpmüyoruz veya yatağımıza heykelleri almıyoruz. Erkekler kadın heykelleri, kadınlar erkek heykelleri ile tatmin olmuyorlar? Tutkunun biçimleri verilmiş heykeller neden yetmiyor bize? Sence bunun nedeni mermerin soğuk olması mı yalnızca? Yatağında bir heykelle uzun süre yatarsan, senin sıcaklığın ikinizi birden kavrar ve bir süre sonra mermer de ısınır. Hayır soğuk olduğu için değil, ama ölü olduğu için, hiç yaşamadığı için ve hiç yaşayamayacağı için.

"'İçin rahat olsun Cuma, yatağının başucuna oturarak sana tutkudan ve öpüşlerden bahsettiğim için sana kur yapıyorum sanma. Bu her sözcüğün bir ikinci anlam taşıdığı bir oyun değil. "Heykeller soğuktur," derken, "Vücutlar sıcaktır"; ya da "Bir yanıt için yanıp tutuşuyorum" derken, "Bir kucaklayış için yanıp tutuşuyorum" demek istemiyorum. Veya şimdi yaptığım gibi bir inkâr ediş, İngiltere'de iffetli görünmenin icaplarına uygun (Senin ülkende hangi adetlere uyulduğunu bilmiyorum) davranmanın bir sonucu değil. Emin ol, eğer sana kur yapsaydım bunu dolaysız bir biçimde yapardım. Ama sana kur yapmıyorum. Bildiğim kadarıyla hayatında bir tek kelime bile söylememiş ve hiçbir zaman da söyleyemeyecek olan sana, gün be gün hiç bir yanıt almadan boşluğa konuşmanın ne demek olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Ve bir benzerlik kuruyorum: Söylediğin söze bir yanıt bekleme tutkusunun, kucakladığın birisinin, senin kucaklayışına bir tepki vermesi isteğine benzediğini söylüyorum. Söylemek istediğim anlaşılıyor mu? Sen bir bakire gibisin Cuma. Belki cinseliğini bile tanımıyorsun. Ama kuşkusuz sen bile, tam açık olmasa bile seni bir maymun ya da bir balığa değil de kendi cinsinden bir kadına doğru çeken bir şeyler olduğunu hissediyorsundur. Ama kadınla ne yapmak istediğin, kadın seni yönlendirip yardımcı olmadıkça, senin için bir bilmece olarak kalacaktır. İşte benim elde etmek istediğim de bu. Bunu, bir öpücükle karşılık vermeye benzetmem de bu anlama geliyor.

"'Bütün hayatı boyunca bir kere bile öpülmemiş olmak ne korkunç bir talihsizlik! Ancak İngiltere'de kalacak olursan senin de kaderin olacak bu. Kendi ırkından bir kadınla nasıl karşılaşabilirsin ki? Biz köleler bakımından zengin bir ulus değiliz. İlgi ile büyüyen ama doğumundan itibaren kilit altından tutulan bir bekçi köpeğini düşünüyorum. Sonunda bir gün kapıyı açık bulan bu köpek kaçtığında, dünya ona o kadar büyük, o kadar yabancı, ürkütücü görüntü ve kokularla o kadar dolu gelir ki, karşısına çıkan ilk yaratığa hırlar ve boğazına atılır. Bu olaydan sonra da vahşi damgasını yiyerek hayatının sonuna kadar bir kazığa zincirlenir. Senin kötü olduğunu söylemiyorum Cuma. Zincire vurulacağını da söylemiyorum, öykümün ana fikri bu değil. Yalnız bir köpek ya da başka bir yaratığın kendi cinsinden ayrı tutularak yaşamaya zorlanmasının nasıl gayri tabii bir şey olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Ayrıca, bizi kendi cinsimize doğru iten sevgi dürtüsünün, boyunduruk altında kaldığımızda nasıl yitirildiğini ya da ifade yollarının tıkandığını da göstermek istiyorum. Ne yazık ki, öykülerim her zaman amaçladığımdan daha fazla anlam taşıyor. Bu yüzden yeni baştan öyküye dönüp yanlış anlaşılmaları düzeltmek ve söylemek istediğimi yeniden biçimlemek ve yanlış anlamalar için özür dilemek zorunda kalıyorum. Bazı insanlar doğuştan öykü anlatıcılarıdır. Görünüşe göre ben bunlardan biri değilim.

"'Senin hiç karşılaşmadığın, benim öykümü güvenerek teslim ettiğim bu evin sahibi Bay Foe'nun haftalar önce Shoreditch'de gizlendiği yerde ölmediği ne malum? Eğer öylevse bizim geleceğimiz sonsuza kadar karanlık. Evi borçlarını ödemek üzere gözümüzün önünde satılacak. Artık birbahçe olmayacak. Afrika'yı asla göremeyeceksin. Kışın soğuk bastırınca ayakkabı giymek zorunda kalacaksın. Senin ayaklarına uyacak bir ayakkabı kalıbını İngiltere'de nerde bulabileceğiz?

"'Ya da öykümüzü yazmayı ben üsteleneceğim. Ama ne yazacağım? Hayatımızın gerçekte ne kadar sıkıcı olduğunu biliyorsun. Hiçbir tehlike ile karşı karşıya kalmadık. Yırtıcı hayvanların saldırısına uğramadık. Hatta yılan bile görmedik. Bol bol yiyeceğimiz vardı. Güneş hep ılıktı. Adamıza korsanlar gelmedi, haydutlar istila etmedi, senin dışında (sen de sayılırsan eğer) hiçbir yamyam adaya ayak basmadı. Acaba Cruso senin

çocukken bir yamyam olduğuna gerçekten inanıyor muydu? Senin günün birinde yeniden insan eti yeme isteği duyacağından korkuyor muydu? Bir gece boğazını kesip ciğerini söküp kızartarak yiyeceğin düşüncesi yüreğinin derinliklerinde onu ürpertiyor muydu? Adadan adaya et bulmak için kayıklarıyla gezen yamyam hikayesini, sana ve senin gizli tutkuna karşı bir uyarı olarak mı anlatıyordu? Beyaz dişlerini ona gösterdiğinde Cruso ürküyor muydu? Yanıt verebilmeni ne kadar çok isterdim!

"'Yine de yanıtın hayır olması gerektiğini düşünüyorum. Kuşkusuz Cruso da kendine göre adadaki hayatın tekdüzeliğini hissetmişti. Tıpkı benim gibi. Sen de eminim buna benzer duygular taşımışsındır. Bu yüzden belki Cruso da kendini tetikte kılmak ya da kendini kışkırtmak ihtiyacıyla adadan adaya gezen yamyamlar öyküsünü uydurmuştu. Çünkü adadaki hayatın tehlikeli yanı, ki Cruso bundan hiç sözetmedi, miskinliğe ve uykuya yenilmekti. Çünkü uykularımızı giderek gündüz saatlerine doğru uzatmak ve sonunda bütünüyle uykunun kıskacı içinde kalakalmak ne kadar mümkündü orda. Böylece sonumuz uyurken açlıktan ölmek olabilirdi (yalnızca Cruso ve kendimden sözediyorum ama uyku hastalığı Afrika'ya özgü afetlerden biri değil midir?). Efendinin ilk yaptığı eşyanın bir yatak olması dikkat çekici değil mi? İlk yaptığı eşya masa ve iskemle olaydı, her şey ne kadar değişik seyredebilirdi. Ustalığını ve yaratıcı gücünü daha sonra mürekkep ve yazı tabletleri yapmaya kadar geliştirebilir, ve masasının başına oturarak gün be gün gerçek bir günlük tutabilirdi. Bu günlükle İngiltere'ye geldiğimizde onu bir kitapçıya satar ve bu Bay Foe ile içinden çıkılmaz bir ilişkiye hiç girmezdik.

"'Ama ne yazık ki, şimdiki halimizle, bu durumumuzla hiçbir zaman bir servet kazanamayacağız. Okuyuculara sunduğumuz dehşetli manzaraya bir bak! Sen ve efendin setlerde çalışıyorsunuz. Ben kayalıkların üzerine bir yelkenlinin yolunu gözlüyorum. Bir zamanlar denizin ortasındaki bir kayalıkta iki sıradan adamın zamanlarını toprağı kazmakla geçirdiklerini okumaktan kim hoşlanır? Bana ve kurtuluş özlemine gelince, insan nasıl şekere doyuyorsa, özleme de bir süre sonra doyuyor. Bay Foe'nun *yamyam* kelimesini duyduğunda neden kulaklarını diktiğini şimdi anlamaya başlıyoruz. Cruso'nun bir tüfeği ve marangoz aletleri olmasını neden arzuladığı da meydanda. Kuşkusuz Cruso'nun

daha genç ve onun bana karşı duygularının da daha tutkulu olmasını yeğlerdi.

"'Ama hava kararıyor ve gece inmeden yapılacak daha çok şey var. İngiltere'de lambası yada mumu olmayan bir biz miyiz acaba? Gerçekten de şu yaşadığımız hayat olağandışı! Çünkü seni temin ederim Cuma, İngilizler aslında böyle yaşamıyorlar. Sabah, öğle akşam havuç yiyip, köstebekler gibi ev içlerinde yaşamıyorlar. Sonra gün batar batmaz da yataklarına girmiyorlar. Hele bir zengin olalım, sana İngilizlerin yaşadığı hayatın okyanusun ortasında bir kayanın tepesinde yaşanan hayattan nasıl farklı olduğunu göstereceğim. Yarın Cuma, yarın icra memurları gelmeden yazmaya koyulmalıyım. Onlar gelip bizi buradan atarlarsa, ne yatacak yatağımız, ne de yiyecek havucumuz olmayacak.

"'Yine de bütün söylediklerime karşın adadaki hayat hiç de o kadar sıkıcı ve tekdüze değildi. Orda gizemli bir şeyler vardı değil mi?

"'Her şeyden önce setler vardı. Efendinle sen kaç tane taş taşımıştınız? Onbin? Yüzbin? Tohumdan yoksun bir adada taşları sulayarak ve onların durdukları yerde filiz vermelerini bekleyerek de zamanınızı değerlendirmiş olamaz mıydınız? Efendin gerçekten bir koloni kurmak istiyor muydu? O halde neden adada varolan tek rahime tohumunu bırakmayı hiç düşünmedi? Setlerden uzaklaştıkça onlar bana ekilmeyi bekleyen tarlalardan çok mezarlar gibi görünüyor. Tıpkı Mısır'daki firavunların çölde kendileri için yaptırdıkları ve yapımında çalışan binlerce kölenin hayatına malolan mezarlar gibi. Sen de bu benzerliği farkettin mi? Yoksa Mısır firavunları ile ilgili haberler Afrika'nın senin bulunduğun bölümüne hiç ulaşmadı mı?

"'İkinci olarak (adadaki muammaları sıralamaya devam ediyorum): Dilini nasıl yitirdin? Efendin köle tüccarlarının kestiğini söylüyor. Ama ben şimdiye kadar hiç böyle bir uygulama ile karşılaşmadım. Brezilya'da da dilsiz bir köleye rastlamadım. Dilini efendinin kesip suçu köle tüccarlarının üstüne attığı doğru mu? Eğer doğruysa, bu çok tuhaf bir suç: Karşılaştığı bir yabancının dilini bir tek kendini sakat bırakanın adını vermesin diye kesmek. Peki efendin bunu nasıl gerçekleştirmiş olabilir? Hiçbir köle vücudunun çeşitli organlarını efendisine ikram edecek

kadar köle ruhlu olamaz. Cruso, senin ellerini ve ayaklarını bağlayıp, dişlerinin arasına bir tahta parçası sıkıştırdıktan sonra mı kesti dilini? Böyle mi işledi o cinayeti? Cruso'nun batık gemiden kurtardığı tek silah, unutmayalım ki bir bıçaktı. Ama seni bağlamak için ipi nerden buldu? Yoksa bu süçu sen uyurken mi işledi. Yumruğunu ağzına sokarak dilini keserken, senin henüz uyku sersemliğini üzerinden atmamış olmandan yararlandı. Veya adada yetişen bir böğürtlenin suyunu gizlice yemeğine karıştırdı ve senin ölüm kadar derin bir uykuya dalmanı sağladı. Cruso dilini sen hissizken mi kesti? Peki dilinin kökünün kanını nasıl durdurdu? Akan kanla nasıl oldu da boğulmadın?

"'Belki de dilin kesilmedi de yalnızca bir operatörün ustalığı ile yarıldı ve çok az kan akması sağlandı, ancak konuşabilme olanağını ortadan kaldırdı. Ya da dilin kendisinin değil de kökündeki adalelerin kesildiğini düşünelim. Yalnızca tahmin yürütüyorum çünkü ağzının içine bakmazdım. Efendin bakmamı istediğinde bakamamıştım. Tüm özürlü insanlar karşısında hissettiğimiz bir çekinge duygusu gelmiş o ar bana. Bu neden öyledir sence? Çünkü unutmayı yeğlediğin iz bir şeyi, gerçeği görmemiz için zorlarlar bizi: Bir kılıç ya da bıçak darbesi ile, bütünlük ve güzelliğin nasıl birden yokoluverdiği gerçeğini. Kimbilir. Ama sana karşı çok daha derin tiksinti duydum. Dilin yumuşaklığı, yumuşaklığı ve ıslaklığı ve ışıkta değil karanlıkta yaşadığı düşüncesini aklımdan çıkaramıyordum. Ayrıca dişlerin engeli aşıldıktan sonra bıçak karşısında ne kadar savunmasız olduğu aklıma gelince kendimi çok kötü hissediyorum. Bu açıdan dilimiz yüreğimize benzer öyle değil mi? Ama bir farkla bıçak dilimizi parçaladığında ölmeyiz. Bu noktada dilin oyun alemine, yüreğin ise gerçekler dünyasına ait olduğunu söyleyebiliriz.

"'Ama bizi hayvanların düzeyinden daha üst seviyeye çıkaran yüreğimiz değil oyuncu organlarımızdır: piyanonun tuşlarında veya flütün deliklerinde dolaşan parmaklarımız, şaka yaptığımız, yalan söylediğimiz, aldattığımız dilimiz. Oyun ögelerinden yoksun hayvanlar sıkıntıdan uyumak dışında ne yapabilirler ki?

"'Sonra senin ona katıksız boyun eğişinin gizemi. O kadar yıl boyunca Cruso ile yalnız başına yaşarken neden onu kolayca öldürmek ya da kör etmek varken onun boyunduruğunda yaşadın? Köleliğin yapısında insanın yüreğini de ele geçiren nasıl

bir özellik var ki, bir kez köleleştirilen insan tüm yaşamı boyunca köleliği taşıyor? Bu, tıpkı mürekkep kokusunun bir öğretmene hayatı boyunca sinmesi gibi bir şey.

"'Çok açık konuşmak gerekirse — neden açık konuşmayayım ki! Seninle konuşmak duvarlarla konuşmakla eşdeğerde — neden sen ya da efendin beni hiç arzulamadınız? Adanızın kıyısına sürüklenmiş bir kadındım. Siyah saçları ve koyu renk gözleri ile uzun boylu bir kadın. Daha bir kaç saat önce onun aşkıyla sarhoş olmuş bir kaptanın dostuydu. Kuşkusuz sende de yıllar boyunca bastırılmış olan bir takım arzular uyanmış olmalı. Ben kayaların arasında yıkanırken neden seni hiç çalıların arasından beni gizlice seyrediyorken yakalamadım? Denizden gelen uzun boylu kadınlar seni ürkütüyor mu? Onlar sana erkeklerin kendilerinden çaldığı adaları geri almaya gelmiş sürgündeki kraliçeleri mi anımsatıyor? Belki de haksızım. Belki bu soru yalnız Cruso'ya yöneltilmeli. Çünkü sen hiçbir şey çalmış olamazsın. Seni başkaları kendi yurdundan çalmış. Herneyse, Cruso ve sen, benim adanıza, size hükmetmek üzere geldiğime mi inanıyordunuz? Bu yüzden mi benden sakınıyordunuz?

"'Bu soruları soruyorum çünkü bu sorular, öykümüzü okuyan herhangi bir okuyucunun soracağı sorular. Adaya ayak bastığımda bir kazazedenin karısı olacağımı bir an bile düşünmüyiyeceğin Ama okuyucu, benimle efendinin kulübede birlikte yattığımız geceler boyunca bir kadın ve bir erkek olarak neden yalnızca bir kez birleştiğimizi merak edecektir. Bunun yanıtı, adamızın ilk atalarımızın çıplak yaşadıkları ve hayvanlar gibi masum bir biçimde çiftleştikleri bir aşk bahçesi olmadığı olabilir mi? Eminim efendin adanın bir emek bahçesi olmasını yeğlerdi ama emeğinin yararlı bir üretime dönüşebilmesi için uygun bir amaçtan yoksun olduğu için, karıncaların daha iyi bir meşguliyet bulamamaktan kum tanelerini ordan oraya taşımaları gibi taşları taşımakla yetindi.

"'Ve son muamma: Denize bir kütük üzerinde açılıp, suya çiçek yaprakları serptiğin zaman ne yapmaya çalışıyordun? Sana ne düşündüğümü söyleyeyim: Çiçek yapraklarını geminin battığı yerde serptin. Gemide bulunan ve gemiyle birlikte sulara gömülen birisinin anısına yapılmış bir törendi o. Yitirdiğin baban, annen, bir erkek ya da kızkardeşin, tüm ailen, veya yakın bir

dostun olabilir. Bir zamanlar Bay Foe'ya, Cuma'mn taşıdığı hüzünden bahsetmeyi düşündüm ama sonra vazgeçtim. Kendi başına bir öyküydü o. Ama Cruso'nun ilgisizliği yüzünden onun hakkında çok az şey bilebiliyorduk.

'"Gitmeliyim, Cuma. Taş taşımanın işlerin en zoru olduğunu düşünüyorsun. Ama beni Bay Foe'nun masasının başında gördüğünde, tüy kalemle yaptığım her işareti bir taş, üzerine yazı yazdığım kâğıdı da ada olarak kabul et. Taşları adanın yüzeyine dağıtmam gerektiğini düşün. İşimi tamamladığımda yaptığım işten memnun kalmamışsam (Cruso senin yaptığın işten hiç memnun kalır mıydı?) o taşları yeniden kaldırıp (yani kâğıttaki işaretlerin üstünü karalayıp) bir başka düzene göre yeniden yerleştirmem ve böylece günlerce yeniden ve yeniden düzenlemem gerekir. Bütün bunlar Bay Foe borçlularından kaçtığı için başıma geliyor. Bazen köle olanın ben olduğumu düşünüyorum. Eğer anlasaydın, kuşkusuz gülümserdin."'

* *

'Günler geçiyor. Hiçbir şey değişmiyor. Sizden hiçbir haber alamıyoruz ve kasabalılar da bizi yok farzediyorlar. Bir kez Dalston'daki pazara gittim. Evden bir masa örtüsü ve bir kutu kaşık götürerek orda sattım. Karşılığında çok gerekli bazı şeyler aldım. Bunun dışında bahçede yetiştirdiklerimizle geçiniyoruz.

'Kız yine kapıdaki yerini aldı. Orda bekliyor. Onu görmezliğe geliyorum.

'Yazı yazmak çok ağır ilerleyen bir iş. Ayaklanmanın heyecanı, Portekizli kaptanın ölümü ve Cruso ile karşılaşıp yaşadığı hayatı aşağı yukarı öğrendikten sonra geriye yazacak ne kalıyor ki? Cuma ve Cruso'nun içinde çok az istek vardı: kaçmak ve kurtulmak için çok az istek, yeni bir hayata başlamak için çok az istek. İstek olmadan bir öykü yaratmak mümkün değil ki! Orası, setlerine rağmen bir miskinlik adasıydı. Kendi kendime kazazedeleri inceleyen geçmiş tarihçilerin neler yaptığını soruyorum — çaresizlik içinde yalanlar uydurmaya başvurup vurmadıklarını merak ediyorum.

'Yine de azmediyorum. Tarlada toprağı kazan iki adam gibi

sıkıcı ve donuk bir konusu olan bir ressamın elinde resmini çekici kılacak araçları vardır. Örneğin birinci adamın altın renkli teni ile ikincinin koyu gri teni karşıtlık yaratacak biçimde ikisini yerleştirir ve karanlığın önünde bir ışık oyunu yapar. Birbirlerine karşı duruşlarını ustaca kurarak hangisinin efendi, hangisinin köle olduğunu belirtir. Ayrıca kompozisyonuna canlılık katmak için resmi yaptığı gün orda olmayan, ancak bir başka gün gördüğü bir çift martıyı adamların üzerinde uçarkan görüntüleyebilir. Martılardan birinin gagası bir çığlıkla aralanmış olabilir. Ve uzakta, resmin bir köşesinde bir kayalıkta bir kaç maymunun silueti seçilebilir.

'Böylece biz ressamın sahnesine, seyircisini hoşnut edecek şekilde bir kompozisyon oluşturmak için çeşitli özellikleri olan unsurları eklediğini, bazılarını ayıkladığını ve kendi için yeniden düzenlediğini görürüz. Oysa öykü anlatıcı, tersine (beni affedin, eğer burda yanımda olsaydınız size öykü anlatmak konusunda konferans vermeye kalkışmazdım!) Elindeki tarihçenin hangi bölümlerinin bir derinlik ve zenginlik içerdiğini önceden sezmeli ve onlardan içerdikleri gizli anlamları çekip çıkararak, elde ettiklerini bir ipi örer gibi bir örgü içine yerleştirmelidir.

'Öykünün hammaddesini didikleyip, elde ettiklerini bir örgü içinde kullanmak herhangi bir zenaat gibi öğrenilebilir. Ancak, hammaddenin hangi bölümlerinin bir zenginlik içerdiğine karar vermenin (hangi istiridyenin içinde bir inci gizlediğini bulmak gibi) yalnızca bir önsezi işi olduğunu söylemek haksızlık değildir sanırım. Bu noktada yazar kendinden hiçbir şey katamaz. Aydınlanmanın lütfuna mazhar olmayı beklemesi gerekir. Adadayken, bir gün kendi öykümüzün yazarı olmak zorunda kalacağımı bilseydim, Cruso'yu daha büyük bir ısrarla sorgulardım. "Anımsamaya çalış Cruso," derdim onun yanında karanlıkta yatarken, "Hiç burda neden bulunduğumuz konusunda aydınlandığını hissettiğin bir an olmadı mı? Tepelerin yamaçlarında, kayalıkların üstünde kuş yumurtası ararken, bir an için bu adanın, sanki yüzyıllardır sırtında gezinip duran haşerelerin farkında bile olmadan uyumakta olan bir tarih öncesi canavarı gibi yaşamakta olduğunu, nefes alıp verdiğini hissetmedin mi? Çok geniş bir açıdan bakıldığında biz de birer haşeremiyiz Cruso? Karıncalardan daha önemli değil miyiz biz?" Veya Hobart'da hasta

yatağında yatarken şöyle diyebilirdim: "Cruso bizi bırakıyorsun. Seni izleyemeyeceğimiz bir yere gidiyorsun. Hayatı terkedip giden bir insanın bakış açısıyla bize söyleyeceğin bir son sözün yok mu? İtiraf etmek istediğin hiçbir şey yok mu?"

* *

'Kız ve ben ormanda zorlukla ilerliyoruz. Sonbahar. Epping'e kadar araba tuttuk. Şimdi Cheshunt'a yürüyoruz. Sarı, kahverengi, kızıl yapraklar ayaklarımızın altında öyle kalın bir örtü halinde yayılmış ki, yoldan sapıp sapmadığımızı kestiremiyoum.

'Kız benim arkamda yürüyor. "Beni nereye götürüyorsunuz?" diye belki yüzüncü kez soruyor. "Seni gerçek annene götürüyorum," diye yanıtlıyorum. "Benim gerçek annem sizsiniz" diyor. "Gerçek anneni görünce, onu hatırlayacaksın" diyorum. "Daha hızlı yürü. Gece olmadan geri dönmeliyiz." Bana yetişmek için hızlanıyor.

'Ormanın derinliklerine doğru, yerleşim bölgelerinden kilometrelerce uzakta yürüyoruz. "Biraz dinlenelim" diyorum. Büyük bir meşenin gövdesine dayanarak yanyana oturuyoruz. Sepetinden ekmek, peynir ve bir su termosu çıkarıyor. Yiyip içiyoruz.

'Zorlukla yürümeye devam ediyoruz. Yolumuzu mu kaybettik? Hep geride kalıyor. "Karanlık basmadan geri dönemeyeceğiz," diye yakınıyor. "Bana güvenmelisin," diyorum.

'Ormanın en karanlık bir noktasında duraklıyorum. "Yine dinlenelim," diyorum. Pelerinini sırtından alıp yere, yaprakların üzerine seriyorum. Oturuyoruz. "Gel yanıma," deyip kolumu omzuna doluyorum. Vücudundan hafif bir ürperti geçiyor. İkinci kez bana dokunmasına izin veriyorum. "Gözlerini kapa," diyorum. Ortalık o kadar sessiz ki giysilerimizin birbirine sürtünmesini duyuyoruz. Başını omzuma dayıyor. Sonbahar yapraklarının oluşturduğu denizin ortasında oturuyoruz. O ve ben, iki gerçek varlık.

'"Seni buraya, anan baban hakkında bilgi vermek üzere getirdim. Babanın Deptford'dan Hollanda'ya kaçmış olan bir

biracı olduğunu kim söyledi bilmiyorum ama bu öykü doğru değil. Senin babanın adı Daniel Foe. Seni Newington'daki evi gözetlemeye memur eden de o. Sana benim senin annen olduğumu söylediği gibi, yemin ederim biracı öyküsünün yazarı da odur."

'Konuşmaya yelteniyor. Onu durduruyorum.

"'Biliyorum söylediklerimin doğru olmadığım söyleyeceksin," diye devam ediyorum," Daniel Foe denilen kişiyle hiç karşılaşmadığını söyleyeceksin. Ama kendi kendine bir sor bakalım: Gerçek annenin Susan Barton olduğu ve Stoke Newington'da şöyle şöyle bir evde yaşadığına dair bilgiler sana hangi kanaldan ulaştı?"

"'Benim adım Susan Barton," diye fısıldıyor.

"'Bu yeterli bir kanıt değil. Bu krallıkta bir çok Susan Barton bulabilirsin eğer yeterince araştırırsan. Tekrar ediyorum: soyun sopun hakkında bildiklerin sana öyküler olarak ulaşmış. Bu öykülerin de yalnızca bir kaynağı var."

"'Peki benim gerçek annem kim?" diyor.

"'Sen babadan doğmasın. Senin annen yok. Senin duyduğun acı yoksun olmanın acısı, yitirmiş olmanın değil. Benim kişiliğimde yeniden elde etmeye çalıştığın şeye, gerçekte sen hiç sahip olmadın."

"'Babadan doğma," diyor. "Bu daha önce hiç duymadığım bir sözcük." Başını sallıyor.

'Babadan doğma demekle ne demek istedim? Bu sözcük hâlâ kulağımda çınlarken, gri bir Londra sabahına uyanıyorum. Sokak boş. Pencereden gözetliyorum. Kız bir daha gelmemek üzere gitti mi? Onu kovdum mu, sürgüne mi yolladım, sonunda ormanda yitirdim mi? Dökülen yapraklar Onu tümüyle örtene kadar meşe ağacının dibinde oturacak mı? O ve sepeti kahverengi ve sarıdan başka hiçbir rengin gözükmediği o tarlada yok olacak mı?'

**

'Sayın Bay Foe,

Birkaç gün önce Cuma cübbelerinizi (gardrobunuzdaki cübbeler yani) ve peruklarınızı buldu. Bu cübbeler bir lonca şefinin cübbeleri mi? Yazarların da bir loncası olduğunu bilmiyordum.

'Cuma cübbelerden birini giyip, daha önce hiç görmediğim bir biçimde dansetmeye başladı. Sabahları, pencerelerinin doğuya baktığı mutfakta dansediyor. Eğer güneş varsa, kollarını açıp gözlerini kapayarak güneş ışınlarının içinde hiç yorulmadan ya da başı dönmeden saatlerce dönüp duruyor. Öğleden sonraları penceresi batıya bakan oturma odasına geçiyor ve dansını orda sürdürüyor.

'Dansederken kendinde değil. Ona ulaşmak mümkün değil. Ona sesleniyorum, beni duymuyor ya da duymazlığa geliyor. Elimi uzatıyorum ama bir kenara itiliyorum. Dans ederken kendi normal sesinden daha derin ve boğuk bir mırıldanma ile şarkı söylüyor gibi.

'Bence günlük görevlerini yerine getirdikten sonra, istediği kadar dans edip şarkı söyleyebilir. O dönüp durdukça onu inceleyecek değilim. Dün gece cübbeyi ondan alıp, onu kendine getirmeyi düşündüm ama odasına girdiğimde, uyanıktı ve sanki düşüncelerimi okumuş gibi elleri yatağın üzerine örtülmüş olan cübbeyi sıkı sıkıya tutuyordu. Bu yüzden vazgeçtim.

'Cuma ve dansı. Evinizdeki yaşamın sıkıcılığından şikayet edebilirim. Ama yazacak konu bulamama gibi bir sorunum yok. Sanki mürekkep hokkanızın içinde mikroskopik sözcükler eriyik halinde duruyorlar, kalemin ucundan sayfaya damlayıp bir biçim almayı bekliyorlar. Aşağıdan yukarıya, evden adaya, genç kızdan Cuma'ya, bu farklı kutupları yerli yerine koymak gerek. Burasını ve orasını şimdiyi ve sonrayı ayırdıktan sonra kelimeler kendi kendilerine yolculuklarına başlıyorlar. Yazar olmanın bu kadar kolay olduğunu bilmiyordum.

'Döndüğünüzde evi çok boş bulacaksınız. Önce icra memurları talan etmişler (bundan daha kibar bir fiil bulamadım), şimdi de ben ufak tefekleri alıyorum (bir liste yapıyorum. İsterseniz hemen gönderebilirim). Ne yazık ki bu eşyaları hırsızların mal sattığı yerlerde satıp, ancak hırsızların kazanabileceği kadar kazanıyorum. Pazara gidişlerim sırasında, yukarda kapağında M.J. baş harfleri bulunan (M.J. kim?) bir sandıktan aldığım siyah giysiyi ve başlığı giyiyorum. Bu kılıkla daha olgun görünüyorum. Kırk yaşlarında darlığa düşmüş bir dul gibi göründüğümü düşünüyorum. Aldığım tüm bu önlemlere karşın geceleri uykularım kaçıyor, açgözlü bir dükkan sahibinin beni jandarmalara teslim

etmek üzere alıkoyduğunu ve özgürlüğümü kazanmak için sizin şamdanlarınızı ona rüşvet olarak vermek zorunda kaldığımı hayal ediyorum.

'Geçen hafta icra memurlarının almadığı tek aynayı da sattım. Hani şu sizin dolabınızın üzerinde duran küçük yaldızlı çerçeveli ayna. Onun gidişinden duyduğum hoşnutluğu itiraf etsem mi! Ne kadar yaşlandım! Bahia'da solgun Portekizli kadınlar yetişkin bir kızım olduğuna inanamazlardı. Ama Cruso ile yaşadığım hayat alnıma çizgiler kondurdu, Foe'nun evi ise bu çizgileri derinleştirdi. Sizin eviniz, bir devirde uyuyup bir başka devirde uzun beyazlanmış sakalları ile uyanan adamların mağarası gibi bir uyuyanlar evi mi? Brezilya, Arthur devri kadar uzak ve geçmişte gibi geliyor bana. Orda her gün benim de ondan uzaklaştığım gibi benden biraz daha uzaklaşan bir kızım olması mümkün mü? Brezilya'da saatler bizimkilerle aynı hızda mı ilerliyor? Ben yaşlandıkça, o hep genç mi kalıyor? Ve nasıl oluyor da her şeyin değersizleştiği bir devirde, ben barbarlığın en karanlık dönemlerinden gelen bir adamla aynı evi paylaşmak durumunda kalıyorum? Ne çok soru var?'

* *

'Sayın Bay Foe,

'Yavaş yavaş neden Cruso'nun bir tüfeği olmasını ve yamyamlar tarafından saldırıya uğramasını istediğinizi anlıyorum. Bunun sizin gerçeklere karşı yaptığınız bir saygısızlık olarak yorumlamıştım. Sizin yamyamların verdiği bir ziyafetten ne kadar çok sözcük üretilebileceğini, öte yandan bir kadının rüzgârın sesini duymamak için kulaklarını örtmesinin anlatımının ne kadar az sözcük gerektirdiğini, bu olayın içerdiği sözcükler açısından ne kadar yoksul olduğunu çok iyi bilen bir yazar olduğunuzu unuttum. Sizin işiniz tümüyle sözcüklere ve onların sayılarına bağlı değil mi?

'Cuma başında peruğu, sırtında cübbesi masaya oturmuş bezelye pudingi yiyor. Kendi kendime bir zamanlar bu dudakların arasından insan etinin geçip geçmediğini soruyorum. Yamyamlar gerçekten korkunç ama yamyamların çocuklarını düşünmek daha

da korkunç bana göre. O küçüklerin komşularının lezzetli etlerini çiğnerken zevkten gözlerini kapattıklarını düşünmek tüylerimi ürpertiyor. İnsan eti yemek günah işlemek gibi bir şey: Bir kez günah işlediğinizde bundan keyif aldığınızı farkedersiniz ve tekrar tekrar aynı şeyi yapmak için önüne geçilmez bir istek duymaya başlarsınız. Cuma'nın sırtında cübbesi, etekleri savrulurken ve peruğu kafasından aşağı sallanırken dansedişini seyredip ürperiyorum. Gözleri kapalı dönüp duruyor. Eminim düşünceleri burası ile ilgili değil. Ada ve toprağı kazıp taş taşımanın verdiği haz ile de ilgili değil. Cuma şimdi çok daha eskilere, öbür vahşilerle birlikte bir vahşi olarak yaşadığı dönemlere ait olarak dönüp duruyor. Cruso'nun adada yarattığı yeni Cuma'nın bir anda bertaraf edilip, yamyamların ormanlarına ait olan eski Cuma'nın yeniden ortaya çıkması yalnızca zamana bağlı bir şey? Cruso'yu bunca zamandır yanlış mı değerlendirdim yoksa? Cruso Cuma'nın dilini işlediği günahları cezalandırmak için mi kesti? Keşke dişlerini de sökseydi!'

* *

'Bir kaç gün önce pazara satacak bir şeyler götürmek için çekmeceli bir dolabınızı karıştırırken, gözüme olasılıkla eskiden çaldığınız bir kaç ahşap flüt çarptı; Siz büyük bas flütü çalarken kızlarınız ve oğullarınız küçük olanları çalıyordu herhalde (kızlarınıza,oğullarınıza ne oldu ?Onlar sizi yasalara karşı koruyamazmıydılar?). Bunların en küçüğünü, soprano flütü aldım ve Cuma'nın bulabileceği bir yere koydum. Ertesi sabah onun flütle oynadığını duydum: bir süre sonra öyle ilerledi ki, bana sonsuza kadar adayı ve Cruso'nun ilk hastalığını anımsatacak o altı notalık ezgisini çalmaya başladı. Bu ezgiyi öğleye kadar bıkmadan defalarca çaldı. Ona yeter artık demek için yanına gittiğimde, onu, gözleri kapalı, flütü dudaklarında, yavaş yavaş dönerken buldum. Bana aldırış etmedi. Belki de sesimi bile duymadı. Yabancı bir çalgıyı kullanmasını hemen öğrenmek — üstelik dili olmadan bunu başarmak — ve onunla yalnız tek bir ezgiyi çalarak tatmin olmak! Ne kadar ilkel! Bu da meraksızlığın ve ilgisizliğin bir biçimi, öyle değil mi? Miskinliğin bir biçimi İşte yine konudan ayrılıyorum.

Ayrılmamalıyım.

'Bas flütü temizleyip cilalarken ve öylesine bir kaç nota çıkarırken, Cuma ile iletişim kurabilmek için kullanılabilecek tek ortak dilin müzik olabileceğini düşündüm. Böylece kapıyı kapattım. Başka insanları müzik çalışırken gördüğüm gibi parmaklarımla ve nefes vererek flütü çalmaya çalıştım. Bir süre sonra Cuma'nın ezgisini asgari düzeyde çalmaya başladım. Yanına iki başka parça daha ekledim. Bunlar benim kulağıma daha hoş gelen iki ezgiydi. Fazla mum harcamamak için karanlıkta uzun süre flüt çalmayı sürdürdüm. Bütün bu zaman boyunca, Cuma aşağıda karanlıkta yatarken daha önce hiç duymadığı benim kalın perdeden ezgilerimi dinliyordu.

'Cuma bu sabah flüt çalmaya ve danstmeye başladığında ben hazırdım: Yukarda yatağımın üzerinde bağdaş kurup oturdum Cuma'nın ezgisini çaldım. Önce onunla birlikte, daha sonra o ara verdiği zamanlarda ellerim ağrıyana ve başım sersem gibi olana kadar saatlerce çaldım. Birlikte yaptığımız müzik hiç de hoş bir şey değildi: Aynı notaları çalar gibi görünmemize karşın alttan alta sürekli bir uyumsuzluk vardı. Ama çalgılarımız birlikte çalınmak üzere yapılmıştı. Yoksa neden aynı çekmecede saklansınlardı.

'Cuma bir süre için sessizliğe gömülünce, aşağıya mutfağa indim. "Böylece, Cuma." diyerek ona gülümsedim," ikimiz de müzisyen olduk. "Sonra flütümü kaldırarak onun ezgisini içimi bir hoşnutluk duygusu kaplayana değin çaldım. Evet, doğru diye düşündüm. Cuma ile konuşmuyorum. Ama bu daha da iyi değil mi? Konuşma önce bir kişinin daha sonra öbürünün nakaratı alıp tekrarladığı bir müzik türü değil midir? Çaldığımız ezginin ne olduğu nasıl o kadar önemli değilse aynı şekilde konuşmamızın konusunun da ne olduğu sorunumuz olmamalıdır. Müzik de konuşma da aşka benzemiyor mu? Aşıkların arasında geçenlerin önemli olduğunu kim iddia edebilir? (Onların konuşmalarından değil, sevişmelerinden bahsediyorum), ama yine de aralarında geçenler sayesinde, bu alışveriş nedeniyle tazelenmiş ve yalnızlıklarından bir süre için sıyrılmış olurlar. Doğru değil mi bu? Cuma ile ortak bir müziğimiz olduğu sürece belki o ve ben bir dile gereksinim duymayacağız. Adamızda müzik olsaydı, Cuma ve ben gecelerimizi müzikle doldurabilseydik, kimbilir, Cruso da

belki yumuşar ve oda bir üçüncü flütü eline alır ve parmakları çok sertleşmemişse onu çalmayı öğrenirdi. Böylece üçümüz birleşerek bir uyum sağlardık (Bundan şu sonucu çıkarabilirsiniz Bay Foe: Bizim orda gereksinimini duyduğumuz şey bir kutu marangoz aleti değil, bir çekmece dolusu flüttü aslında!).

'Çünkü mutfağınızda geçirdiğim o bir saat boyunca ilk kez başıma gelenlere ve yaşamak zorunda kaldığım hayata daha hoşnutlukla bakabildiğime inanıyorum.

'Ama ne yazık ki, sonsuza kadar hep aynı ilişkiyi sürdüremiyoruz. — "İyi günler bayım," "İyi günler" — İnanıyorum ki sürekli aynı sözleri söyleyip aynı hareketi yapıyor ve buna sevişmek diyoruz. Müzikle de aynı şey: sürekli aynı ezgiyi çalıp tatmin olamayız. Ya da en azından uygar insanlarla bu böyledir. Böylece ben de ezgide çeşitlemeler yapmaktan kendimi alıkoyamadım: Önce bir notayı ikiye böldüm. Sonra iki notayı bütünüyle değiştirdim. Böylece ezgi kulağıma daha bir hoş gelmeye başladı. Cuma'nın yeni ezgiyi beni dinleyerek çalacağını sanıyordum. Ama hayır, Cuma kendi eski ezgisini çalmayı sürdürdü. İki farklı ezginin aynı anda çalınması hiç de hoş bir kontrpuan oluşturmuyor, aksine çatlak ve uyumsuz ve gürültü çıkarıyordu. Cuma'nın beni duyup duymadığını merak etmeye başladım? Çalmayı bıraktım. Flüt çalarken ve dansederken sürekli kapalı olan gözlerini açmadı; flütü düdük gibi kullanarak uzun uzun üfledim. Göz kapakları belli belirsiz titredi. İşte o an Cuma dans edip flüt çalarken benim de ona eşlik ettiğim saatler boyunca ben onunla ikimizin bir uyum içinde olduğunu sanırken, onun, benim farkımda bile olmadığını anladım. Gerçekten de incinmiş olarak ona doğru bir adım atıp, o cehennemi dönüşünü bırakması için kolunu tuttuğumda, benim dokunuşuma bir sineğin konması kadar tepki vermedi. O zaman iyice anladım ki kendi kendisine malik olmadığı bir nöbete girmiş durumda ve ruhu şu anda Newington'da olmaktan daha ziyade Afrika'da. Utanarak söylüyorum ama gözlerim yaşlarla doldu; müzik aracılığı ile Cuma ile bir iletişim kurabileceğime dair kurduğum kuram geçersiz kılınmış, bu keşfimden dolayı duyduğum sevinç yokolmuştu. Acı bir biçimde onu kendi kabuğunda kalmaya iten şeyin ne onun donukluğu, ne dilini yitirmiş oluşu, ne de konuşmayı anlamsız seslerden ayırabilme yeteneğinden yoksun oluşu olduğunu farket-

tim. Onun ilgisizliğinin nedeni, benimle ilişkiye girmeye tenezzül etmeyişiydi. Onu dansı içinde dönüp dururken birden bire durdurup peruğu ve cübbesini parçalamamak için kendimi zor tuttum. Onu sarsmak ve kaba davranarak ona bu dünya üzerinde yalnız yaşamadığını öğretmek istiyordum.

'Cuma'ya vursaydım, acaba bu hareketimi uysallıkla karşılar mıydı? Bildiğim kadarıyla Cruso onu hiç cezalandırmamıştı. Dilini kesmekle onun kendisine sonsuza kadar boyuneğmesini mi sağlamıştı? Nasıl hadım edilmek aygırın içindeki ateşi söndürürse, bu da en azından dış görünüş açısından boyun eğmeyi sağlamıştı.'

* *

'Sayın Bay Foe,

'Cuma'ya özgürlüğünü bağışlayan bir senet yazıp Cruso'nun adıyla imzaladım. Bunu küçük bir torbanın içine diktim ve bir kordon ile Cuma'nın boynuna astım.

'Eğer Cuma'yı ben özgür bırakamayacaksam, kim bırakacak? Hiç kimse ölü bir elin kölesi olamaz. Eğer Cruso'nun bir dulu varsa o da benim. Eğer arkasında iki dul kadın bıraktıysa, ben ilkiyim. Çünkü Cruso'nun dulu olmak dışında başka hangi hayatı yaşadım ki? Onun adasına düştüm. Her şey orda başladı. Ben kıyıya vurmuş olan kadınım.

'Size yolda giderken yazıyorum. Bristol'a gidiyoruz. Güneş parlıyor. Ben önden yürüyorum. Cuma arkamdan içinde biraz erzak, evden yanımıza aldığımız bazı eşyalar ve bir türlü ayrılmaya kıyamadığı peruğu olan çıkını taşıyarak geliyor. Ceket yerine cübbelerden birini giyiyor.

'Hiç kuşkum yok ikimiz garip bir görüntü oluşturuyoruz: Örtülere sarınmış çıplak ayaklı bir kadın ile (ayakkabılarım acıtıyor, eski maymun derisinden sandallarım çoktan parçalandı) kara derili kölesi. Yoldan geçenler bizi durdurup soru sorduklarında, Slough'da yaşayan ağabeyime gittiğimizi, uşağımla birlikte yolda haydutlar tarafından soyulduğumuzu, haydutların bizi elbiselerimize kadar soyup atlarımızı da aldıklarını söylüyorum. Bu öyküm meraklı bakışlara neden oluyor. Neden? Artık yollarda haydutlar yok mu? Bütün haydutlar ben Bahia'dayken asıldı mı?

Atlara ve değerli eşyalara sahip olabilecek bir kadın gibi görünmüyor muyum? Yoksa bir kaç saat önce soyulup soğana çevrilmiş biri için fazla kaygısız biri gibi mi görünüyorum?

* *

'Ealing'de bir ayakkabı tamircisine rastladık. Çıkından danaderisinden çok güzel bir cildi olan bir dua kitabı çıkardım ve ayakkabıcıya yeni ayakkabılar karşılığında onu önerdim. Ön sayfaya yazılmış olan adınızı işaret etti. "Stoke Newington'lu Bay Foe," dedim, "bir süre önce kaybettik." "Başka kitaplarınız yok mu?" diye sordu. Ona Purchas'ın *Hac Yolculuğu*'nun ilk cildini önerdim. O da bana bir çift yeni, sağlam ve ayağıma uyan ayakkabılar verdi. Onun bu alışverişten kazançlı çıktığını söyleyeceksiniz. Ama zaman gelir, başka şeyler kitaplardan çok daha önemli olur. Ayakkabıcı, "Bu zenci de kim?" diye sordu. "Şimdi özgürlüğüne kavuşmuş olan bir köle o. Onu Bristol'e götürüyorum. Ordan onu kendi ülkesine göndermek için bir yol arayacağım." "Bristol'e daha çok yol var," dedi ayakkabıcı. "İngilizce konuşuyor mu?" "Bazı şeyleri anlıyor ama konuşmuyor" dedim. Bristol'e yüz elli kilometreden fazla var. Daha kaç soru ile karşılaşacağız, daha kaç soru soran ile? İnsanın dilinden yoksun bırakılması da bir lütufmuş meğer!

'Sizin için Bay Foe, Bristol yolculuğu, yol kenarındaki hanlarda yenilen kuvvetli yemekler ve her türlü yaşantıdan gelen kişilerle olan eğlendirici karşılaşmalar demek olabilir. Ama unutmayın yalnız yolculuk yapan bir kadın, bir kulağı sürekli tazılarda olan bir yaban tavşanı gibidir. Eşkiyalarla karşılaştığımızda Cuma'nın bana ne gibi bir yardımı olabilir? Adada Cruso'yu koruması gerekmemişti. Aslında Ona kendi kendisini koruması için bile elini kaldırmaması gerektiği öğretilmişi. Bana yönelen bir saldırı karşısında neden beni savunma gereğini duysun ki? Onu özgürlüğüne götürdüğümü anlamıyor. Özgürlüğün ne olduğunu da bilmiyor zaten. Özgürlük bir kelime. Bir kelimeden de az, bir gürültü, ağzımı açtığımda çıkardığım gürültülerden sadece biri. Efendisi öldü. Şimdi de bir kadın efendisi var. İşte bütün bildiği o. Hiç bir zaman bir efendisi olsun istememiş birisi, kadın efendisini neden korusun? Yürüyüşümüzün bir hedefi

olduğunu ve ben olmadan kaybolacağını nereden kestirebilir? "Bristol büyük bir liman," diyorum ona. "Bristol gemi bizi adadan getirdiğinde indiğimiz yer. Seni çok şaşırtan buhar püskürten büyük bacayı Bristol'de görmüştün. Gemiler Bristol' den dünyanın her köşesine giderler. Çoğu Amerika'ya bir kısmı da senin ülkene Afrika'ya gider. Bristol'de seni doğduğun yere götürecek bir gemi bulacağız. Veya Brezilya'ya özgür bir insan gibi yaşamaya gidersin."'

* *

'Dün başımıza çok kötü bir olay geldi. Windsor yolunda bizi iki sarhoş asker durdurdu. Bana karşı niyetlerini apaçık belli ettiler. Ellerinden kurtulup tarlalara doğru koşmaya başladım. Cuma ölümcül bir korkuyla peşimden seyirtti. Bir yandan koşarken bir yandan da arkamızdan ateş etmelerinden korkuyorduk. Artık saçlarımı şapkamın altına saklıyorum ve sürekli ceketle gezerek kadınlığımı gizliyorum.

'Öğleden sonra yağmur yağmaya başladı. Geçici bir sağnak olduğunu düşünerek bir çitin altına sığındık. Ama yağmur dinmek bilmedi. Sonunda iliklerimize kadar ıslanmış bir vaziyette yola koyulduk. Bir süre sonra bir birahaneye vardık. Biraz korku ile kapıyı açtım, Cuma'yı içeri soktum. Karanlık bir köşedeki masaya doğru ilerledik.

'Ordaki insanlar ya hiç siyah derili bir adam görmemişlerdi, ya da örtülere sarınmış bir kadın görmemişlerdi. Veya en doğrusu böylesine çamura bulanmış bir çift görmemişlerdi. Herneyse, biz içeri girer girmez bütün konuşmalar kesildi. Masaya doğru ilerlerken dışarda saçaklardan damlayan suların sesini duyabiliyordum. Büyük bir hata yapıyoruz diye düşündüm. Aç kalsak da dışarda bir ot yığınının içine sığınmalıydık. Ama cesurmuşum gibi davranarak Cuma için bir sandalye çektim o oturması için işaret ettim. Sırılsıklam cübbesinin altından, denizciler onu gemiye getirdikleri zaman duyduğum o aynı koku yükseldi: korkusunun kokusu.

'Han sahibi masamıza geldi. Kibar bir tavırla iki bira ve bir tabak ekmek ve peynir istedim. Hiç yanıt vermedi, ama dik dik

önce Cuma'ya sonra bana bakmaya başladı. "Bu benim uşağım," dedim. "Sizin ya da benim kadar temizdir" dedim. "Temiz ya da pis, bu evde ayakkabı giymesi gerek" dedi. Kızardım. "Eğer bize yiyecek verirseniz, ben de uşağımın giysisi ile ilgilenirim." "Burası temiz bir yerdir. Biz serserilere ve çingenelere hizmet vermiyoruz" dedi han sahibi ve bize sırtım döndü. Kapıya doğru yöneldiğimizde eşeğin biri ayağım uzatıp Cuma'ya çelme taktı ve sendelemesine neden oldu. Arkamızdan kahkahalar yükseldi.

'Karanlık basana kadar çitlerin altında yağmurdan korunmaya çalıştık. Gece gizlice bir samanlığa sığındık. Islak giysilerimin içinde titriyordum. Karanlıkta el yordamı ile ilerlerken temiz samanla dolu bir çocuk beşiğine rastladım. Giysilerimi çıkarıp bir köstebek gibi samanların arasına daldım, ama hâlâ üşüyordum. O yüzden samanın üzerine tırmandım. Islak giysilerimi tekrar üzerime geçirdim karanlıkta çaresiz bir halde dişlerim takırdayarak ayakta durdum. Cuma ortadan kaybolmuştu. Nefes alışını bile duymuyordum. Tropik ormanlarda doğmuş biri olarak soğuğu benden daha çok hissetmiş olmalıydı. Ama bu kış kıyamette çıplak ayak yürüyor ve yakınmıyordu. "Cuma," diye fısıldadım. Ama hiç yanıt yoktu.

Çaresizlikten, ne yapacağımı bilememekten kollarımı iki yana açtım ve kafamı geriye atarak Cuma'nın dansını yapmaya başladım. Kendi kendime giysilerimi kurutmak için bir yol diyordum. Esinti ile onları kurutuyorum. Isınmak için bir yol. Yoksa soğuktan donacağım. Çenemin gevşediğini hissettim ve ısı, ya da ısı yanılsaması eklemlerime yayılmaya başladı. Ayaklarımın altındaki otlar ısınana kadar dansa devam ettim. Cuma'nın neden İngiltere'de dansettiğini keşfettim diye düşünürken kendi kendime gülümsedim. Bay Foe'nun evinde kalsaydık bunu hiç öğrenemeyecektim. Ve iliğime kadar ıslanıp soğuk ve boş bir samanlıkta kalmasaydım yine bu keşfi yapamayacaktım. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz. Sonuçta hayatımızda bir düzen var ve yeteri kadar beklersek bu düzenin ipuçlarının gözümüzün önüne serili olduğunu anlarız. Tıpkı bir halı dokuyucusunu izlerken ilk bakışta yalnızca karmakarışık iplikleri görüşümüz gibi. Ama yeterince sabırlıysak, yavaş yavaş gözümün önünde çiçekler, zıplayan tek boynuzlu atlar ve kuleler şekillenmeye başlar.

'Bu düşünceler içinde gözlerim kapalı dönüp dururken,

dudaklarımda bir gülümseme ile sanırım bir transa girdim. Çünkü kendime geldiğimde ayakta nefes nefese duruyordum ve içimde sanki çok çok uzak bir yerden geliyormuşum ve orda olağanüstü görüntülerle karşılaşmışım gibi bir his vardı. Kendi kendime neredeyim ben diye sordum. Sonra çömelip yeri okşadım. Berkshire'da olduğumu anımsayınca ani bir sancı saplandı yüreğime. Çünkü trans halindeyken ne gördüğümü tam olarak anımsamasam bile geriye yaşanmış bir anının verdiği tatlı coşku kalmıştı, bunun ne demek olduğunu anlayabilirseniz eğer. Bu yaşadığım herneyse, onun bir mesaj olduğunu (ama kimden?), Cuma ile İngiltere'nin kırsal bölgelerini arşınlamaktan daha ötede ve daha şimdiden delice özlemini duyduğum başka hayatların da benim için varolabileceğini anladım. Ve yine o anda Cuma'nın sizin evinizde neden sabahtan akşama kadar dans ettiğini anladım: kendini veya ruhunu Newington'dan, İngiltere'den ve tabii ki benden de uzaklaştırabilmek için dansediyordu. Cuma'nın benimle yaşadığı hayatı, benim onunla yaşadığım hayatı bulduğum kadar sıkıcı ve külfetli bulduğunu düşünmek şaşırtıcı olmasa gerek. Birbirimizin varlığına bağımlı olduğumuz sürece kendi çevremizde dönerek dansetmeyi sürdürmek ve kendimizi ve hayatımızdan sıyırmaya çalışmak belki de en iyisi. Karanlığa doğru, "Şimdi dansetme sırası sende Cuma," diye seslenerek beşiğime tırmandım. Üzerime samanları yığarak uykuya daldım.

'Sabahın ilk ışıklarıyla uyandım. Isınmış, sakinleşmiş ve dinlenmiştim. Cuma'yı kapının arkasındaki bir parmaklığın üzerinde uyur buldum. Onu sarsarak uyandırdım. Zor uyanmasına şaşırdım. Ben vahşilerin bir gözü açık uyuduğunu sanırdım. Cruso ile ikisinin hiç düşmanları olmadığı adada bu tür alışkanlıklarını yitirmiş olmalıydı.'

* *

'Bristol'e kadar olan yolculuğumuzun gerçekte olduğundan daha olaylı görünmesini istemiyorum. Ama size ölü bebekten sözetmeliyim.

'Marlborough'nun bir kaç kilometre dışında boş bir yolda ağır ağır ilerlerken gözüm bir ara yolun kenarındaki hendeğe

yuvarlanmış bir bohçaya takıldı. Cuma'yı bohçayı alması için aşağı gönderdiğimde allah bilir ne düşünüyordum. Belki de o an bir arabadan düşmüş bir giysi torbası olabileceği gelmişti aklıma, bilemiyorum. Neyse belki de yalnızca merak etmiştim. Ama bohçanın katlarını açmaya başlayınca kumaşın kanlı olduğunu gördüm ve daha fazla açmaya ürktüm. Ama kanın olduğu yerde çekici bir şey vardır her zaman. O yüzden bohçayı açmayı sürdürdüm. İçinden küçücük bir kız bebeğinin kanlı vücudu çıktı. Ölü doğmuş ya da doğduktan sonra boğularak öldürülmüş bir bebek. Elleri kulaklarında, sakin yüz ifadesi, kusursuz oluşmuş minik organları ile bir, en fazla iki saat yaşamış bir insan. Kimin çocuğuydu? Çevremizdeki tarlalar boştu. Bir iki kilometre uzakta bir kaç kulübe görünüyordu. Ama onları suçluyormuşuz gibi fırlatıp attıkları bir bohça ile kapılarının eşiğine varırsak bizi nasıl karşılarlardı? Peki ya çocuğun benim çocuğum olduğunu sanıp tutup beni hakimin önüne çıkarırlarsa. Bu yüzden bohçayı tekrar sardım. Hendeğin dibine yerleştirdim ve suçlu gibi Cuma'yı oradan uzaklaştırdım. Onu kafamdan silip atmaya çalıştımsa da, o küçük uykucunun bir daha uyanmayacağını, yumulan gözlerinin gökyüzünü hiç görmeyeceğini, kıvrılmış minik parmaklarının hiç açılmayacağını aklımdan çıkaramadım. Bu çocuk bir başka alemde, bir başka hayatta biraz da ben değil miydim? Cuma ile o geceyi bir korulukta geçirdik (ilk kez o gece meşe palamudu yemeye çalıştım, o kadar açtım). O gece bir an dışında uyanmadan sabaha kadar uyudum. Gecenin ortasında birden uyandım ve oraya bebeğin cesedinin bulunduğu yere gitmeliyim diye düşündüm. Kargalar ve sıçanlar onu bulmadan yanına varmalıyım. Kafamı toparlayamadan, ayağa bile kalkamadan tekrar yere uzandım. Ceketimi kulaklarıma kadar çektim. Gözyaşlarım yanaklarımdan aşağı süzülüyordu. Cuma'yı düşünmeye başladım. Açlığın etkisiyle olacak düşüncelerimi durduramıyordum. Onu durdurmak üzere orda ben olmasaydım, açlıktan bebeği yer miydi? Onun bir yamyam, veya daha kötüsü bir ölü yiyici olduğunu düşünerek ona haksızlık yaptığımı düşündüm. Ama bu düşünce tohumunu benim aklıma Cruso ekti. Şimdi de Cuma'nın dudaklarına, bir zamanlar bu dudakların arasından insan eti geçip geçmediğini merak etmeden bakamıyorum.

'Bir yandan da bu tür düşüncelerin temelinde deliliğin

yattığını koşulsuz kabul ediyorum. Komşumuz bize elini uzattığı zaman, şimdi temiz olan bu elden, bir zamanlar kirliydi diye tiksinmeyiz. Bana öyle geliyor ki, hepimiz bir çeşit bilinçli bilgisizlik, bir çeşit körlük geliştirmezsek, toplum içinde yaşamaya tahammül edemeyebiliriz. Cuma insan eti yemeyi adada yaşadığı on beş yıl içinde bıraktıysa, bu onun ömür boyu insan eti yemeyeceğini göstermez ki. Ya yüreğinin derinliklerinde bir yamyam olarak kaldıysa, o zaman sıcak canlı bir kadının eti, ölü bir bebeğin kaskatı cesedinden daha cazip bir yemek değil midir? Düşüncelerimin etkisiyle kan kulaklarımda basınç yapmaya başlamıştı. Bir dalın çatırdısı, ayın bir an için geçen bir bulutun ardında kalması Cuma'nın benim üzerime hamle ettiğini sanmama neden oluyordu. Bir yanımla onun o her zamanki uyuşuk adam olduğundan eminken, engel olamadığım öbür yanım onun kana susamış bir vahşi olduğunda diretiyordu. O yüzden sabaha kadar gözümü kırpmadım. Gün ışımaya başlmayınca Cuma'nın benden bir kaç adım ötede ölü gibi uyuduğunu gördüm. Soğuğu hiç hissetmiyormuş gibi görünen nasırlı ayakları cübbesinin altından dışarı çıkıyordu."

* *

'Sessiz yürümemize rağmen, kafamın içinde size yöneltilmiş binlerce kelime var. Newington'da yaşadığımız o karanlık günlerde sizin öldüğünüze inanmıştım. Kaldığınız pansiyonda açlıktan ölmüş ve yoksul bir insan gibi gömülmüştünüz; yakalanmış ve hapse düşmüştünüz. Orda ilgisizlik ve kederden yok olmuştunuz. Ama şimdi açıklayamacağım bir kesinlikle sizin yaşadığınızı ve iyi olduğunuzu burda Bristol yolunda yürürken sanki yanımdaymışınız gibi size söylüyorum. Siz benim tanıdık hayaletim ve dostumsunuz. Cruso da öyle. Bazen Cruso bana geri dönüyor. Hem de yaşadığı günlerdeki gibi asık suratlı olarak (ama şimdi onun bu haline dayanabiliyorum)!'

* *

'Marlborough'ya vardıktan sonra bir kırtasiyeci bulup, ona

Pakenham'ın *Habeşistan'a Yolculuklar* kitabını on şiline sattım. Bir yandan da bu kadar ağır bir kitaptan kurtulduğuma sevinirken, bir yandan da onu okumaya vaktim olmadığı için üzüldüm. Çünkü böylece Afrika hakkında daha fazla bilgim olur ve Cuma'ya evine dönebilmesi için daha fazla yardımcı olabilirdim. Cuma'nın Habeşistan'dan gelmediğini biliyorum ama Habeşistan'a giden bir yolcu yolda bir çok krallıktan geçer. Neden Cuma'nın yaşadığı krallık da bunlardan biri olmasın?

'Hava iyi olduğu için Cuma ile ben çitlerin dibinde uyuyoruz. İhtiyatlı olmak adına gizlenerek yatıyoruz. Çünkü tuhaf bir çift görüntüsü veriyoruz. Dün kilisenin basamaklarına oturup ekmeklerimizi yerken yaşlı bir adam, "Onun kadını mısınız?" diye sordu. Sırnaşık bir soru muydu bu? Dürüst bir adama benziyordu. "Efendisinin ölüm döşeğinde özgürlüğünü bağışladığı bir köledir," dedim, "Onu Bristol'e götürüyorum. Ordan Afrika'ya dönmek için bir gemiye binecek". Yaşlı adam Cuma'ya dönerek, "Demek Afrika'ya dönüyorsun," dedi. "Konuşamaz," diye araya girdim, "Çocukluğunda dilini yitirmiş. Şimdi yalnız hareketlerle derdini anlatabiliyor." Yaşlı adam, "Afrika'da anlatacak çok öykün olacak değil mi?" diye bizim sağır insanlarla konuşurken sesimizi yükselttiğimiz gibi bağırarak sordu. Cuma ona boş boş bakıyordu. Ama beriki yılmadı. "Çok şeyler gördüğüne eminim," diye devam etti, "büyük şehirler, şatolar kadar büyük gemiler. Gördüklerini anlattığında sana inanamayacaklar." "Dilini yitirdi. Derdini anlatabileceği bir dili yok. Kendi dili bile," dedim adamın artık bizi bırakıp gideceğini umarak. Ama belki o da sağırdı. "Peki siz çingene misiniz?" dedi, "sen ve o?" Bir an ne söyleyeceğimi bilemedim. "O bir köleydi. Şimdi Afrika'ya dönüyor," diye tekrarladım. "Ha," dedi, "ama biz onlara çingene deriz, ordan oraya pislik içinde gezen, kadın erkek içiçe yaşayan, hır çıkarmak için fırsat arayanlar yani." Sonra doğruldu sopasına dayanarak sanki ona karşı çıkmam için bana meydan okuyarak baktı. "Gel Cuma," diye mırıldandım ve meydandan ayrıldık.

'Şimdi bu tartışmayı düşününce eğlenceli buluyorum ama o zaman sarsılmıştım. Evinizde bir köstebek gibi güneşten uzak yaşamanın sonucunda adada esmerleşen tenim epey açılmıştı ama yolculuk sırasında hiç yıkanmadığım da doğruydu. Üstelik bundan hiç de rahatsızlık duymamıştım. Bir keresinde Bahia'da bir

gemi dolusu, esmer kuşku uyandıran çingene görmüştüm. İspanya' da Galicia'dan kovulmuşlardı ve Bahia'da yeni ve yabancı bir kıtaya ayak basıyorlardı. Cuma ile beni iki kez çingene sanmışlardı. Çingene neydi? Eşkiya neydi? Burda batıda kelimelerin yeni anlamları var gibi görünüyor. Yoksa farkında olmadan bir çingene mi oldum?"

* *

'Dün Bristol'e vardık ve hemen limana indik. Cuma yeri anımsadığını her hareketiyle belli etti. orda gördüğüm her adamı durdurarak Afrika'ya veya Doğuya giden bir gemiyi bilip bilmediğini sordum. Sonunda Trincomalee'ye ve baharat adalarına gidecek olan bir ticaret gemisine yollandık. Büyük şans eseri tam o sırada gemiye kumanya yüklemekte olan bir mavna r.htıma yanaştı ve içinden birinci süvari indi. Yolculuk sırasında hırpalanan üst başımız için affını dileyerek ve çingene olmadığımız konusunda onu temin ederek, Cuma'yı ona Amerika'dan gelen eski bir köle olarak takdim ettim. Ama şanslıydı ki şimdi özgürlüğüne kavuşmuştu ve tekrar ülkesine, Afrika'ya dönmek istiyordu. Ne yazık ki, köle tüccarları dilini kestiği için ne İngilizce, ne de başka bir dili konuşamıyordu. Ama gayretli ve itaatkâr olduğu için Afrika'ya gidebilmek için tüm yolculuk boyunca güverte tayfası olarak çalışabilirdi.

'Bu son sözüm üzerine ikinci kaptan gülümsedi. "Afrika çok büyük bir yerdir, size anlatabileceğimden de büyük bir yerdir," dedi. "Adamınız Afrika'nın neresine gitmek istediğini biliyor mu? Afrika'nın herhangi bir kıyısına indirilebilir ama yine de evine, burası ile Moskova arasından daha uzak mesafede olabilir."

'Sorusunu geçiştirdim. "Zamanı gelince, gideceği yeri bileceğine eminim" dedim, "herkes eninde sonunda evinin yolunu bulur... Bu içgüdüyü hiç yitirmeyiz. Onu alacak mısınız yoksa almayacak mısınız?" "Daha önce hiç denize açıldı mı?" diye sordu kaptan. "Evet, denize açıldı ve bindiği gemi battı" dedim. "Dayanıklı bir denizcidir."

'Böylece ikinci kaptan bizi geminin kaptanına götürmeye razı oldu. Onu, kaptanın iki tüccarla birlikte oturduğu bir kahvehaneye kadar izledik. Uzun süre bekledikten sonra ona takdim edildik.

Cuma'nın öyküsünü ve Afrika'ya yeniden dönme isteğini tekrarladım. Kaptan, "Hiç Afrika'ya gittiniz mi madam?" diye sordu. "Hayır bayım gitmedim," diye yanıtladım sorusunu. "Ama sorun bu değil." "Peki siz de onunla gidecek misiniz?" "Hayır, gitmeyeceğim." "O zaman size şunu söyleyeyim. Afrika'nın yarısı çöldür. Geri kalan bölümü de hummanın pençesinde kokuşmuş ormanlardır. Bu siyah derili dostunuz İngiltere'de kalsa daha iyi eder. Yine de gitmeye kararlı ise onu yanıma alırım." Bu son cümlede yüreğim ağzıma geldi. "Yanınızda onun kâğıtları var mı?" diye sordu. Cuma'ya işaret ettim (o bu konuşmalar boyunca hiç bir şey anlamadan bir sopa gibi dimdik ayakta duruyordu). Boynunda asılı küçük torbayı açıp içindeki Cruso'nun adıyla imzalanmış kâğıdı kaptana göstermek istediğimi anlattım. Buna pek sevindi. Kaptan "Pekâlâ," dedi, "mektubu katlarken, "Adamınızı yanımıza alacağız, bize gösterdiği yerde onu indireceğiz. Ama şimdi vedalaşmanız gerek. Sabah yola çıkacağız."

'Kaptanın tavrından mı, yoksa onun ikinci kaptanla bir bakışını yakaladığımdan mı bilemiyorum, ama birdenbire olacakların hiç de söylendiği gibi olmayacağını anladım. "Kâğıtlar Cuma'nındır" diyerek elimi uzattım. "Özgür bir insan olduğunu gösteren elindeki tek kanıttır onlar." Kaptan kâğıtları bana geri verdiğinde ekledim: "Cuma şimdi gemiye gelemez. Çünkü şehirde kaldığımız odadaki eşyalarını alması gerek." Bu sözlerimden sonra, benim onların niyetini anladığımı öğrendiler (bu da Cuma'yı ikinci kez köle olarak satmaktı tabii). Kaptan omzunu silkti ve bana arkasını döndü. Ve bu iş de böylece sonuçlandı.

'Böylece, Cuma'nın Afrika'ya gideceğine ve benim de nihayet kendi kendimin efendisi olarak Londra'ya döneceğime dair kurduğum hayaller kâğıttan bir kule gibi başıma yıkıldı. Dürüst bir kaptan Cuma gibi güvenirliği kuşkulu bir güverte tayfasını almak istemiyordu. Yalnızca daha vicdansız olanlar — daha sonraki günlerde onlara çok rastladım — bizi güleryüzle karşılıyorlar. Olasılıkla beni kolay aldatılabilir bir enayi, Cuma'yı da tanrının onlara gönderdiği bir av olarak görüyorlardı. Bunlardan biri Calicut'a gideceğini, Ümit burnunda limana yanaşarak Cuma'yı indirebileceğini söyledi. Daha sonra İskele müdüründen öğrendiğime göre esas rotası Jamaika'imiş.

'Çok mü şüpheciyim? Tüm bildiğim, Cuma eğer bu akşam

açık denizde ikinci bir kez aptalcasına yine ekim alanlarında çalışmaya doğru yol alsaydı rahat rahat uyuyamayacak oluşumdur. Bir kadın istemediği bir çocuğu doğurabilir ve onu sevmeden büyütebilir ama yine de onu canı pahasına savunmaya hazırdır. Cuma ile aramızdaki ilişki bir anlamda böyle bir ilişki haline dönüşmüştü. O yüzden İngiltere'de kalıyor. O yüzden burda, yanımda.'

III

Merdiven karanlık ve dikti. Kapıyı vurdum. Ses boşluktaymışcasına yankılandı. İkinci kez kapıyı vurdum ve kapının ardında önce bir hışırtı sonra bir ses, onun kalın ve ihtiyatlı sesini duydum. "Benim, Susan Barton," diye kendimi tanıttım. "Yalnızım, bir tek Cuma var." Bunun üzerine kapı açıldı. Kapının eşiğinde Kensington Row'da ilk kez gördüğüm Bay Foe duruyordu. Daha ince ve daha çevik görünüyordu. Sanki tetikte yaşamak ve kıt yiyecek ona yaramış gibiydi.

'Girebilirmiyim?' diye sordum.

Kenara çekildi ve sığınağına girdik. Oda, öğleden sonra güneşinin içeri dolduğu tek bir pencere ile aydınlanıyordu. Pencere kuzeye, Whitechapel'deki damların üzerinden gökyüzüne bakıyordu. Odada eşya namına bir masa, iskemle ve gelişigüzel yapılmış bir yatak vardı. Odanın bir köşesi perde ile ayrılmıştı.

'Hayal ettiğim gibi değil,* dedim. "Odanın kalın bir tabaka toz ile kaplı olduğunu ve kasvetli olduğunu düşünüyordum. Ama hayat hiç bizim beklediğimiz gibi olmuyor. Bir yazar bir keresinde öldükten sonra kendimizi melekler korosunda değil de, mesela sıcak bir akşam üstü bir hamamda bulabiliriz demişti. Üstelik kıyı bucağında örümceklerin kestirdiği bir yer. O an bize kırda geçirdiğimiz herhangi bir pazar günü gibi gelebilir ancak bir süre sonra sonsuzluğa kadar burda olacağımızı anlarız."

'Bu benim okuduğum bir yazar değil.'

'Bu düşünceyi çocukluğumdan beri taşıyorum. Ama ben size başka bir öyküyü sormaya geldim. Kendimizin ve adamızın tarihi — Nasıl gidiyor? Yazıldı mı?'

'İlerliyor ama yavaş ilerliyor, Susan. Yavaş ilerleyen bir

öykü, yavaş ilerleyen bir tarih. Beni nasıl buldunuz?'

'Bütünüyle şans eseri olarak. Cuma ile Bristol'den döndükten sonra Covent Garden'da eski kahyanız bayan Thrush'a rastladık. (Bristol yolunda size mektuplar yazdım. Onları yanımda getirdim size vereceğim.) Bayan Thrush bizi sizin ayak işlerinize bakan çocuğa gönderdi. Bize güvenebileceğini söyledi ve o da bizi size getirdi."

'İy ki geldiniz. Bahia hakkında öğrenmek istediğim çok şey var. Bunu da ancak siz anlatabilirsiniz.'

'Bahia öykümün bir parçası değil,' dedim, 'Ama yine de size anlatabileceğim her şeyi anlatacağım. Bahia tepelerin üzerine kurulmuş bir şehir. Kargoları limandan ambarlara taşıyabilmek için tüccarlar makaralarla ve urganlarla büyük bir kablo uzatmışlar. Sokaklarda sabahtan akşama kadar balyaların kablo üzerinde başınızın üzerinde kaydığını görürsünüz. Sokaklar işlerine gitmekte olan çok çeşitli ırk ve milliyetten insanlarla doludur. Bunların arasında köleler, özgür insanlar, Portekizliler, zenciler, yerliler ve melezler vardır. Ama portekizli kadınlar evleri dışına pek çıkmazlar. Çünkü Portekizliler çok kıskanç bir ırktır. Onların bir deyişleri var: bir kadının evinden dışarı çıkması için hayatında üç olay vardır: vaftiz olmak için, evlenmek için ve cenaze töreni için. Sokağa rahatça çıkan bir kadına fahişe gözüyle bakılır. Beni de fahişe sanıyorlardı. Ama orda o kadar çok fahişe (ben onlara özgür kadın demeyi yeğliyorum) vardı ki, hiç kimse gözümü korkutamadı. Akşam serinliğinde Bahia'nın özgür kadınları en iyi giysilerini giyerler, boyunlarına altın kolyeler, kollarına altın bilezikler ve saçlarına altın süs takıları takarak sokaklarda gezinirlerdi. Çünkü altın orada çok ucuz. En güzelleri renkli kadınlar, ya da orada çağrıldıkları gibi *mulata*. Sömürge idaresi, içerlerde madenlerden çıkarılan ve madenciler tarafından kuyumculara satılan altının gayri resmi ticaretini önlemede başarılı olamadı. Ne yazık ki size o ustaların mükemmel işçiliklerini ortaya koyan bir tek takı örneği bile gösteremiyorum. Bir tek iğne bile yok bende. Sahip olduğum tüm takılar isyancılar tarafından alındı. Adanın sahiline çıktığımda üzerimde giysilerimden başka hiçbir şeyim yoktu ve güneşten pancar gibi kızarmıştım. Cruso'yu cezbedemeyişime şaşmamak gerek.'

'Ya Cuma?'

'Cuma'ya ne olmuş?'

'Cuma hiç size aşık oldu mu?'

'Cuma'nın yüreğinden ne geçtiğini nasıl bilebiliriz ki? Ama sanmam.' Tüm bu konuşmalar boyunca kapının yanında başı dizlerinin arasında çömelerek oturmuş olan Cuma'ya döndüm. 'Beni seviyor musun Cuma?' diye yumuşak bir sesle sordum. Cuma başını kaldırmadı bile. 'Aşk için olması gerekenden daha yakın bir ilişki içinde yaşadık Bay Foe. Cuma benim gölgem haline geldi. Ne olursa olsun bizi terketmedikleri için gölgelerimiz bizi severler mi?'

Foe gülümsedi. 'Bana biraz daha Bahia'dan sözedin," dedi.

'Bahia hakkında söylenecek çok şey var. Bahia kendi başına bir dünya. Ama niçin? Bahia ada değil ki. Bahia yolumda üzerine basarak geçtiğim bir taştan ibaret yalnızca.'

'Öyle olmayabilir,' yine yanıtladı Foe temkinle. "Öykünüzü tekrarlayın, o zaman göreceksiniz. Öykü Londra'da başlıyor. Kızınız kaçırılıyor ya da kaçıyor. Hangisi olduğunu bilmiyorum. Ayrıca çok da önemli değil. Onu aramak için Bahia'ya geliyorsunuz, çünkü orda olduğuna dair bilgiler almışsınız. Bahia'da iki yıldan fazla bir zaman geçiriyorsunuz. İki verimsiz yıl. Bu süre içinde nasıl yaşıyorsunuz? Nasıl giyiniyorsunuz? Nerde kalıyorsunuz? Günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz? Dostlarınız kimler? Bunlar sorulan ve yanıtlamamız gereken sorular. Ve kızınızın başına ne geldi? Brezilya gibi geniş bir ülkede bile bir kız havaya karışıp yokolmaz. Siz onu ararken, onun da sizi araması mümkün mü? Bu kadar soru yeter. Sonunda pes ediyorsunuz. Arayışınıza son verip Bahia'yı terkediyorsunuz. Kısa bir süre sonra kızınız kıtanın iç taraflarından Bahia'ya sizi aramaya geliyor. Lizbon'a giden uzun boylu İngiliz kadından bahsedildiğini duyuyor ve sizin peşinizden gidiyor. Lizbon ve Oporto rıhtımlarını araştırıyor. Ordaki kaba saba denizciler onu sevimli bir budala gibi görüp ona müşfik davranıyorlar. Fakat Bahia'dan gelen bir gemiden inmiş olan uzun boylu bir İngiliz kadından kimsenin haberi yok. O sırada siz Azorlar'da, Ariadne gibi denize bakıp ağıt mı yakıyorsunuz? Bilemiyoruz. Zaman geçiyor. Kızınız umudunu yitiriyor. Şans eseri, ıssız adada yaşlı bir adam ve kölesi ile birlikte yaşayan bir kadının kurtulduğu haberi geliyor kulağına. Acaba bu kadın annesi olabilir mi? Bu rivayetin peşinden iz sürerek Bristol'den

Londra'ya gidiyor. Kadının kısa bir süre önce girdiği evi buluyor (bu Kensington Row'daki ev). Orda kadının adını öğreniyor. Kendi adını taşıyor kadın.

'Böylece beş bölümümüz var: Kızın yitirilişi; kızın Brezilya' da aranması; arayıştan vazgeçilmesi, ada serüveni; kızın annesini araması ve kızın annesine kavuşması, birleşmeleri. Böylece bir kitabı oluşturuyoruz: kayıp, arayış, ele geçirme, başlangıç, orta, son. Yeniliğe gelince, bu da ada episodu ile veriliyor. Orta bölümün ikinci kısmı olabilir — ve ayrıca kızın annesinin bıraktığı arayışı sürdürmesi ilginç bir nokta olacak.'

Foe'yu bulduğum için duyduğum sevinç birden yok oldu. oturduğum yere bir külçe gibi çöktüm.

'Ada tek başına bir öykü oluşturmuyor," dedi Foe yumuşak bir biçimde elini dizime koyarken. 'Onu ancak daha geniş bir öykünün içine oturtarak bir canlılık kazandırabiliriz. Tek başına, içi su dolu bir teknenin okyanusta günlerce akıntıya kapılmış sürüklenmesi ve bir gün hiç gürültüsüz sessizce sulara gömülmesi kadar sıradan bir öykü. Adada ışık ve gölge eksik. Baştan sona hep aynı şey. Bir somun ekmek gibi. Açlıktan ölüyorsak bizi canlandırır ama daha lezzetli şekerlemeler ve pastalar varken kim ekmeği tercih eder?'

'Okumadığınız mektuplarımda' dedim, "size, eğer öykü aptalca geliyorsa, bunun nedeninin bu kadar inatla sessizliğini koruması olduğuna inandığımı söylemiştim. Eksikliğini hissettiğiniz gölge orda var: O, Cuma'nın dilini yitirmesi.'

Foe yanıt vermedi. Ben de devam ettim.' Cuma'nın dilinin öyküsü anlatılamaz bir öykü. Veya benim tarafımdan anlatılamaz bir öykü. Aslında, Cuma'nın dili hakkında bir sürü öykü anlatılabilir ama gerçek öykü, bir dilsiz olan Cuma'nın içinde gömülü. Gerçek öykü, biz sanatın yardımıyla Cuma'ya bir ses vermenin yolunu bulana kadar bilinemeyecek.

'Bay Foe,' diye giderek zorlanarak devam ettim, 'Evinizde yaşarken, bazen yatağımda uyanık yatar ve kulağımda kanın basıncını dinlerken, aşağıda Cuma'nın sessizliğini duyardım. Onun sessizliği merdivenlerden bir duman gibi, siyah bir duman gibi yükselirdi. Bir süre sonra nefes alamaz, yatağımda boğulacağımı sanırdım. Ciğerlerim, yüreğim ve kafam siyah dumanla dolardı. Yataktan fırlayıp perdeleri açar, kafamı pencereden

dışarı sarkıtır temiz havayı ciğerlerime çekerken gökyüzünde yıldızların hâlâ varolduğunu görmek için başımı yukarı kaldırırdım.

'Mektuplarımda size Cuma'nın dansından sözetmiştim. Ama bu öykünün tümünü anlatmadım daha.

'Cuma sizin cübbelerinizi ve peruğunuzu keşfettikten sonra, onları üniforması olarak benimsedi ve tüm günlerini kendine özgü bir biçimde dansederek, dönerek ve şarkı söyleyerek geçirmeye başladı. Size anlatmadığım şey, dans ederken cübbe ve peruktan başa hiçbir şey giymediğiydi. Dururken, ayak bileklerine kadar örtülü olduğu halde, dans etmeye başladıktan sonra, cübbenin etekleri öyle bir savruluyor ki, onu gören böyle dans etmesinin tek amacının cübbenin altındaki çıplaklığını sergilemek olduğunu düşünebilirdi.

'Cruso bana köle tüccarlarının mahkumlarını daha uysal bir hale getirmek için dillerini kesme alışkanlıkları olduğunu söylediğinde, itiraf edeyim ki nezaket gereği gerçeği biraz değiştirerek ve yumuşatarak söyleyip söylemediğini merak etmiştim: Kesilmiş bir dil acaba yalnızca kesilmiş bir dili mi ifade ediyordu yoksa daha gaddarca bir sakatlamayı da anlam olarak içeriyor muydu? Dilsiz köle, aynı zamanda erkekliği yok edilmiş bir köle mi demekti?

'Onun mırıltısını duyduğum o ilk sabah odanın kapısına geldiğimde, Cuma'yı cübbesi etrafında savrularak dansederken gördüm. Öylesine şaşkındım ki, benden o zamana kadar gizlenen şeye, hayretten ağzım açık vaziyette hiç utanç duymadan bakakaldım. Çünkü Cuma'yı daha önce de çıplak görmeme rağmen, bu her zaman belirli bir mesafeden olmuştu. Adamızda edep kurallarına mümkün olduğu kadar uymaya çalışırdık, Cuma da en az bizim kadar bu kurallara uyardı.

'Cruso'nun Cuma'nın ağzını açıp bana dili olmadığını gösterdiği zaman hissettiğim iğrenme duygusunu size anlatmıştım. Cruso'nun görmemi istediği ve benim görmemek için gözlerimi kaçırdığım şey ağzının arkasındaki kalın dil köküydü. Daha sonra bu kökü hep Cuma kendi kendine bir şeyler gevelemek için çaba gösterdiğinde heyecanının etkisiyle gerilen, eğrilen ikiye bölünmüş bir kurtçuğun ölüm sancıları içinde kıvranması gibi eğilip bükülen sakat bırakılmış bir organ parçası gibi canlandırdım gözümde. O geceden sonra daha iğrenç bir sakatlığı da görmek

zorunda kalacağımdan korkmaya başladım sürekli olarak.

'Dans sırasında hiç bir şey hareketsiz değildi ancak yine de her şey hareketsizdi. Savrulan cübbe, Cuma'mn omuzları üzerinde yerleştirilmiş ve Cuma'yı içine alan al renkli bir çana benziyordu. Cuma onun merkezindeki koyu renkli sütundu. Benden gizlenen şey ortaya çıkmıştı. Gördüm. Veya daha doğrusu gözlerim onlara sunulan görüntü karşısında açık kaldılar.

'Gördüm ve gördüğüme inandım. Ancak, daha sonra Thomas'ı anımsadım. O da görmüş ama elini yaraya değdirene kadar inanamamıştı.

'Bu konuların tekrar vücut kazanmadan nasıl bir kitapta yer alabileceğini bilmiyorum. İlk kez adınızı duyduğumda, sizin en çaresiz tövbekârların en gizli itiraflarına işiniz icabı tanık olan çok gizemli bir şahsiyet, bir tür vaiz olduğunuzu söylediler. Kendi kendime, sizin önünüzde o sizin ipten kazıktan kurtulmuş haydutlarınız gibi diz çöküp ağıza alınmayacak mahremiyetlikte itiraflarda bulunmayacağıma söz verdim: Söylenebilecekleri basit bir dille açıklıkla anlatacak, söylenemeyecekleri öylece bırakacaktım. Ama burda size en gizli sırlarımı açıyorum! Siz kadınların kendisine karşı savunma için silahlandıkları, ama yine de sonunda güçsüz kaldıkları, o ünlü hovardalardan birine benziyorsunuz. Onların ünü, en etkili silahlarıdır.'

'Bana Bahia hakkında ihtiyacım olanları anlatmadınız henüz,' dedi Foe.

'Kendi kendime dedim ki: (bunu daha önce itiraf etmemiş miydim?) O ağının ortasında avının kendisine doğru gelmesini bekleyen sabırlı bir örümcek. Onun kollarından kurtulmak için çırpınırken, bizi yutmak için ağzını açar, son nefesimizle çığlık çığlığa yardım isteriz. O ise zayıf bir gülümseme ile, "Sizi ben çağırmadım." der, "Siz kendi isteğinizle geldiniz."'

Aramızda uzun bir sessizlik oldu. 'Hiç gitmeyi düşünmediğim kıyılara sürüklendim!. Kelimeler dudaklarımdan hiç düşünmeden dökülmüştü. Anlamı neydi? Aşağıdaki sokaktan bir kadının azarlayan sesi geliyordu. Kadının tiradı sürdükçe sürdü. Gülümsedim — kendimi tutamadım — Foe da gülümsedi.

'Bahia'ya gelince,' dedim, Ondan o kadar az söz etmem benim seçimim. Adanın öyküsü ile tanınmak istiyorum. Siz ona bir episod diyorsunuz ama ben onu kendi başına bir öykü olarak

değerlendiriyorum. Benim adaya gelişimle başlıyor ve Cruso'nun ölümü, Cuma ile benim İngiltere'ye yeni bir hayat için umutla dolu olarak dönüşümüzle bitiyor. Bu büyük öykü içinde daha küçük öyküler de yer alıyor: Yolculuk ettiğim gemideki isyan sonucunda adaya bırakılmam (benim tarafımdan Cruso'ya anlatılıyor), Cuma'nm öyküsü, bu bir öyküden çok bir bilmece ya da anlatımda bir muamma (ben bunu özenle açılmış bir ilik olarak görüyorum. İlik hazır ancak düğme yok). Bütün olarak bakıldığında başı sonu olan, hatta hoşa giden yan konuları içeren, yalnız sağlam ve çeşitlemeleri olan bir orta bölümden yoksun (bu da Cruso'nun setlerini kazarken çok zaman harcadığı benim de kıyılarda gereğinden fazla dolaştığım bölümler) bir kurgusu var öykümün. Bir keresinde yamyamları ve korsanları icat ederek bir orta bölüm sağlamayı önermiştiniz. Bunları kabul edemezdim çünkü gerçekdışıydılar. Şimdi de adayı, yitirdiği kızını arayan kadının tarihçesinde bir bölüme indirgemeyi öneriyorsunuz. Bunu da reddediyorum.

'En büyük yanılgınız, benim ve Cuma'nm sessizliği arasındaki farkı anlamayışınız oldu. Cuma'nın kelimeler üzerinde hiç bir egemenliği yoktur. Bu yüzden başkalarının arzuları doğrultusunda gün be gün yeniden biçimlenmeye karşı hiçbir savunması da yoktur. Onun bir yamyam olduğunu söylerim ve bir yamyam olur. Bir çamaşırcı olduğunu söylerim, çamaşırcı olur. Cuma'nm gerçeği nedir? Şöyle karşılık vereceksiniz: O ne yamyam, ne de çamaşırcıdır. Bunlar yalnızca adlardır. Onun aslına değinmezler. O gerçek bir varlıktır. Kendidir. Cuma Cuma'dır. Ama öyle değil. Kendisine karşı ne olursa olsun (peki, kendisine karşı, kendisi için birisi midir o? — bunu bize nasıl söyler?) dünyaya karşı ben onu ne yaparsam odur. Böylece Cuma'nın sessizliği çaresiz bir sessizliktir. O sessizliğinin çocuğudur. Doğmayan bir çocuk, doğmayı bekleyen ve doğamayan bir çocuktur o. Öte yandan, Bahia ve öbür konularla ilgili benim sürdürdüğüm sessizlik, seçilmiş ve amaçlı bir sessizliktir: benim kendi sessizliğimdir. Bahia, iddia ediyorum ki kendi başına bir dünyadır. Brezilya ise daha da geniş bir dünyadır. Bahia ve Brezilya bir ada öyküsüne ait olamazlar, onun sınırları içine alınamazlar. Örneğin, Bahia sokaklarında zenci kadınların tepsiler içinde satmak üzere şekerlemeler taşıdıklarını görürsünüz. Bu şekerlemelerden bazılarının

adlarını söyliyeyim: *Pamonhas* veya yerli mısır ekmeği: *quimados,* Fransızların bonbon dedikleri şekerleme; mısır ile yapılan bir kek *pao de milho* pirinçle yapılan kek *pao de arroz;* şeker kamışından yapılan *rolete de cana.* Bunlar şimdi anımsadıklarım. Ama bunlardan başka daha çok var hem tatlı hem baharatlı, herhangi bir sokağın her köşesindeki tatlıcının tepsisinde hemen hepsi bulunabilir bunların. Sokaklarında sabahtan akşama kadar insan kalabalıklarının aktığı bu canlı şehirde ne kadar çok tuhaf ve yeni şeyin olduğunu tahmin edebilirsiniz. Bu insanların arasında ormanlardan gelen yerliler, kuzguni renkli Dahomeyanlar, gururlu Lusitanyalılar her tondan melezler vardır. Kölelerinin taşıdığı tahterevanları içindeki şişman tüccarlar, dansçılar ve kendi kendini kırbaçlayanların oluşturduğu yürüyüş alayları, yiyecek satıcıları ve horoz döğüşlerine giden kalabalık arasında geçerler. Bahia'yı bir kitabın kapakları arasına nasıl sığıdırabilirsiniz? Yalnızca ıssız adalar ve kimsesiz evler gibi küçük ve az kişili yerler kelimeler ile ele geçirilebilir. Ayrıca benim kızım artık Bahia'da değil. Kıtanın iç kısımlarına doğru gitti. Oralar o kadar geniş ve yabancı yerler ki, tasavvur bile edemiyorum. Orda Cruso'nun anlattığı gibi öylesine büyük çiftlikler ve ovalar var ki, insan bir böcek gibi küçücük ve önemsiz hissedebilir kendini.

'Bakın, ben sizin bildiğiniz o hırsız ve soyguncularınızdan biri değilim. Onlar, abuk subuk günah çıkartırlar ve doğru Tyburn'deki idam meydanına yollanıp sonsuza kadar sessiz olmaya mahkum olurlar. Böylece onların size anlattığı öyküyü istediğinizce değiştirebilirsiniz. Benim hâlâ sizi yönlendirme ve düzeltme olanağım var. Herşeyden önce öykümü elimde tutma gücüne sahibim. Böyle davranarak öykümün sahibi olabilir miyim ne dersiniz?'

Foe, 'Dinlemenizi istediğim bir öykü var Susan' dedi. 'Newgate'e ziyaretçi olarak geldiğim dönemde hırsızlık yaptığı için yakalanmış bir kadın Tyburn meydanına götürülmek üzere tam arabaya bindirileceği sırada, gerçek itiraflarını yapmak için bir rahip istemiş. Çünkü dediğine göre daha önce yaptığı itiraflarda gerçeği söylememiş. Böylece kilisenin papazı çağrılmış. Kadın papaza suçlu bulunduğu hırsızlıklar ile ilgili itiraflarda bulunduktan sonra başka hırsızlıklarını da anlatmış. Sayısız günah ve namussuzluklarını sıralamış. İki çocuğunu terkettiğini, üçüncüsünü beşikte boğduğunu söylemiş. Biri İrlanda'da, biri Carolina

adalarına gitmiş olan, biri de şu anda Newgate'de yaşayan hepsi de hayatta olan üç kocası olduğunu anlatmış. Daha sonra çocukluğunda ve genç kızlığında işlediği suçları ayrıntıları ile anlatmaya girişmiş. Güneş gökyüzünde iyice yükselmişmiş. Gardiyan kapıda sabırsızlıkla bekliyormuş ki, papaz kadını susturmuş. "Benim için bütün bu anlattıklarınıza inanmak çok güç bayan," demiş, "tek bir insanın hayatı boyunca bu kadar çok günah işleyebilmesinin olanaksız olduğunu sanıyorum. Gerçekten de inanmamı istediğiniz kadar büyük bir günahkar mısınız?" "Doğruyu söylemezsem peder," diye yanıt vermiş kadın, (kadının İrlandalı olduğunu söylemeliyim) "Kutsal kitaba karşı gelmiş olmaz mıyım? Bu ise daha önce itiraf ettiklerimden daha büyük bir günah değil mi? Ve daha fazla günah çıkartma ve pişmanlık gerektirmiyor mu? Ve eğer duyduğum pişmanlık gerçekten derinden hissedilmemiş ise (pişmanlığı içten miydi? — yüreğimi yokladım ama bir şey söylemek mümkün değil, öyle karanlık ki orası) o zaman itiraflarım da gerçeklikten uzak olmaz mı?" Böylece kadın itiraflarına söylediği her şeyin doğruluğu konusunda kuşku yaratarak devam etmiş. Sonunda arabacı uyuya kalmış, meydanda kadını bekleyen meraklılar topluluğu sıkılarak evlerine gitmiş. Papaz artık ellerini kaldırarak isyan edercesine kadının günahlarını affettiğini söylemiş. Ama kadın itiraz ediyor ve henüz öyküsünü bitirmediğini söylüyormuş. Papaz sonunda onu dinlemeyip çekip gitmiş.'

'Neden anlatıyorsunuz bu öyküyü bana?' diye sordum. "İpe çekilme zamanı gelen o kadın ben miyim? Ya siz? Siz papaz mısınız?'

'Öyküye istediğiniz anlamı vermekte ve onu istediğiniz gibi kullanmakta özgürsünüz,' diye yanıtladı. 'Benim için bu öyküden çıkarılacak ders hepimizin bu dünyaya bir borç ödeme zamanımızın geleceği ve ondan sonra sonsuza kadar sessiz kalmaktan hoşnut olacağımızdır.'

'Bana göre bu öyküden çıkan sonuç en güçlü olanın en son sözü söylediğidir. Hüküm kararını verenlerden ve onların uygulayıcılarından söz ediyorum. Her kademeden. Eğer o İrlandalı kadın ben olsaydım, son saatlerimin öyküsünün nasıl bir yorumcuya teslim edildiğini bildiğimden mezarımda son derece rahatsız yatardım.'

'Öyleyse size ikinci bir öykü anlatayım. Bir kadın (bu da başka) ölüme mahkum edilmiş — ama suçu neydi unuttum — hüküm günü yaklaştığında kadın giderek umutsuzluğa düşmüş. Çünkü geride kalacak kızına bakacak birini bulamamış. Sonunda kadına acıyan gardiyanlardan biri karısı ile konuşup küçük kızı evlat edinmeye karar vermiş. Kadın çocuğunu üvey annesinin kucağında salimen gördüğünde onu yakalayanlara dönmüş ve demişki "Şimdi bana ne isterseniz yapabilirsiniz. Çünkü sizin zindanınızdan kaçtım ben. Burada benim yalnız kabuğum kaldı (sanırım burada kelebek doğduğunda arkasında bıraktığı kabuğu kastetmiş)."Bu çok eski günlere ait bir öykü. Şimdi annelere karşı o kadar barbarca davranmıyoruz. Herneyse bu da bir ders içeriyor, o da şu: Sonsuza kadar yaşamanın bir çok yolu var.'

'Bay Foe, benim, bir hokkabazın kolundan birer birer güller çıkarması gibi çeşit çeşit darbımeseller yaratacak bir yeteneğim yok. Bir zamanlar ben de ünlü olmak isterdim. Sokakta yürürken bütün başların bana dönmesini ve çevremdeki insanların beni izleyerek birbirlerine fısıldamalarını arzu ederdim. "Bak işte ünlü kazazede Susan Barton geçiyor!" diyeceklerdi. Ama bu boş hevesimden vazgeçeli çok oldu. Bir bakın bana! İki gündür ağzıma bir lokma koymadım. Giysilerim yırtık pırtık. Saçlarım yağ içinde. Yaşlı bir kadın gibi görünüyorum. Pasaklı ihtiyar bir çingene gibi. Kapı eşiklerinde, kilise avlularında, bahçe çitlerinin altında yatıyorum. Dilenci gibi yaşamaktan hoşlandığımı mı sanıyorsunuz? Bir banyodan sonra yeni giysiler giyebilir ve sizden alacağım bir tanıtım mektubu ile yarın kendime iyi bir evde ahçı olarak bir iş bulabilirim. Her bakımdan gerçek hayata dönebilirim. Yani sizin bana önerdiğiniz hayata. Ama şimdi içinde bulunduğum durum bir sefalet. Bir insanın değil bir mahluğun yaşadığı bir hayat bu. Erkekler bir fahişeyi canlı bir vücut yerine kullanırlar. Dalgalar beni kaldırıp bir adanın kıyısına attı. Aynı dalgalar bir yıl sonra beni kurtaracak olan gemiyi getirdiler. O yılın gerçek öyküsünü, bu öykünün Tanrının büyük tasavvuru içinde aldığı yeri kavramaktan acizim. Bu konuda yeni doğmuş bir bebek kadar bilgisizim. İşte bu yüzden tedirginim. İşte bu yüzden sizi bir gölge gibi izleyerek peşinizden saklandığınız yere kadar geldim. Sizin benim gerçek öykümü anlatabilecek yegâne kişi olduğunuza inanmasam burada olur muydum sanıyorsunuz?

'Müz'ün öyküsünü biliyor musunuz Bay Foe? Müz bir kadındır. Geceleri ozanları ziyaret edip onlara öyküler tevlit eden bir tanrıçadır. Ozanlar daha sonra Onun ziyaretini anlatırken, tanrıçanın kendilerini en çaresiz hissettikleri bir anda çıkıp geldiğini ve büyülü ateşiyle onlara dokunduğu söylerler. Büyülü ateşin etkisi ile kurumuş olan kalemlerinden yazılar akmaya başlar. Sizin için anılarımı yazdığımda, kalemimin altında ne kadar donuk, boş ve ölü bir yaşantı yarattığımı ve bunun ne kadar da adanın kendisine benzediğini gördüm. İşte o zaman bir Müzün, ama genç bir erkek Müzün varolmasını ve geceleri bayan yazarları ziyaret ederek kalemlerine hayat vermesini ne kadar çok arzu ettim. Ama şimdi daha iyi biliyorum. Müz hem esin kaynağı hem de tanrıçaydı. Benim işlevim öyküme sonuna kadar sahiplenmek değil, yalnızca öykümün esin kaynağı olmakla sınırlıydı. Öyküm bana değil, size ait. Ama tartışmam neye yarar? Mahkemede bir adam karşılaştırma yapmaktan dolayı ne zaman suçlanmıştır ki. Ben neden suçlanayım?'

Foe yanıt vermedi ama odanın perde ile örtülü bölümüne gitti ve elinde bir kavanozla döndü. 'İtalyan usulü bademli bisküvi' dedi, "Ne yazık ki size ikram edecek bundan başka bir şeyim yok."

Bir tane alıp dilimin ucuyla tadına baktım. Öyle hafifti ki, dilimin üzerinde eridi. "Krallara lâyık bir şey" dedim. Foe gülümsedi ve başını salladı. Cuma'ya da bir büsküvi uzattım. İsteksizce aldı. 'Birazdan bizim oğlan gelir. Onu akşam yemeği için dışarı yollarım.'

Bir sessizlik oldu. Evlerin çatılarını ve çan kulelerini seyredaldım. 'Kendinize gizlenecek iyi bir köşe bulmuşsunuz,' dedim, 'tam bir kartal yuvası. Ben anılarımı penceresiz bir odada, dizlerimin üzerine koyduğum bir kâğıda ve mum ışığında yazdım. Benim öykümün öylesine donuk olmasının nedeni sizce bu olabilir mi? — yani görüşüm kısıtlanmıştı, yeterince geniş bir açıdan göremiyordum?'

'Hep aynı şeyi, tekrarlar görünmesine karşın sıkıcı bir öykü değil' dedi Foe.

'Kendi kendimize bunun gerçek olduğunu anımsattığımız sürece sıkıcı değil. Ama bir serüven olarak gerçekten sıkıcı. Yamyamları da öykünün içine sokmam konusunda baskı yapma-

nızın nedeni de buydu değil mi?' Foe düşünceli bir biçimde başını bir oraya bir buraya yatırdı. 'İşte Cuma, karşınızda yaşayan bir yamyam olarak duruyor' diye sürdürdüm, 'Dikkat edin. Eğer Cuma'dan yola çıkarsak, yamyamlar İngilizlerden hiç de daha az sıkıcı değiller' 'İnsan etinden uzaklaştıkça canlılıklarını yitirdiklerinden kuşkum yok,' diye Foe yanıtladı.

Kapı vuruldu ve bizi eve getiren oğlan içeri girdi. 'Hoşgeldin Jack!' diye seslendi Foe. 'Daha önce tanıştığın Bayan Barton da bizimle birlikte yiyecek. İki porsiyon ister misin?' Cüzdanını çıkardı ve Jack'e para verdi. 'Cuma'yı unutmayın,' diye araya girdim. 'Cuma, uşak için de bir porsiyon tabii' dedi Foe. Oğlan dışarı çıktı. Onu cam fabrikasındaki çöplüklerde yatan yetim ve kimsesiz çocuklar arasında buldum. Tahmimine göre on yaşında ama şimdiden ünlü bir yankesici.'

'Onu eğitmeye çalışmıyor musunuz?' diye sordum. 'Onu dürüst bir insan haline getirmek onu, ıslahevine mahkum etmek demektir' dedi. 'Bir kaç mendil için bir çocuğun ıslahevine gitmesine ister misiniz?' 'Hayır, ama onu darağacı için eğitiyorsunuz böylelikle,' diye karşılık verdim. 'Onu yanınıza alıp biraz eğitip, okuma yazma öğreterek çırak olarak kullanamaz mısınız?' 'Eğer bu önerinizi uygulasaydım, şimdi sokaklardan kurtarıp odamda yatırdığım kaç tane çırağım olurdu biliyor musunuz?' dedi Foe. 'Hırsızların ustası olduğum zannıyla kendim darağacını boylardım. Jack kendi hayatını yaşayacak. Bu hayat olasılıkla onun için tasarlayabileceğim herhangi bir hayattan daha iyi olacaktır.' 'Cuma'nın da kendi hayatı var yaşanacak. Ama bu nedenle onu kendi hayatını yaşaması için sokaklara salıvermiyorum.' 'Neden yapmıyorsunuz ki?' diye sordu Foe. 'Çünkü çaresiz ve yardıma muhtaç,' diye karşılık verdim, 'Çünkü Londra onun için yabancı bir yer. Çünkü bir kaçak sanılabilir ve satılıp Jamaika'ya gönderilebilir.' 'Kendi ırkından olanlarla birlikte olsa, karnı doyurulup bakılsa daha iyi değil mi?' diye sordu. 'Londra'da sandığınızdan da daha çok zenci var. Yazın öğleden sonra Mile End Road'da, ya da Paddington'da bir yürüyün göreceksiniz. Cuma öbür zenciler arasında daha mutlu olmaz mı? Bir sokak orkestrasında çalarak bir kaç kuruş kazanabilir. Böyle gezici gruplar çok. Flütümü ona armağan ederim.'

Cuma'ya doğru bir bakış fırlattım. Yanılıyor muydum yoksa

gözlerinde konuşulanları anladığına dair bir pırıltı mı vardı? 'Bay Foe'nun dediklerini anlıyor musun Cuma?' dedim. Bana boş boş baktı.

'Batıda olduğu gibi Londra'da da işçi pazarlarımız olsaydı, Cuma, sırada omzunda çapasıyla bekler, bahçıvan olarak kiralanabilirdi. Tek bir söz bile etmesi gerekmeyebilirdi.'

Jack o sırada dönmüştü. Elindeki üstü örtülü tepsiden iştah açıcı kokular yükseliyordu. Tepsiyi masanın üzerine koydu ve Foe'nun kulağına bir şeyler fısıldadı. 'Bize bir kaç dakika izin verin, sonra onları içeri al' dedi Foe, sonra bana dönerek, 'Konuklarımız var. Ama önce yemeğimizi yiyelim' dedi.

Jack salçalı sığır eti, ekmek ve bir testi bira getirmişti. Tepside yalnız iki tabak olduğu için, Foe ile ben önce yedik. Daha sonra ben tabağımı Cuma için tekrar doldurdum ve ona verdim.

Kapı vuruldu. Foe açtı. Işık, Epping Ormanı'nda bıraktığım kızın üzerine düştü. Kızın arkasında gölgede bir kadın daha vardı. Ben şaşkınlıktan donmuş bir vaziyette hareketsiz dururken, kız odaya girdi, kollarını boynuma dolayıp yanağımdan öptü. Vücudumdan soğuk bir ürperti geçti ve yere düşeceğimi hissettim. 'Ve işte Amy,' dedi kız. 'Deptford'dan Amy, küçükken benim dadımdı.' Kulaklarım uğulduyordu ama kendimi zorlayarak Amy'e baktım. Benim yaşlarımda, ince uzun, temiz yüzlü bir kadındı. Başlığının altında açık renk bukleleri görünüyordu. 'Sizinle tanıştığım için memnun oldum' diye mırıldandım. 'Ama daha önce sizinle hiç karşılaşmadığıma eminim.'

Biri koluma dokundu. Foe'ydu. Beni iskemleye doğru götürdü, oturmama yardımcı olup elime de bir bardak su tutuşturdu. 'Geçici bir baş dönmesi' dedim. Başıyla söylediğimi onayladı.

'Böylece hepimiz bir aradayız,' dedi Foe. 'Lütfen oturun, Susan. Amy siz de.' Yatağı işaret etti. Jack Foe'nun yanında duruyor ve bana merakla bakıyordu. Foe ikinci bir lamba yakıp şöminenin üzerine koydu. 'Bir az sonra Jack bize kömür getirip ateşi yakacak, öyle değil mi Jack?' 'Evet, efendim,' dedi Jack.

'Akşam oluyor, Cuma ve ben burda kalmayacağız,' diye konuştum.

'Gitmeyi düşünemezsiniz,' diye karşılık verdi Foe. 'Gidebileceğiniz bir yeriniz yok. Ayrıca en son ne zaman böyle insanlarla

birlikte oldunuz? Dostlarla?'

'Hiçbir zaman,' diye karşılık verdim, 'Hayatımda hiçbir zaman böyle insanlarla birlikte olmadım. Ama şimdi buranın oyuncuların toplanma yeri olduğunu görüyorum. Bay Foe, bu kadınların benim için bütünüyle yabancı olduklarını tekrar tekrar söyleyerek nefes tüketmek istemiyorum. Çünkü siz hemen akabinde belliğimi yitirdiğimi, unuttuğumu, ileri süreceksiniz ve onlara öykülerini anlatmaları için işaret vereceksiniz. Onlar da benim bir oyuncusu olduğumu iddia ettikleri geçmişe ait uzun öyküler anlatmaya başlayacaklar.

'Bütün bunların doğru olmadığını söyleyip itiraz etmekten başka ne yapabilirim? Ben de sizin gibi kendi kendimizi aldatmanın binbir türlü yolunu bilirim. Ama kim olduğumuzu ve geçmişte kim olmuş olduğumuzu bildiğimize inanamadan nasıl yaşayabiliriz? Size sizin benden beklediğiniz kadar yardım etmeye hazır olsaydım — kızımın Brezilya yaylaları tarafından yutulduğuna inanmama rağmen, kızımın son bir yılı İngiltere'de geçirip, şu anda bu odada onu hemen tanıyamadığım bir kılıkta bulunduğunu kabul etseydim — çünkü benim anımsadığım kızım uzun boylu, koyu renk saçlı ve kendine ait bir adı olan biri — dalgaların üzerinde sürüklenen ve içinde yazılı bir mesaj taşıyan bir şişe olsaydım ve bu mesaj açık denizlerde kaybolmuş bir denizciden olabileceği gibi, nehirde aylak aylak,balık tutan bir çocuktan da olabilseydi — içime tıkıştırılan her öyküyü alıp onunla uyum kurmaya hazır bir hazneden başka bir şey olmasaydım, işte o zaman bana yol verirdiniz, kendi kendinize şöyle derdiniz: "Bu kadın kadın değil, boş, gerçekliği olmayan kelimelerin tıkıldığı bir çuval".

'Ben bir öykü değilim Bay Foe. Sizi bir öykü olarak etkilemiş olabilirim çünkü başımdan geçenleri anlatırken hiç bir önsöze gerek duymadan kayıktan sulara kendimi bırakışım ve kıyıya doğru yüzüşümle başladım. Ama benim hayatım dalgaların içinde başlamadı. Dalgalardan önce, Brezilya'daki mutsuz arayışım, oradan kızımın henüz benimle birlikte olduğu yıllara ve sonuçta doğduğum güne kadar uzanan bir hayatım var. Bunların tümü anlatmayı seçmediğim bir öyküyü oluşturuyor. Bu öyküyü anlatmayı yeğlemiyorum çünkü hiç kimseye, size bile benim, dünyada gerçek bir tarihi olan gerçek bir varlık olduğumu kanıtlamam

gerektiğini düşünmüyorum. Bunun yerine adayı, orda kendimi, Cruso'yu ve Cuma'yı ve üçümüzün orda neler yaptığını anlatmayı yeğliyorum. Çünkü ben öyküsünü kendi arzusuna göre anlatarak özgürlüğünü ortaya koyan özgür bir kadınım.'

Bu noktada nefes almak için durakladım. Kız ve kadın, her ikisi de beni ilgiyle dinliyorlardı. Tavırlarında dostluğa benzer bir şey sezdim. Foe beni yüreklendirmek istercesine başını salladı. Jack elinde kömür kovası ile hareketsiz duruyordu. Cuma bile gözlerini bana dikmişti.

Odanın öbür tarafına doğru yürüdüm. Kıza yaklaştığımda onun durumunu bozmadan gözlerini gözlerimdem kaçırmadan beklediğini gördüm. Benim için geriye yalnız bir tek deney kalıyor diye düşündüm. Onu kollarıma aldım ve dudaklarından öptüm. Onun kendini bıraktığını ve beni öptüğünü hissettim. Tıpkı bir aşığın öpücüğüne karşılık verir gibi öpmüştü beni. Ona dokunduğumda çözülmesini, etlerinin kâğıt parçaları gibi buruşup akıp gitmesini mi ummuştum? Onu sıkı sıkı tuttum ve parmaklarımı omuzlarına bastırdım. Gerçekten de benim kızımın eti miydi bu? Gözlerimi yumdum. Açtığımda Amy'nin yüzünün benimkinden bir kaç santim uzakta dudakları yarı açık bir biçimde sanki bir öpücük beklermiş gibi sallandığını gördüm. 'Her şeyiyle benden o kadar farklı ki' diye mırıldandım. Amy başını salladı. 'O sizin rahminizden doğdu. O sizin gerçek çocuğunuz' diye karşılık verdi. 'Çok gizli bazı yönlerden size çok benziyor.' Kendimi geri çektim. 'Ben gizli yönlerden söz etmiyorum. Ben kahverengi saçlardan ve mavi gözlerden sözediyorum.' Kızın yumuşak aciz dudaklarından da sözedebilirdim ama onu kırmak istemiyordum. 'O annesinin olduğu kadar babasının da çocuğu' dedi Amy. Ona, kızın babasının çocuğu olduğu doğruysa eğer, o zaman babasının benim tam karşıtım olması gerektiğini ancak insanların genellikle karşıtları ile evlenmediklerini, çok ince noktalarda birbirlerine benzer kişilerle evlendiklerini söylemek üzereydim ki, bunun yine boşuna nefes tüketmek olacağını farkettim. Çünkü Amy'nin gözlerindeki ışığın dostluktan çok budalalıktan kaynaklandığını anlamıştım.

'Bay Foe,' diyerek ona döndüm. Çünkü artık bakışlarımda gerçek bir çaresizliğin okunduğuna ve onun da bunu gördüğüne inanıyordum. 'Nasıl bir ailenin içine yuvarlandım ben? Artık hiç

bir şey bilemiyorum. Bu çocuk, kendini benim adımla tanıtan bu çocuk bir hayalet. Kanlı canlı bir hayalet. Eğer gerçekten böyle bir şey varsa tabii. Nedenini anlamadığım bir biçimde beni izliyor ve kendi yetmezmiş gibi bir de başka hayaletleri de yanında getiriyor. Kendi kendime onun Brezilya'da yitirdiğim kızımın yerini doldurmak üzere yaratıldığını ve sizin tarafınızdan beni teselli etmek üzere gönderildiğini söylüyorum. Ama hayalet çağırmada beceriksiz olduğunuz için kızımla uzaktan yakından hiç bir ilgisi olmayan birini bulmuşsunuz. Ya da içten içe kızımın öldüğünü düşünüyorsunuz ve onun ruhunu çağırıyorsunuz. Kurada şans eseri benim adımı taşıyan yanında bir de refakatçisi olan bir ruh çıkıyor. İşte benim düşüncelerim bunlar. Oğlana gelince, onun da bir hayalet olup olmadığını bilmiyorum. Benim için bu o kadar da önemli değil zaten.

'Ama eğer o kadınlar sizin yaratıklarınızsa, beni sizin talimatlarınız doğrultusunda ziyaret edip, sizin onlar için hazırladığınız kelimelerle konuşuyorlarsa, o zaman ben kimim? Ya siz? Ya siz kimsiniz gerçekten? Ben size kendimi kendimin olduğuna inandığım kelimelerle tanıtmıştım — kendimi suya bıraktım, yüzmeye başladım, saçlarım çevremde yüzüyordu ve böyle sürüp gidiyordu, kelimeleri anımsıyacaksınız — daha sonra uzun bir süre sizin tarafınızdan hiç okunmayan o mektupları yazdım. Bir süre sonra yazılanlar gönderilmemeye başlandı. En sonunda da yazmayı tümden bıraktım. Ama bütün bu süre boyunca yazarlığıma güvenmeyi sürdürdüm.

'Sonunda sizinle aynı odada biraraya geldik. Kuşkusuz burada size her hareketimi anlatmam gereksiz çünkü gözünüzün önündeyim. Siz kör değilsiniz. Ama kendimi açıklamayı ve anlatmayı burada da sürdürdüm. Dinleyin! Karanlık merdiven sahanlığını, çıplak odayı ve perde ile gizlenmiş cumbayı betimledim. Tüm bunları siz benden çok daha iyi tanıyorsunuz. Sizin görünüşünüzü, benim sözlerimi anlatıyorum. Konuştuğum kişiyle konuşmak için bir gereksinimim olmadığı halde niçin konuşuyorum?

'Başlangıçta size adanın öyküsünü anlatacağımı ve onu anlattıktan sonra daha önceki hayatıma döneceğimi düşünmüştüm. Ama şimdi hayatımın bütünü bir öykü haline geldi. Geriye kendime ait hiçbir şey kalmadı. Benim ben olduğumu ve o küçük

kızın da sizin onun için uydurduğunuz kelimeleri konuşan başka bir yerden gelmiş bir yaratık olduğunu düşünüyordum. Ama şimdi kuşkuluyum. Bana kuşkudan başka bir şey bırakılmadı. Ben kendimden bile kuşkuluyum. Beni konuşan kim? Ben de başkası tarafından oluşturulan bir şey miyim? Nereye aitim? Ve siz, kimsiniz?'

Tüm bu konuşma boyunca Foe şöminenin yanında hareketsiz duruyordu. Ondan bir yanıt bekliyordum çünkü daha önce kelime bulamamazlık etmemişti hiç. Ama bana yanıt vermek yerine yanıma yaklaştı. Beni kollarına aldı ve öptü. Kızın daha önce yaptığı gibi ben de onun bu öpüşüne karşılık verdim (peki ama bunu kime itiraf ediyorum?). Tıpkı bir kadının aşığını öpmesi gibi öptüm onu.

Yanıt bu muydu? — Onun ve benim bir kadın ve bir erkek oluşumuz ve kadınla erkeğin kelimelerin ötesinde oldukları mı? Eğer öyleyse bu çok sudan bir yanıttı. Daha doğrusu bir yanıttan çok bir gösteriydi. Ve böylesi bir gösteri hiçbir düşünürü tatmin edemezdi. Amy, küçük kız ve Jack eskisinden daha açık bir biçimde gülümsüyorlardı. Nefessiz kaldığımda kendimi ondan kurtardım.

'Çok eskiden Bay Foe,' dedim, 'Bütün bir akşam üstü arkadaşı ile sohbet eden bir kadın ile ilgili bir öykü yazmışsınız. Bu öyküyü kitaplığınızda buldum ve zaman öldürmek için Cuma'ya okudum. Kadın günün sonunda arkadaşını kucaklıyor ve tekrar buluşacakları güne kadar elveda diyor. Ancak arkadaşı ondan kilometrelerce uzakta bir yerde bir gün önce ölmüştür ve kadın bir hayaletle sohbet etmiştir gün boyu. Anımsayacaksınız, kadının adı Barfield'di. Kısaca şunu demek istiyorum. Siz de hayaletlerin bizimle konuşup bizi kucaklayıp öpebileceklerinin farkındasınız.'

'Benim tatlı Susan'ım,' dedi Foe — o böyle deyince çatık kaşlı ifademi yumuşatmak zorunda kaldım. Çünkü hayatımda yıllardır tatlı Susan diye seslenen biri olmamıştı — 'Tatlı Susan'ım, aramızda hangimizin hayalet olup hangimizin olmadığını söyleyecek durumda değilim. Bu soru, sessizce karşısında duracağımız bir soru. Yılanın önünde kımıldamadan duran kuş gibi bizi yutmamasını umarak bekleyeceğimiz bir soru.

'Ama kendini kuşkularından arındıramazsan sana söyleyece-

ğim bir şey belki seni biraz rahatlatabilir. Önce en büyük korkumuzla yüzleşelim. En büyük korkumuz hepimizin bizce bilinmeyen bir büyücü güç tarafından şimdi unuttuğumuz değişik bir alemden bu dünyaya çağrılmış olmamız olgusudur. Senin dediğine göre ben sensin kızını ve onun refakatçisini büyü yoluyla çağırdım (ki böyle bir şey yapmadım). Yine de soruyorum: Diyelim ki böyle bir şey yaptım, sen bu nedenle özgürlüğünü yitirmiş mi oluyorsun? Kendi hayatının efendisi olamıyor musun artık? Biz hepimiz sonu bizim için bilinmez olan, bu sona doğru mahkum suçlular gibi sürüklendiğimiz bir öyküde kuklalar mı oluyoruz? Seninle ben ikimiz de kendi açımızdan yazı yazmanın ne kadar dolambaçlı bir iş olduğunu biliyoruz. Büyü gücünü kullanmak da öyledir. Oturur pencereden dışarı bakarız. Önümüzden deveye benzer bir bulut geçer. Bunu farkedene kadar imge gücümüz bizi Afrika'nın kum çöllerine uçurmuştur bile. Orada kahramanımız (ki o kılık değiştirmiş olan kendimizden başkası değildir) faslı bir eşkiya ile palasını savurarak dövüşmeye başlamıştır zaman yitirmeden. Yelkenli gemi biçiminde ikinci bir bulut geçer gözlerimizin önünden. Birkaç saniye sonra ıssız bir adanın kumsalında çaresiz ve kederli oturuyoruzdur. Bize verilen hayatların bu tuhaf ve havai serüvenlerden daha düzenli ve planlı yaşanacağına inanmak için herhangi bir nedenimiz ya da dayanağımız var mı?

'Biliyorum, serüvenlerin kahramanlarının, senin kendi hayatınla ilgili duyduğun kuşkuları taşıyamayacak kadar basit ve saf insanlar olduğunu söyleyeceksin. Ama kuşkularının da yaşadığın herhangi bir serüvenden daha fazla ağırlığı olmayan öykünün bir parçası olabileceğini hiç düşünmedin mi? Yalnızca soruyorum.

'İnan bana kitaplarımı yazarken çoğu kez kuşku labirentinde kendimi yitirir gibi oluyorum. Böyle bir durumla karşılaştığımda öğrendiğim bir taktik şu anda durduğum yere bir işaret koymak. Böylece ilerki imgesel gezintilerimde geri dönebileceğim bir çıkış noktasına sahip oluyor ve kendimi daha fazla yitirmemiş oluyorum. Böyle bir çıkış noktasının tohumunu attıktan sonra ısrarla çok uzak noktalara ilerliyebiliyorum. Koyduğum işarete ne kadar çok dönersem (bu benim körlüğümü ve yetersizliğimi bana anımsatan bir nokta) kaybolduğumu o kadar kesin olarak biliyorum ve aynı zamanda da yolumu bulmuş olmaktan dolayı da

o kadar yürekleniyorum.

'Senin de imgesel gezintilerinde bilmeden geride kendin için bir işaret bırakmış olabileceğini hiç düşündün mü? (Artık bu noktada keseceğim.) Ya da kendi hayatının efendisi olmadığına inanmayı seçtiysen, senin dışında benim bahsettiğim bu körlük işaretinin bırakıldığını da düşünmüş olabilirsin. Gerçekten bir labirentin içindeysen ya da sokulmuşsan eğer, bu labirentten bir çıkış yolu bulma konusundaki arayışların bu noktadan başlayabilir ve kurtulduğunu farkedene kadar gereksindiğince defalarca aynı noktaya dönebilir.'

Konuşmanın bu noktasında Foe dikkatini benden ayırarak bir süredir onun kolunu çekiştirmekte olan Jack'e yöneltti. Alçak bir sesle bir şeyler konuştular. Foe ona para verdi ve neşeli bir iyi geceler temennisinden sonra Jack odadan dışarı çıktı. Daha sonra Amy saatine bakarak saatin çok geç olduğunu belirtti. 'Çok uzakta mı oturuyorsunuz?' diye sordum. Bana tuhaf bir biçimde baktı. 'Hayır, pek uzak değil,' dedi. 'Hatta hiç uzak değil.' Kız gitmek istemiyormuş gibi görünüyordu ama onu kucakladım ve tekrar öptüm. Bu davranışım onun neşesini yerine getirdi. Onun görünüşü ya da hayali ya da işte herneyse o, artık onu tanıdığım için beni daha az rahatsız etmeye başlamıştı.

'Gel Cuma,' dedim. 'Bizim de gitme vaktimiz geldi.'

Ama Foe karşı koydu. 'Eğer geceyi burada geçirmeyi kabul edersen bana şeref vermiş olacaksın' dedi. 'Ayrıca yatacak yeri nerden bulacaksınız?' 'Yağmur yağmadığı sürece yüzlerce yatak seçeneğimiz var,' diye karşılık verdim. 'O halde benimle kal!,' dedi Foe, 'Sana en azından yumuşak bir yatak sağlarım.' 'Peki ya Cuma?' 'Cuma da kalsın,' dedi Foe. 'Peki Cuma nerde yatacak?' 'Onu nerde yatırmak istersin?' 'Onu asla göndermeyeceğim,' dedim. 'Hiç bir şekilde gitmeyecek,' dedi. 'O halde odadaki şu girintide yatabilir mi?' 'Odanın köşesinde perde ile ayrılmış bölümü işaret ettim. 'Tabii' dedi. 'Yere bir hasır sererim. Bir de minder koyarım.' 'Bu ona yeter,' dedim.

Foe odadaki cumbayı hazırlarken, ben de Cuma'yı kaldırdım. 'Gel, Cuma bu gece yatacak bir yerimiz var' diye fısıldadım. 'Ve eğer şansımız yaver giderse yarın bir kez daha yemek yiyebiliriz.'

Cuma'ya yatacağı yeri gösterip perdeyi çektim. Foe lambayı

kıstı. Onun giysilerini çıkarttığını duydum. Öykümde, yazarı ile bu kadar samimi olmama yol açacak ne gibi kehanetlerin varolduğunu merak ederek bir an duraksadım. Yatağın yaylarının gıcırdadığını duydum. 'İyi geceler Cuma,' diye fısıldadım. 'Hanımına ve Bay Foe'ya aldırma sen. Her şey iyi olacak.' Sonra soyundum ve saçlarımı açtım. Yatak örtülerinin arasına girdim.

Bir süre sessiz yattık. Foe kendi kısmında ben kendi kısmımda. Sonunda Foe konuştu. 'Bazen kendi kendime soruyorum,' dedi, 'Tanrının yarattıklarının uyku gereksinimi olmasaydı acaba nasıl olurdu? Tüm yaşamımızı uyanık geçirseydik daha iyi mi yoksa kötü insanlar mı olurduk?'

Bu garip önsöze bir yanıt vermedim.

'Yani bizim için daha iyi mi yoksa daha kötü mü olurdu demek istiyorum' diye devam etti. 'Her gece kendi içimizde bir yolculuğa çıkmasak ve orada karşılaştıklarımızla karşılaşmasak...'

'Ne olurdu?' dedim.

'Kendi karanlık yanımızla hiç karşılaşmazdık' dedi. 'Kendi karanlık yanımız ve öbür hayallerle...' Sonra birden, 'Uyuyor musun Susan?' diye sordu.

'Ben her şeye karşın uyurum,' dedim.

'Uykunda hayaller görür müsün?'

'Düş görürüm. Ama düşlerimde gördüğüm kişileri hayaller olarak adlandırmam.'

'O halde nedir onlar?'

'Anılardır. Uyanık saatlerimin kırık dökük, birbirine karışmış ve değişmiş anılarıdır.'

'Peki sence onlar gerçek midir?'

'Anılar ne kadar gerçekse onlar da o kadar gerçektir, ya da değildir.'

'Eski bir italyan yazarının kitabında Cehennemi ziyaret eden ya da ettiğini düşleyen bir adamın öyküsünü okudum,' dedi Foe. 'Orada ölülerin ruhları ile karşılaşmış. Ruhlardan biri ağlıyormuş. Ruh adama dönerek, "Ölümlü insan, maddi varlığı olmayan bir ruh olduğum için akıttığım gözyaşlarının gerçek bir kederin akıttığı gözyaşları olmadığını düşünme sakın," demiş.'

'Kuşkusuz hissedilen gerçek bir keder olmalı. Ama kimin kederi?' dedim. 'Ruhun mu yoksa İtalyan adamın mı?' Uzandım ve Foe'nun ellerini kendi ellerim arasına aldım. 'Bay Foe,

gerçekten benim kim olduğumu biliyor musunuz? Dışarı çıkmak için acele ettiğiniz yağmurlu bir günde geldim size. Üstelik dinlemeye istekli görünmediğiniz bir ada öyküsü ile sizi geciktirdim. (Foe beni kucaklıyarak, 'yanılıyorsun canım' dedi) 'Bana öykümü yazmamı önerdiniz,' diye devam ettim. 'Belki de açık denizlerde yaşanan kanlı olayları veya Brezilyalıların şehvet düşkünlüğü ile ilgili öyküleri okumayı umuyordunuz.' ('Hayır, hayır, bu doğru değil,' diye gülerek kucakladı beni.— 'Daha baştan ilgimi çekmiştin. Anlatacağın her şeyi merakla dinlemeye hazırdım!') 'Ama ne oldu? Sıkıcı öykümle sizi taciz ettim, peşinizi bırakmadım, buraya sığındığınız bu yere kadar sizi izledim. Ayrıca kendim yetmezmiş gibi bir de o kadınları, ruhları izleyen ruhlar gibi peşime takıp geldim. Pirenin üzerine konan pireler gibi. Olaylar size böyle görünüyor öyle değil mi?' 'Peki Susan, senin deyişinle neden beni taciz etmiş olasın ki?' 'Kanınız için. Hayaletler bunun için geri dönmezler mi?: Yaşayanların kanını içmek için. Bu nedenle değil mi ki ruhlar o sizin İtalyanınızı yanlarına kabul ettiler?'

Karşılık vermek yerine Foe beni yeniden öptü ve öperken dilimi öyle bir ısırdı ki, küçük bir çığlık atıp geri çekildim. Ama beni yeniden kendine doğru çekti ve yaramı emmeye başladı. 'Bu da benim kan emme tarzım, diye mırıldanıyordu.

Bir an sonra üzerimdeydi. Tekrar Cruso'nun kolları arasında olduğumu düşünebilirdim çünkü ikisi de aynı yaşlardaydı ve ikisinin de şişman olmamalarına karşın gövdelerinin alt bölümü ağırdı. Ayrıca bir kadına karşı davranışları benzerlikler taşıyordu. Gözlerimi yumdum ve adayı anımsamaya çalıştım. Rüzgarın ve dalgaların sesini duymaya çalıştım. Ama ada artık yoktu. Yitip gitmişti. Aramızda binlerce fersah boyunca uzanan bomboş su kütlesi onu benden koparıp almıştı.

Foe'yu sakinleştirdim. 'Bana izin ver,' diye fısıldadım. 'İlk gece daima bana ait olmalıdır.' Böylece onun benim altımda yatmasını sağlayana kadar onu okşadım ve tatlı sözlerle gevşettim. Sonra bütünüyle soyundum ve bacaklarımı açarak oturup onu apış arama aldım (bir kadının içindeyken bu durumda hiç de rahat görünmüyordu) 'Müz ozanları ziyaret ettiğinde böyle davranır,' diye fısıldadım ve gövdemdeki duyarsızlık ve kayıtsızlığın bir nebze olsun akıp gittiğini hissettim.

Daha sonra 'Çok sıkı bir binişti,' dedi Foe. 'Kemiklerim çatırdadı. Tekrar devam etmeden önce, izin ver de bir nefes alayım.' 'Müz'ün ziyaretleri her zaman zorludur.' dedim, 'Ürününü ortaya çıkarmak için elinden geleni yapmak zorundadır.'

Foe o kadar uzun bir süre hareketsiz yattı ki, uyuyakaldığını sandım. Ancak tam ben de uyuklamaya başlamıştım ki, konuştu: 'Adamın Cuma'nın kayığı ile deniz yosunlarının olduğu yere gittiğini yazmıştın. O deniz yosunu yatakları, denizcilerin *kraken* dedikleri bir deniz canavarının yaşadığı yerdir. Bunu biliyor muydun? Bir insanın baldırları kadar kalın kolları birkaç yüz metre uzunluğundadır. Ayrıca kuş gagasına benzer bir de gagası vardır. Kraken'i denizin dibinde, yosunların arasından gökyüzüne bakarken, çevresindeki kolları suda eğilip bükülürken avını bekler durumda gözümün önüne getiriyorum da. Cuma o narin teknesini işte bu korkunç rotaya doğru sürüyordu.'

Foe'nun böyle bir zamanda deniz canavarlarından söz açmasının nedenini anlayamadım ama sessizliğimi korudum.

'Eğer denizden devasa bir kol çıkıp Cuma'yı kavrasaydı ve tek bir ses bile çakarmadan onu dalgaların içine çekseydi şaşırırmıydın?' diye sordu.

'Denizin derinliklerinden çıkan dev bir kol! — evet, şaşırırdım. Hem şaşırırdım hem de inanamazdım.'

'Peki Cuma'nın suyun yüzeyinde kaybolduğunu, yeryüzünden silindiğini görünce yine şaşırır mıydın?' diye düşünceli sordu. Yine uykuya dalıyordu. 'Dedin ki,' dedi, '— birde uyandım yine —' kayığını geminin battığı yere doğru çektiğini söyledin. Bu geminin Cruso'nun iddia ettiği gibi bir ticaret gemisi değil de bir köle gemisi olduğunu düşünebiliriz. Bu durumda gözünün önüne getir: Batığa hâlâ zincirli durumda bulunan yüzlerce köle, ya da onların iskeletleri, hepsi de Cuma'nın dostu. Senin sözettiğin o küçük şen balıklar göz oyuklarında ve bir zamanlar yüreklerini taşıyan boş göğüs kafesinin içinde yüzüyorlar. Cuma'nın yukardan onları seyrettiğini düşün. Bir yandan onları seyrederken bir yandan da suya çiçek yaprakları savuruyor. Yapraklar bir süre suda yüzdükten sonra ağır ağır dibe iniyor ve ölülerin kemikleri arasına yerleşiyorlar.

'Bu iki durumda da Cuma'nın derinlikler tarafından çağrılması veya tehdit edilmesi sana ilginç gelmiyor mu? Ama Cuma

ölmedi. O ufak sandalı ile ölümün yanma kadar gitti ve yine de ondan kurtuldu.'

'Onunki bir sandal değil, yalnızca bir kütüktü' dedim.

'Her öyküde bir sessizlik vardır. Görünmeyen gizli bir görüntü ve söylenmeyen bir söz. Buna yürekten inanıyorum. Söylenmeyeni söyleyene kadar öykünün can damarını bulmuş olamayız. Soruyorum: Adadaki hayatın tehlike dolu olmadığını bildiğimize göre, Cuma neden böylesine büyük bir tehlikeye doğru çekiliyor ve yine de kurtulabiliyordu?'

Soru çok fantastik geldi bana. Yanıt vermedim.

'Öykünün can damarı dedim,' diye sürdürdü Foe, 'aslında öykünün gözü demeliydim. Cuma ağaç kütüğü üzerinde karanlık bir göz bebeğine — veya ölü bir göz boşluğuna — deniz tabanından ona doğru bakan karanlık bir göz bebeğine doğru ilerliyordu. Onu boydan boya aşıyor ve yine de kurtuluyordu. O gözün içine inme külfetini bize bırakıyor. Yoksa onun gibi yüzeyin üzerinden geçip kıyıya eskisinden hiç de daha bilgili olmadan dönerek eski yaşamımızı sürdürürüz ve bebekler gibi hiç düş görmeden uyuruz.'

'Ya da bir ağız gibi,' dedim. 'Cuma hiç farkında olmadan kocaman bir ağıza, ya da sizin söylediğiniz gibi devasa bir gagaya, yutmak için açılmış kocaman bir gagaya doğru ilerliyordu. O ağıza inmek bizim görevimiz (madem benzetmelerle konuşuyoruz). Cuma'nın ağzını açıp içinde sakladıklarını duymak bize düşüyor: sessizlik, belki bir uğultu, kulağımızı dayadığımız deniz kabuğunun içinden gelen uğultu gibi bir uğultu belki.'

'Evet, onu da' dedi Foe, 'Ben başka bir şeyi kasdetmiştim ama, evet onu da. Cuma'nın çevresini sarmalayan sessizlik kadar Cuma'nın kendi sessizliğini de konuşturmalıyız.'

'Ama bunu kim yapacak?' diye sordum. 'Yatakta sırtüstü yatıp yapılması gerekeni söylemek çok kolay. Ama batık gemiye kim dalacak? Adadayken Cruso'ya batığa Cuma'yı yollamasını önermiştim. Güvenliğini sağlamak için beline bir ip bağlayacaktı. Ama Cuma aşağıda gördüklerini bize anlatamaz. Acaba Cuma benim öykümde başka bir dalgıcın yerini tutan bir suret mi?'

Foe karşılık vermedi.

'Cuma'yı konuşmaya yakınlaştırmak ya da konuşmayı Cuma'ya yakınlaştırmak için gösterdiğim bütün çabalar hiçbir sonuç

vermedi' dedim. 'Cuma yalnızca müzik ve dans içindeyken kendi kendine sesler çıkarıyor. Ama bu sesler, çığlıklar ve bağrışmalar kelimelerle karşılaştırıldığında neyse konuşma ile karşılaştırıldığında da aynı şey. Öyle zamanlar oldu ki, kendi kendime Cuma'nın hayatının erken bir döneminde herhangi bir şekilde konuşma ile en ufak bir ilgisinin olup olmadığını sordum. Dilin ne olduğunu bile bilmiyor olabilirdi.'

'Ona yazmayı gösterdin mi?' dedi Foe.

'Konuşamazsa nasıl yazabilir ki? Harfler kelimelerin aynasıdır. Sessizlik içinde yazıyor gibi göründüğümüz zaman bile, yazımız kendi içimizde kendi kendimizle yaptığımız bir konuşmanın ortaya konmasıdır.'

'Hiç değilse Cuma'nın parmakları var. Parmakları ile harfleri oluşturabilir. Yazı yazma konuşmanın gölgesi olmaya mahkum olmayabilir. Yazarken kendi kendine dikkat et. Bazı anlarda kelimelerin iç sessizliklerin en derin noktalarından çıkıp kendi kendilerine kâğıt üzerinde biçimlendiklerini farkedeceksin. Dünyamızın Tanrının kelamı ile oluştuğuna inanmaya alışmışız. Ama sorabilir miyim. Tanrı söylemek yerine yazmış da olamaz mı? Henüz sonunu göremediğimiz çok uzun bir kelime yazmış olamaz mı? Tanrı belki de dünya üzerindeki yaşamı sürekli yazıyordur.'

'Yazının hiçlikten ortaya çıkıp bir biçim kazanıp kazanamayacağı konusunda bir şey söyleyebilmek için kendimi yetkili hissetmiyorum' dedim. 'Belki yazarlar için böyledir. Ama benim için değil. Cuma'ya gelince, yine soruyorum: Eğer içinde yazının yansıtabileceği kelimeler yoksa ve aksine yalnızca yüreğinde bir duygular ve gereksinmeler karmaşası barınıyorsa, ona yazı yazmak nasıl öğretilebilir? Tanrı'nın yazısı konusuna gelince, bu konuda benim görüşüm, eğer yazıyorsa, gizli bir dilde yazıyordur. Bu yazının bir parçası olan bizlere okumak üzere verilmeyen gizli bir yazıdır bu.'

'Seninle o konuda anlaşıyoruz. Evet okuyamıyoruz. Ben de bunu demek istemiştim. Yazısının konusu biz olduğumuz için okuyamıyoruz. Bizi yazıyor veya bir kısmımızı. Bazılarımızın Tanrının yazısına hiç konu olmamaları yalnızca varolmaları da bir olasılık. Veya (özellikle Cuma için söylüyorum) bazılarımız bir başka yazar, daha karanlık bir yazar tarafından yazılıyor olabilir. Her durumda Tanrı'nın yazısı konuşmadan bağımsız yazılmış bir

yazı örneğidir. Konuşma kelimenin iletildiği bir araçtır kelimenin kendisi değildir. Cuma konuşamıyor ama onun da parmakları var. Parmakları onun konuşma aracı olabilir. Parmakları da olmasaydı, köle tüccarları hepsini kesmiş bile olsalardı, o zaman ayak parmakları arasında bir kömür parçası tutarak, ya da Strand'daki dilenciler gibi dişleri arasında bir sopa ile derdini anlatabilirdi. Su kayakçısı aptal bir böcektir ama Arapların dediğine göre göllerin yüzeyine bıraktığı izle Allahın adını yazıyormuş. Hiçbir yaratık yazamayacak kadar çaresiz değildir.'

Foe ile tartışmanın Cruso ile tartışmada olduğu gibi anlamsız olduğunu anlayınca dilimi tuttum ve biraz sonra uyudum.

Nedeni alışkın olmadığım ortam mı yoksa dar yatakta Foe'nun benimkine yaslanmış olan gövdesi miydi bilemiyorum ama yorgun olduğum halde uyuyamadım. Her saatbaşı bekçinin aşağıdaki kapılara vurduğunu duydum. Çıplak döşemenin üzerinde koşuşan farelerin pıtırtısını duydum ya da duyduğumu düşündüm. Foe horlamaya başladı. Horlama sesine dayanabildiğim kadar dayandım. Sonra yataktan sıyrılarak kalktım üzerime çuvaldan giysimi geçirdim ve pencerenin önünde durarak yıldızların ışığı ile aydınlanan evlerin damlarını seyrettim. Günün ağarmasına ne kadar zaman olduğunu düşündüm. Odanın öbür ucuna giderek Cuma'nın yattığı cumbayı gizleyen perdeyi açtım. Yattığı yerin zifiri karanlığında uykuda mı, yoksa uyanık gözlerini bana dikmiş bakıyor mu göremiyordum. Çok hafif nefes alıyor olması yeniden dikkatimi çekti. Karanlık bastığında eriyip yokolduğu söylenebilirdi. Ama kokusu onu ele veriyordu. İlk kez duyduğumda yanık odun kokusu sandığım koku, onun kendi kokusuydu. Uyuşukluğun ve rahatlığın kokusu. Birden adayı çok özlediğimi hissettim. İç geçirerek perdenin ucunu bıraktım ve yatağıma döndüm. Foe'nun gövdesi uyku sırasında büyümüş gibiydi. Yatakta bana avuç içi kadar yer kalmıştı neredeyse. Bir an önce sabah olması için dua ederken uyuyakaldım.

Gözlerimi açtığımda güneş epey yükselmişti. Foe sırtı bana dönük olarak oturmuş yazıyordu. Giyindim ve Cumbanın içine süzüldüm. Cuma kızıl cübbesine sarınmış hasır üzerinde yatıyordu. 'Hadi gel Cuma,' dedim, 'Bay Foe'nun işi var. Artık gitmemiz gerek.'

Ama daha kapıya varmadan Foe bize seslendi. 'Yazıyı

unutmadın mı Susan?' dedi. 'Cuma'ya harfleri öğretecektin unuttun mu?' Bir taştahta ve kalem uzattı. 'Öğlen dönün ve Cuma ne öğrendiyse bana gösterin. Bunu da kahvaltılık olarak alın.' Bana altı peni uzattı. Müz'ün ziyaretinin karşılığı olarak hiç de fazla bir para değildi ama yine de kabul ettim.

Böylece taze ekmek ve sütle güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra, bir kilisenin avlusunda güneşli bir köşe bulduk kendimize. 'Beni anlamak için elinden geleni yap Cuma,' dedim. 'Öğretme yeteneğim yok. Sabırdan yoksunum.' Taştahta üzerine bir ev resmi çizdim. Kapısı, penceresi, bacası ile tam bir ev. Resmin altına e-v- diye yazdım. Resmi göstererek, 'Bu resmi' dedim, sonra kelimeyi işaret ederek, 'Bu kelimesi.' Kelimeyi yavaş yavaş bir kaç kez telaffuz ettim. Sonra Cuma'nın elini alarak parmaklarını harflerin üzerine gezdirerek kelimeyi yeniden telaffuz ettim. Sonunda eline kalemi tutuşturarak yazdığım kelimenin altına e-v- yazmasını sağladım. Sonra taştahtayı sildim. Böylece Cuma'nm zihnindeki resimden başka resim kalmamış oldu. Sonra tekrar ona üçüncü ve dördüncü kez kelimeyi yazdırdım. Karatahta aynı kelime ile dolana kadar yazmayı sürdürdük. Tahtayı yeniden sildim. 'Şimdi sen kendi başına yaz,' dedim. Cuma ev kelimesini yazdı. En azından o kelimeye benzer iki şekil yaptı. E ve V harflerini andıran o iki şekil gerçekten de Cuma'nm zihninde bir ev kavramına denk düşüyor muydu? Bunu ancak o bilebilir.

Yelkenleri açık bir gemi resmi çizdim. Cuma'ya gemi kelimesini yazdırdım. Sonra ona Afrika kelimesini öğretmeye başladım. Afrika'yı bir kaç palmiye ağacı ve ağaçların altında kükreyen bir aslan ile tasvir ettim. Acaba benim Afrika'm Cuma'nm belleğindeki Afrika ile çakışıyor muydu? Bundan şüpheliyim. Yine de A-f-r-i-k-a- kelimesinin harflerini teker teker yazarak Cuma'nm da harfleri yazmasını sağladım. Şimdi en azından bütün kelimelerin aynı uzunlukta olmadığını öğrenmiş bulunuyordu. Sonra ona anne kelimesini öğrettim (kollarında bir bebek tutan kadın resmi ile). Sonra karatahtayı silerek öğrendiği dört kelimeyi sınamak için 'gemi' dedim. Yazması için işaret ettim. g-m-g-m- şeklinde yazdı da yazdı. Elinden kalemi almasaydım bütün tahtayı bu iki harfle dolduracaktı.

Uzun süre gözlerimi dikip onu süzdüm. Nihayet göz kapaklarını indirdi ve gözlerini kapattı. Bütün ömrü boyunca aptalca

kölelik yapmış olması onu ne kadar cahil bırakmış olursa olsun, bir insanın Cuma kadar budala olmasına olanak var mı? Acaba içinden benim onu konuşturma çabalarıma gülüyor mu? Uzandım çenesini tuttum ve yüzünü kendime doğru çevirdim. Göz kapaklarını kaldırdı. O kapkara göz bebeklerinin gerisinde bir istihza pırıltısı mı vardı? Göremiyordum. Ama öyle bir pırıltı olsaydı bile, bu benim İngiliz gözlerime görünmeyen Afrikalı bir ışık olacaktı zaten. İçimi çektim. Cuma,' dedim, 'Şimdi efendimizin yanına dönüp ona çalışmalarımızı gösterelim.'

Öğleye geliyordu. Foe tıraş olmuştu ve neşeli görünüyordu.

'Cuma öğrenemeyecek' dedim. 'Yeteneklerini geliştirmek için bir yol varsa bu yol tıkalı ya da ben bulamıyorum.'

'Hemen umudunu yitirme' dedi Foe. 'Bir tohum ektiysen bu bile bir ilerlemedir. Şimdilik bu da yeter. Sabırlı olalım. Cuma bizi şaşırtabilir.'

Bir hayli hırçın bir tavırla, 'Düşüncelerimiz başka yerdeyken, yazı kavramı içimizde lahana yetişir gibi yetişmez!' dedim. 'Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi uzun çalışmalarla elde edilen bir ustalıktır.'

Foe dudaklarını bükerek, 'Belki' dedi. 'Ama ne kadar çeşit insan varsa o kadar çok çeşit yazı türü vardır. Öğrencin hakkındaki yargını çok acele verme. Belki Müz onu da ziyaret eder, kimbilir.'

Foe ile ben konuşurken Cuma da elinde karatahta ile hasırının üzerine oturmuştu. Omzunun üzerinden baktığımda, tahtayı yaprak ve çiçeklere benzettiğim desenlerle doldurduğunu gördüm. Ama daha yakından bakınca, yaprak ve çiçek sandığım şekillerin insan ayakları üzerine oturtulmuş gözler olduğunu gördüm. Ayakların üzerinde sıra sıra gözler: yürüyen gözler!

Karatahtayı Foe'ya göstermek üzere uzandım ama Cuma tahtayı sıkı sıkı elinde tuttu. 'Ver, versene tahtayı!' diye emrettim. Bunun üzerine emrime itatat edeceğine üç parmağını ağzına sokup ıslattıktan sonra tahtayı sildi. Tiksinerek geri çekildim. 'Bay Foe, özgürlüğümü istiyorum!' diye bağırdım. 'Artık dayanamayacağım. Adadan bile daha kötü! Irmağın yaşlı adamı o!'

Foe beni yatıştırmaya çalıştı. 'Irmağın yaşlı adamı,' diye mırıldandı. 'Kimden sözettiğini anlamıyorum.'

'Bir öykü. Bir öyküden başka bir şey değil' diye karşılık

verdim. 'Bir zamanlar ırmağın kıyısında bekleyen yaşlı bir adama acıyan bir adam onu sırtına alarak karşı kıyıya geçirmeyi önermiş. Karşı kıyıya vardıklarında yaşlı adamı indirmek için çömelmiş ama yaşlı adam inmemiş. Aksine dizleri ile adamın boynunu sıkıştırmış ve adamın böğrüne vurarak onu esir almış. Ekmeğini bile ağzından alıyormuş. Adam bir hile ile canını kurtarmasaymış ölene kadar yaşlı adamın kölesi olarak kalacakmış.'

'Şimdi bu öyküyü anımsadım. İranlı Sinbad'ın serüvenlerinden biri bu.'

'Olabilir. Ben İranlı Sinbad'ım. Cuma da sırtımdaki despot. Onunla yürüyor, onunla yiyorum. Uyurken beni seyrediyor. Eğer ondan kurtulamazsam boğulacağım!'

'Tatlı Susan, hemen hiddetlenme. Kendinin eşek, Cuma'nın da binici olduğunu söylüyorsun ama, Cuma'nın dili olup da konuşabilseydi, eminim tersini öne sürerdi. Onu sakatlayanlara beddua okuyoruz ama biz, yani onun şimdiki efendileri gizliden gizliye onlara müteşekkir sayılmaz mıyız? Çünkü konuşamadığı sürece, onun istek ve düşüncelerini bilemeyeceğimiz için, onu istediğimiz gibi kullanmaya devam edebiliriz.'

'Cuma'nın istekleri benim için bilinmez değil. O da benim gibi özgür kalmak istiyor. Onun ve benim isteklerimiz çok açık ve net. Ama tüm yaşamı boyunca yalnızca köleliği tatmış olan Cuma, özgürlüğü nasıl ele geçirebilir? İşte asıl soru bu. Onu kurtlar dünyasına salıverip, sonra da başkalarının övgüsünü kazanmayı mı ummalıyım? Bir paket gibi Jamaika'ya yollanmak ya da eline bir şilin tutuşturulup kapı önüne konmak özgürlüğüne kavuşmak mıdır? Kendi vatanı Afrika'da bile, dilsiz ve dostu olmayan bir insan nasıl bir özgürlük tadabilir ki? Hepimiz yüreğimizin derinliklerinde bir özgürlük duygusu, özgürlüğe duyulan bir özlemle yaşarız. Ama hangimiz özgürlüğün gerçekten ne olduğunu söyleyebilir? Cuma'dan kurtulduğumda özgürlüğün ne olduğunu anlayacak mıyım? Kendine ait bir adanın müstebit hükümdarı olan Cruso özgür müydü? Öyleyse bile, gördüğüm kadarı ile bu özgürlük ona hiç de mutluluk vermemişti. Cuma'ya gelince, Adını zor öğrenen Cuma, özgürlüğün anlamını nasıl öğrenecek?'

'Susan, özgürlüğün anlamını bilmemiz gerekmiyor. Özgürlük, öbür kelimeler gibi bir kelime sadece. Bir solukta söylenen bir kelime, karatahtada sekiz harf. Senin sözünü ettiğin isteğe

bizim verdiğimiz ad o. Özgür olma isteğimizin adı. Bizi ilgilendiren ise bu istek, onun adı değil. Elmanın ne olduğunu kelimelerle açıklayamadığımız için elma yememiz yasaklanamaz değil mi? Gereksinmelerimizin adını bilmemiz ve bu gereksinmeleri karşılamak için bu adları kullanabilmemiz yeterli. Tıpkı aç olduğumuz zaman yiyecek almak için parayı kullanmamız gibi. Cuma'ya kendi gereksinmelerini karşılaması için gerekli olan dili öğretmek o kadar da büyütülecek bir iş değil. Onu bir felsefeci yapmayı düşünmüyorsak tabii.'

'Tıpkı Cruso'nun Cuma'ya *Getir* ve *Kaz* kelimelerini öğrettiği zamanki gibi konuştunuz Bay Foe. Ama yalnızca İngilizler ve İlkeller gibi iki tür insan olamayacağı gibi, Cuma'nın yüreğindeki istekler de *Kaz, Getir* yada *Elma* ve hatta *Gemi* ve *Afrika* kelimeleriyle karşılanamaz. Onun içinde her zaman ister kelimeler halinde, ister adsız sesler halinde veya ezgiler halinde, ama her zaman bir biçimde kuşkularını fısıldayan bir ses olacaktır.'

'Eğer kendimizi özgürlük, onur, mutluluk gibi büyük kelimeleri tam anlamıyla ve bütünüyle karşılayacak anlamlar bulmaya adayacak olursak tüm yaşamımızı yanılgılarla ve boşuna arayışlarla tüketebiliriz. Bu kelimelerin tam bir karşılığı ya da bağlı oldukları bir ülke yoktur. Onlar boşlukta yüzen gezegenler gibidir. Sadece o kadar. Ancak kendine şu soruyu sormalısın Susan: Bir köle tüccarı Cuma'yı boyunduruk altına alabilmek için dilini kesme taktiğini kullanıyorsa, bizim kelimeler üzerine bu sonsuz tartışmamız da onu kendi hükmümüz altına almak için bizim bir taktiğimiz olamaz mı?'

'Benim gölgem ne kadar benim hükmüm altındaysa, Cuma da beni izlediği için o kadar hüküm altında. Özgür değil ama boyunduruk altında da değil. Cruso'nun ölümünden bu yana yasa önünde özgür bir insan Cuma!'

'Ama yine de Cuma seni takip ediyor. Sen Cuma'yı takip etmiyorsun. Senin yazdığın ve onun boynuna astığın yazı. Onun özgür olduğunu ifade ediyor ama Cuma'yı gören hiç kimse o yazıya inanmaz.'

'Ben bir köle sahibi değilim Bay Foe! Önce kendinize bir bakın! Gerçek bir köle sahibi gibi konuşuyorsunuz. Dikkat edin! Bana kulaklarnızı tıkadığınız ve söylediğim her sözü köleliğin zehirli düşünceleri olarak değerlendirdiğiniz sürece, bana karşı

köle tüccarlarının Cuma'ya karşı yaptıklarından daha iyi davrandığınız söylenemez.'

'Ben seni dilinden yoksun bırakmıyorum Susan. Cuma'yı bu akşamüstü burada bırak. Git dolaş. Biraz hava al. Çevreyi gör. Ben ne yazık ki buraya kapanmış durumdayım. Benim gözcüm ol. Akşam buraya döndüğünde bana dışarda yaşayanlar hakkında bilgi verirsin.'

Böylece biraz yürüyüşe çıktım ve sokakların gürültülü ve telaşlı atmosferinde yeniden neşemi buldum. Şimdiki durumumun hesabını Cuma'nın üzerine yıkmakla haksızlık ediyordum, biliyorum. Eğer bir köle olmasaydı, öykümüzü anlatma hevesimin çaresiz esiri olmayacak mıydı yine de? Kaşiflerin, gezilerinden dönerken, gerçekten Amerika'ya gittiklerini kanıtlamak için beraberlerinde getirdikleri altın idoller, panter postları, papağanların yanında taşıdıkları birer vahşi yerliden ne farkı vardı o zaman Cuma'nın? Foe da bir çeşit esir sayılmaz mıydı? Ben şimdiye kadar onun işini ağırdan alan biri olduğunu düşünmüştüm. Ama, bu kadar ay boyunca hiçbir insanın kaldıramayacağı kadar ağır bir kayayı yerinden oynatma çabasını göstermiş olamaz mıydı? Sayfalar sayfalar dolusu yazı benim sandığım gibi fahişelerin ve askerlerin sıradan öyküleri değildi. Aynı öyküyü, yeniden defalarca yazıyor, her keresinde ilk kez yaratıyordu. Adanın öyküsü binbir versiyonu ile sayfalar boyunca akıp gidiyordu. Ama o öykü, onun ellerinde de benim ellerimde olduğu gibi cansız mıydı?'

'Bay Foe,' dedim, "ben bir sonuca vardım."

'Ama Foe'nun masasının başında oturan Foe'nun kendisi değildi. Sırtında Foe'nun cübbesi, başında bir kuş yuvası kadar pis Foe'nun peruğu olduğu halde Cuma'ydı. Elinde ucundan mürekkep damlayan bir tüy kalemle Foe'nun kâğıtları üzerine eğilmişti. Bir çığlık attım ve öne atılarak kalemi elinden almaya yeltendim. Ama aynı anda Foe yatağından yorgun bir sesle, 'Bırak onu Susan,' diye seslendi. 'Yazı araçlarına alışıyor. Bu da yazı yazmayı öğrenmenin bir parçası.' 'Kâğıtlarınızı karalayacak,' diye haykırdım. 'Kâğıtlarım yeterince karalanmış durumda zaten. Daha fazla karalamak olanaksız,' diye karşılık verdi. 'Gel yanıma otur.'

Gidip yanıma oturdum. Gün ışığının çıplaklığında üzerinde yattığı çarşafların kirliliğini, uzun pis tırnaklarını ve gözlerinin

altındaki torbaları görmezlikten gelemezdim.

Foe sanki düşüncelerimi okumuş gibi, 'Yaşlı bir orospu, dedi. 'Zenaatini yalnız karanlıkta sürdürmesi gereken yaşlı bir orospu.'

'Böyle söylemeyin,' diye karşı çıktım.' Başka insanların öykülerini daha eğlenceli hale getirmek ve bu öyküleri tüm dünyaya daha cazip bir kılık içinde sunmak bence orospuluk yapmak değil. Eğer böyle bir görevi yerine getiren yazarlar olmasaydı, dünya çok daha yoksul bir yer olurdu. Beni karşılayıp kucakladığınız ve öykümü kabul ettiğiniz için sizi orospu olarak mahkum mu etmeliyim? Evim yokken bana bir ev verdiniz. Sizi bir hami olarak görüyorum. Daha da ileri gitmeme izin verirseniz, sizi neredeyse 'eşim' olarak görüyorum.'

'Kendini bu kadar özgürce ortaya koymadan Susan, önce nasıl bir ürün vereceğimi görmek için bekle. Ama ürünlerden sözetmişken, kendi çocuğun ile ilgili gerçeği bana anlatma zamanın gelmedi mi artık? Hani şu Bahia'da yitirdiğin kız çocuğu? Gerçekten onu doğurdun mu? Bu kız çocuğu bir gerçek mi yoksa o da bir öykü mü?'

'Cevap vereceğim. Ama önce bana şunu söylemelisiniz: Şu gönderdiğiniz kız, kendini benim adımla tanıtan kız, o gerçek mi?'

'Ona dokunuyorsun. Onu kucaklayıp öpüyorsun. Onun gerçek olmadığını söyleyebilir misin?'

'Yo, o gerçek. Kızım ve ben nasıl gerçeksek o da gerçek. Ve siz, siz en az bizim kadar gerçeksiniz. Biz yaşıyoruz ve gerçeğiz. Hepimiz aynı dünyanın insanlarıyız.'

'Cuma'yı unuttun.'

Hâlâ yazı yazmakla meşgul olan Cuma'ya doğru döndüm. Önündeki kâğıt, kaleme alışkın olmayan bir çocuğun yapabileceği gibi üstüste karalamalarla doldurulmuştu. Ama üzerinde bir çeşit yazı vardı, yanyana dizilmiş sıra sıra *o* harfi ile doldurmuştu sayfayı. Dirseğinin yanındaki bir başka sayfada aynı şekilde doldurulmuştu.

'Cuma yazmayı öğreniyor mu?' diye sordu Foe.

'Kendine göre bir şeyler yazıyor' dedim. 'O harfini yazıyor.'

'Bu da bir başlangıç' dedi Foe. 'Yarın ona *a* harfini öğretmelisin.'

IV

Merdiven karanlık ve dik. Sahanlıkta bir gövdeye takılıp sendeliyorum. Hareket etmiyor, ses de çıkarmıyor. Kibrit ışığında bunun bir kadın ya da kıza ait olduğunu seçiyorum. Bacakları karnının içine çekilmiş. Üzerinde uzun gri bir giysi var. Ellerini koltuk altlarına gizlemiş. Yoksa kolları ve bacakları normalden çok kısa mı? Bir sakatın bodur uzuvları gibi? Yüzü gri yün bir eşarpla gizlenmiş. Eşarbı açmaya başladım. Ama sonsuz görünüyor. Açtıkça açıyorum. Başı sallanıyor. Bir saman çuvalından daha ağır değil gövdesi.

Kapı kilitli değil. Tek bir pencereden ay ışığı odaya doluyor. Yerde bir kıpırtı oluyor, bir sıçan olmalı.

Yatakta birbirlerine dokunmadan yanyana yatıyorlar. Kâğıt gibi kuru derileri kemiklerinin üzerine gerilmiş. Dudakları dişlerinin görüneceği biçimde geri çekilmiş. Gülümsüyor gibi görünüyorlar. Gözleri kapalı.

Üstlerini örten örtüyü açıyorum. Nefesimi tutarak gözlerimin önünde karışıklık, toz ve çürüme bulmayı bekliyorum. Ama erkek gecelik entarisi içinde, kadın çuvaldan giysiyle sessizce yatıyorlar. Çok hafif bir leylak kokusu bile duyuluyor.

Bir çekişte cumbanın önündeki perde yırtılıyor. Köşe zifiri bir karanlık içinde. Bu odanın atmosferinde kibritim yanmıyor. Eğilip yoklayarak sırtüstü uzanmış olan Cuma'yı buluyorum. Tahta gibi sert olan ayaklarına dokunuyorum. Sonra gövdesini saran yumuşak, ağır dokuyu hissederek yukarı yüzüne kadar ulaşıyorum.

Derisi ılık olmasına rağmen, boğazındaki atardamarı bulabilmek için elimi derisi üzerinde gezdiriyorum. Yüreği sanki çok uzak bir köşede atıyormuşcasına hafif atıyor, damarı da. Saçlarını hafifçe çekiyorum. Gerçekten koyun yününe benziyor saçları.

Dişleri kenetlenmiş. Alt ve üst dişlerini aralayabilmek için tırnağımı aralarından geçirmeye çalışıyorum.

Yüzükoyun yanma yere yatıyorum. Burun deliklerimde o eski toz kokusu.

Uzun bir süre sonra, arada uyumuş da olabilirim, kımıldanıyor ve yanına doğru dönüyor. Gövdesinin yaptığı ses, yaprak kümesinin üzerine düşen yapraklar gibi cılız ve kuru. Bir elimi

yüzüne doğru kaldırıyorum. Dişleri aralanıyor. Yaklaşıyorum ve bir kulağını ağzına dayayarak yattığım yerde bekliyorum.

İlk başta hiçbir şey olmuyor. Kendi yüreğimin atışını duymamaya çalıştığımda ise, önce çok uzaklardan gelen cılız bir gürleme sesini duymaya başlıyorum. Bir deniz kabuğunun içindeki dalgaların sesi gibi. Daha sonra, bir keman yayına bir ya da iki kez dokunulmuş gibi rüzgarın inlemesi ve bir kuşun çığlığı bu sese ekleniyor.

Kulağımı daha iyi duyabilmek için ağzına biraz daha bastırıyorum: serçelerin uçuşu, kazmanın toprağa saplanışı ve bir insan sesinin çağrısı.

Ağzından hiç soluksuz, adanın sesleri yayılıyor.

* *

Evin bir köşesinde, baş hizasının üzerinde duvara bir plaka monte edilmiş. Üzerinde *Daniel Defoe, Yazar,* kelimeleri okunuyor. Mavi zemin üzerine beyaz yazı ile yazılmış. Plakanın üzerinde okunamayacak kadar küçük yazılmış başka yazılar da var.

İçeri giriyorum. Parlak bir sonbahar günü olmasına karşın, ışık bu duvarlardan içeri süzülemiyor. Sahanlıkta yerde yatan saman kadar hafif bir kadının ya da kızın gövdesine çarpıp sendeliyorum. Oda, daha önce olduğundan daha karanlık ama şöminenin üstünü yoklayarak orda bir şamdan bulup yakıyorum. Sönük mavi bir ışıkla yanıyor. Yataktaki çift yüzyüze yatıyorlar. Kadının başı erkeğin dirseğinin üzerinde.

Cuma cumbanın içinde duvara doğru dönüyor. Boynunda — bunu daha önce görmemiştim — bir ip yada zincirin bıraktığı gerdanlık gibi bir iz var.

Masanın üzeri iki tozlu tabak ve bir testi dışında boş. Yerde pirinç menteşeleri ve sapı olan bir çöp kutusu var. Onu masanın üzerine çıkarıp kapağını açıyorum. En üstteki sararmış yaprak başparmağımın altında düzgün bir yarım ay halinde ufalanıyor. Mumu daha da yaklaştırarak kâğıttaki ilk kelimeleri okuyorum: 'Sayın Bay Foe, sonunda artık kürek çekemeyeek kadar yorgun düşmüştüm.'

Hafif bir iç çekişle, neredeyse hiç su saçratmadan kendimi

suya bıraktım. Akıntıya kapılan kayık sürükleniyor, balinaların ve hiçbir zaman erimeyen ebedi buz kayalarının hüküm sürdüğü güneye doğru ilerliyor. Çevremdeki sularda Cuma'nın savurduğu çiçek yaprakları yüzüyor.

Adanın karanlık yamaçlarına doğru atılıyorum ama bacaklarımdan ağır bir şey beni çekiyor. Bir şey koluma sarılıyor. Büyük bir deniz yosunu yatağı içindeyim. Denizin kabarıp alçalması ile yosun yığınları da kabarıp alçalıyor.

Soluğumu tutup, hiç su sıçratmadan başımı suyun içine daldırıyorum. Yosunların köklerine tutuna tutuna kendimi derinliklere doğru taşıyorum. Çiçek yaprakları çevremde kar tanelerinin yağmuru gibi yüzüyor.

Batığın karanlık kütlesi yer yer beyaz bir renkle lekelenmiş. Çok büyük, efsanevi su canavarlarından da iri. Geminin hurdası ortadan ikiyi biçilmiş. Direkleri kırılmış. Ve her iki tarafında da kumdan setler oluşmuş. Keresteler kararmış. Gemiye girişi sağlayan delik daha da karanlık. Eğer meşhur deniz canavarı bir yerlerde gizleniyorduysa, burası en uygun yer onun için. Soğuk perdeli gözleriyle buradan çevresini gözlüyor olmalı. Ayaklarımın çevresinde küçük kum bulutları oluşuyor. Burada küçük şen balıklar kümesinden eser yok. Delikten içeri giriyorum. Güvertenin altındayım. Geminin iskele kısmı ayaklarımın altında. Yaş kirişler ve payandalar boyunca ilerliyorum. Boynumun çevresinde bir ipin ucunda asılı yanmış bir mumun dibi sallanıyor. Hiç ışığı olmamasına rağmen onu önümde bir tılsım gibi tutuyorum.

Önüme yumuşak bir engel çıkıyor. Belki denizin etli çiçekleriyle beslenip irileşmiş bir köpekbalığı, ölü bir köpek balığı. Belki de çürümüş giysileri içinde bir muhafızın cesedi. Dizlerimin üzerine çöküp emekleyerek yavaşça yanından süzülüyorum.

Denizin pis olabileceğini hiç düşünmemiştim. Ama ayaklarımın altındaki kum yumuşak, yapışkan ve rutubetli. Burası denizin akıntılarına kapalı. Buradaki kum Flandra'da uyur gibi yattıkları için ayaklar altında çiğnenen bir kaç kuşak askerin şehit olduğu çamurlu topraklara benziyor. Bir andan fazla hareketsiz aldığımda beni yavaş yavaş içine doğru çekiyor, gömülüyorum.

Geminin bir başka bölmesine, merdiven başına geliyorum. Merdivenin başındaki kapı kapalı. Ama kapıyı omzumla ittiğimde su kütlesinin itişiyle kapı açılıyor ve içeri giriyorum.

Burası bir hamam değil. Bu kamaranın karanlık boşluğunda su hareketsiz ve ölü. Dünkü, geçen yılki, üç yüz yıl önceki suyun aynı bu. Susan Barton ve ölü kaptan beyaz gecelik entarileri içinde domuz gibi şişmişler. Kolları ve bacakları kaskatı bir halde gövdelerinden uzanıyor. Elleri uzun süre suyun içinde kalmaktan buruş buruş olmuş dua eder gibi ileri uzanmış, alçak tavanın altında yıldızlar gibi yüzüyorlar. Onların altından sürünerek geçiyorum.

En dipteki köşede kıçdaki kirişlerin altında kumun içine yarı yarıya gömülmüş halde dizleri bükük elleri uylukları arasında yatan Cuma'ya yaklaşıyorum.

Yün yumağı gibi saçlarını çekiştirip, elimi boynundaki zincir üzerinde gezdiriyorum. 'Cuma,' diyorum. 'Cuma' demeye çalışıyorum. Ona doğru eğilirken ellerim ve dizlerim sulu çamurun içine gömülüyor. 'Bu nasıl bir gemi?'

Ama burada sözlere yer yok. Ağızdan çıkan her hece suyla dolup dağılıyor. Burası gövdelerin kendilerine özgü işaretlerine sahip oldukları bir yer. Burası Cuma'nın yeri, onun evi.

Bütün gövdesi apaçık uzanana kadar dönüyor, dönüyor. Sonunda yüz yüze kalıyoruz. Derisi kemiklerine yapışmış, dudakları geri çekilmiş. Dişlerinin arasından tırnağımı geçirerek ağzına girmeye çalışıyorum.

Ağzı açılıyor. Cuma'nın içinden yavaş yavaş hiç soluksuz, kesintisiz bir şey akmaya başlıyor. Önce kendi gövdesi boyunca, sonra bana doğru yayılıyor. Kamaranın içinden, batık gemiyi dolanarak, adanın kayalık yamaçlarını yıkayarak, kuzeye ve güneye doğru yeryüzünün en uçtaki köşelerine ulaşmak üzere akıyor. Yumuşak ve soğuk, karanlık ve sonsuz, göz kapaklarım üzerinde ve yüzümün derisine sürtünerek beni ele geçiriyor.

J.M.COETZEE

DÜŞMAN

roman

Barbarları Beklerken ve **Micheal K. Nasıl Yaşadı** adlı romanlarından tanıdığımız Güney Afrikalı yazar J. M. Coetzee **Düşman**'da Robinson Crusoe'nun öyküsünü bir kadının bakış açısından ele alıyor. Daha doğrusu burada anlatılmak istenen Cuma'nın öyküsü. Ama romanın anlatıcısının da dediği gibi, "Cuma'nın dilinin öyküsü anlatılamaz bir öykü. Veya benim tarafımdan anlatılamaz bir öykü. Aslında, Cuma'nın dili hakkında bir sürü öykü anlatılabilir, ama gerçek öykü, bir dilsiz olan Cuma'nın içinde gömülü. Gerçek öykü, bir sanatın yardımıyla Cuma'ya bir ses vermenin yolunu bulana kadar bilinemeyecek."

ADAM

adam 377